

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Katolická teologická fakulta
Ústav dějin křesťanského umění
Dějiny křesťanského umění

Bc. Jan Studeník

**KLÁŠTER ROSA COELI –
NEJSTARŠÍ ŠLECHTICKÁ FUNDACE NA MORAVĚ**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Stefan Scholz

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a v seznamu literatury a pramenů uvedl veškeré informační zdroje, které jsem použil.

V Praze dne 2. července 2010

.....

IN NOMINE DOMINI AMEN.

Invokace ze zakládací listiny dolnokounického kláštera.

Děkuji Mgr. Stefanu Scholzovi za vedení diplomové práce. Rád bych též poděkoval za poskytnuté odborné materiály panu Mgr. Janu Hořínkovi, panu Milanu Řiháčkovi a paní Miloslavě Rýdlové. Rovněž mé poděkování patří Mons. Jiřímu Mikuláškovvi, generálnímu vikáři brněnské diecéze, pracovníci Mgr. Jindře Pavelkové z Knihovny Benediktinského opatství v Rajhradě, kolektivu pracovníků oddělení rukopisů a starých tisků Moravské zemské knihovny v Brně a Národní knihovny v Praze.

OBSAH

Strana

ÚVOD	.....	6
1 Stručný vývoj historiografie a badatelského zkoumání	...	8
1.1 Sfragistické prameny	.....	8
1.2 Písemné prameny	.....	8
1.3 Spisy historické	.....	9
1.4 Ikonografické prameny	.....	10
1.5 Umělecko-historické prameny a spolia	.....	10
1.6 Spisy umělecko-historické	.....	12
2 Architektonický popis kláštera	.....	15
2.1 Celkový vzhled	.....	15
2.2 Vstupní portál	.....	16
2.3 Sálková loď	.....	18
2.4 Transept	.....	19
2.5 Kněžiště	.....	20
2.6 Zákristie	.....	20
2.7 Přízemí ambitu	.....	21
2.8 1. patro ambitu	.....	22

2.9	Gotická kaple	23
2.10	Hypotézy	24
2.11	Archeologický a stavebně-historický průzkum	28
3	Přehled geneze moravské a české šlechty	32
3.1	Velká Morava – vzor státnosti	32
3.2	Šlechtické funkce a úřady	34
3.3	Šlechtická sídla a majetky	35
3.4	Šlechtické rozrody	37
4	Páni z Kounic – mýtus nebo realita?	41
4.1	Lekno – znamení rodu	41
4.2	Stošové – rytířský rod ze Slezska	43
4.3	Mýty, falza a změny erbů	49
4.4	Báseň O Vilémovi z Kounic	53
5	Hroznatovci – poutníci a zakladatelé	60
5.1	Pulín – jihomoravské dominium rodu	60
5.2	Praotec Pula – zakladatel moravské větve	68
5.3	Vilém a Heřman – hrabata ze Sulzbachu?	70
5.4	Vztah rodu k Polsku	74

6	Vilém a Oldřich z Pulína	75
6.1	Boje o Vitorazsko	75
6.2	Kající cesta do Říma	76
6.3	Počátky kláštera v Dolních Kounicích	76
6.4	První konvent sester	77
6.5	Zakládací listina dolnokounického kláštera	78
6.6	Sváry Přemyslovců	80
ZÁVĚR		82
	Seznam literatury	83
	Seznam pramenů	103
	Seznam zkratk	104
	Obrazová příloha	
RESUMÉ		
SUMMARY		

ÚVOD

Dolní Kounice leží v Jihomoravském kraji v okrese Brno-venkov v mikro-regionu Ivančicko. Město se rozkládá v hlubokém a vinorodém údolí po obou stranách řeky Jihlavy. Malebnost okolí vytváří ze severu lemující Hlínské kopce a na západě lesnaté hřbety Bobravské vrchoviny. Východním směrem se doširoka rozevívá nížina Dyjskosvrateckého úvalu s horizontem Pavlovských vrchů. Řeka Jihlava dělí město na dvě části. Levá strana, nazývaná Závodí a pravá strana, kde se rozkládá vlastní město a bývalá židovská obec. Město lze orientačně vymezit čtyřmi dominantními body. Po levém břehu vystupuje vrch »Svobody«, kopec »Antoníček«, kterému dominuje nepřehlédnutelná barokní poutní kaple, a vyvýšenina »Stráně«. Na pravém břehu řeky vévodí »Šibeničná hora« a návrší s mohutným renesančním zámekem, v jehož zdech je ukryt kdysi gotický hrad ze 14. století. Ačkoliv má město řadu historických pamětihodností, které dohromady tvoří harmonický urbanistický celek, nestalo se městskou památkovou zónou.

Masarykovo náměstí vyplňuje novorenesanční farní kostel svatých Petra a Pavla, postavený v letech 1877–1879. Původní svatyně stávala na hřbitově u řeky, ale po veliké povodni musela být roku 1862 stržena. Za farním chrámem se nachází kostelík sv. Fabiána, Šebestiána a sv. Barbory, původně gotická modlitebna protestantského sboru. Dnes je v držení pravoslavné církve. Na Masarykově náměstí, na místě dnešního Kulturního domu, stávala špitální gotická kaple sv. Alžběty. V 70. letech 20. století byla bohužel zbořena. Další kaple stojí na náměstí Míru v Závodí. Je zasvěcena sv. Janu Křtiteli a byla vybudována v 16. století. Na řadě míst se dochovaly i měšťanské domy s renesančními portály. Bývalou židovskou obec připomíná synagoga z roku 1652 a příslušný hřbitov na návrší. Nejvýznamnější pamětihodností města a přilehlého regionu je bezesporu impozantní rozvalina kláštera Rosa Coeli, kdysi bohaté církevní instituce, která se rozprostírá pod zámeckým kopcem. Obnažené kamenné zdivo zarůstá trávou a pozůstatky oken vábí nadšence k pitoreskním průhledům.

Kláster premonstrátek v Dolních Kounicích, příznačně nazývaný »Rosa Coeli« [*Růže nebes*], založili v 80. letech 12. století moravští páni z Pulína z rozrodu Kouniců. Jak už napovídá název diplomové práce, jedná se o nejstarší šlechtickou fundaci na Moravě. Jelikož dosavadní bádání již nevystačí se schémata, které do literatury vnesly generace historiků, zabývající se původem zakladatelů a rodem Kouniců vůbec, rozhodl jsem se celou věc postavit na vyšší, kvalitativní úroveň poznání. Jestliže se badatelé zaměřovali převážně na novější dějiny slavného rodu Kouniců a jeho osobností, neplatí to o starším období. I když toho bylo o klášteře napsáno mnoho, skutečná otázka jeho fundátorů byla zmiňována jen okrajově. Dodnes neexistuje jediné dílo, které by čistě monograficky zkoumalo dějiny rodu ve 12. a 13. století ve vztahu ke klášteře a pozdějším pánům z Kounic. V roce 2007 sice Regionální Muzeum v Mikulově avizovalo, že takováto práce byla zahájena,¹ avšak výsledky výzkumu zatím nebyly nikde předběžně publikovány.

Poněvadž mám na genealogii Kouniců a jejich rodové sídlo Pulín poněkud odlišný názor než dosavadní literatura, předkládám tuto práci k odbornému posouzení. Poukáži i na uměleckohistorický význam kláštera. Zmíním nejnovější závěry stavebněhistorického průzkumu a upozorním na některé zásadní písemné prameny, které v dataci odporují tradovaným hypotézám o vybudování kláštera. Nakonec připojím bohatou obrazovou přílohu pro srovnání a dokumentaci. Diplomovou práci lze chápat jako interdisciplinární analýzu daného tématu.

---

¹ VRBKOVÁ 2007, 155.

1 STRUČNÝ VÝVOJ HISTORIOGRAFIE A BADATELSKÉHO ZKOUMÁNÍ

1.1 Sfragistické prameny

V roce 1949 bylo v okolí kláštera nalezeno bronzové pečetidlo, které patřilo opatovi cisterciáckého kláštera v Gemelnici ve Slezsku [*Gemelnicum, Himmelwitz, Jemielnica*].² **[1]** Pochází z let 1280–1290.³ Pečeť dolnokounického probošta byla dvojhrotá s výjevem postavy kněze. Pečeť konventu byla kulatá a nesla vyobrazení Panny Marie s Ježíškem. **[2]**

1.2 Písemné prameny

V roce 1971 bylo v městském archivu v Dolních Kounicích nalezeno pergaménové folio, patrně z misálu, které tehdejší pracovník Milan Řiháček sejmul z obalu sešitu z počátku 20. století. Podle paleografického rozboru se zdá, že pochází z poloviny 14. století a obsahuje část čtení při mši na sv. Prokopa.⁴ **[3]** Jedná se zatím o jediný dochovaný středověký rukopis ze zdejšího kláštera.⁵ V druhé polovině 18. století shromáždil nejmenovaný Anonym »Materiál k dějinám kláštera premonstrátek v Dolních Kounicích«.⁶ Jedná se o 15 latinsky psaných folií, na nichž je vypsána stručná historie kláštera, zvláště přepis některých listin. **[4]** Též Bonaventura Piter v 6. svazku »*Monasticon Moraviae – Ordo Præmonstratens*«, opsal na stranách 443–454 vybrané listiny.⁷ **[5]** V církevních topografiích byly do té doby zmínky o klášteře jen stručné.⁸ Z osvícenských badatelů budil zájem o klášter především Jan Petr Cerroni. Ten shromáždil některé archiválie bývalého konventu, které jsou dnes uloženy v Moravském zemském archivu.⁹ Nejstarší ucelenou historii kláštera sepsal v roce 1805 Gerard Lefebvre. V rámci 10. svazku »*Moravia monastica – Canonici Praemonstratenses II*«, podává na stranách 75–125 výčet listin, soupis proboštů a některé náhrobky.¹⁰ **[6]**

² ŘIHÁČEK 1988, nepag.

³ Podle sdělení Milana Řiháčka bylo odevzdáno do Moravského zemského archivu.

⁴ ŘIHÁČEK 1999, 45–46.

⁵ Dle sdělení Milana Řiháčka byl odevzdán do Moravského zemského archivu.

⁶ MZA, E 6, sig. G a 14/5, i. č. 2585, kart. 299.

⁷ MZA, E 6, sig. G a 32, i. č. 2623, kart. 302.

⁸ SCHWOY 1793, 151–155.

⁹ BRETHOLZ 1895, 112–113.

¹⁰ MZA, E 6, sig. G b 4, i. č. 2638, kart. 304.

1.3 Spisy historické

První tištěnou monografii o klášteře vydal Gottfried Johann Dlabacz.¹¹ Čerpal zejména z Lefebvrova spisu. Výtah z Dlabaczova díla použil Gregor Wolny.¹² V polovině 19. století vrcholí romantický zájem o gotickou ruinu kláštera. Dějepisné pojednání s úvahami napsal Jan Evangelista Bílý.¹³ V rámci premonstrátského řádu se zabýval historií kláštera především Dominik Karel Čermák.¹⁴ Na počátku 20. století se začínají badatelé zabývat již dílčími epizodami z historie kláštera. Pojednání o posledním dolnokounickém proboštovi sepsal Johann Loserth.¹⁵ Založení kláštera popisuje Ferdinand Josef Lehner.¹⁶ Obsáhlým textem o Dolních Konicích a klášteře přispěl do »Vlastivědy Moravské« Augustin Kratochvíl.¹⁷ Vydal dokonce i soupis listin z někdejšího městského archivu.¹⁸ Na tu dobu nejrozsáhlejší historické pojednání napsal František Václav Peřinka.¹⁹ Zánikem kláštera se zabýval Jiří Radimský.²⁰ Manským systémem na klášterních statcích se věnoval Adolf Turek.²¹ Na základě písmných pramenů sepsala důkladnou diplomovou práci Miloslava Grycová.²² Článek o zániku kláštera napsal i Ladislav Hosák.²³ Klášterním hradem v Dolních Konicích se zabývali především František Kašička a Jan O. Eliáš.²⁴ Poté například Pavel Bolina.²⁵ Shrnutí dosavadního bádání nalezneme v »Encyklopedii moravských a slezských klášterů«.²⁶ Dějinami Dolních Konic se již po několik desetiletí soustavně zabývá také Milan Řiháček, městský kronikář.²⁷ Jeho články nalezneme skoro v každém čísle místního zpravodaje. Širší záběr literatury, převážně vlastivědného a populárního charakteru, najdeme v »Soupisu Nemovitých kulturních památek jižní Moravy«.²⁸

-
- 11 DLABACZ 1817.
12 WOLNÝ 1856, 363–372.
13 BÍLÝ 1855.
BÍLÝ 1856, 40–54.
14 ČERMÁK 1877, 289–305.
15 LOSERTH 1897, 65–73.
16 LEHNER 1903, 20, 104–105.
17 KRATOCHVÍL 1904, 138–157.
18 KRATOCHVÍL 1907.
19 PEŘINKA 1910, 10–17, 113–130.
20 RADIMSKÝ 1946, 268–274.
21 TUREK 1947, 15–29.
22 GRYSOVÁ 1950.
23 HOSÁK 1970.
24 KAŠIČKA/ELIÁŠ 1975, 216–218, 231, 233.
25 BOLINA 2002, 485–498.
26 FOLTÝN 2005, 277–285.
27 ŘIHÁČEK 2009.
28 MACHOVÁ 2000, 23–26.

1.4 Ikonografické prameny

Nejstarší pláněk kláštera pochází z roku 1698. Jelikož je značně disproporční, neodpovídá realitě.²⁹ **[7]** V té době musela vzniknout nejspíš i veduta Dolních Kounic.³⁰ **[8]** Z roku 1819 se dochovala kolorovaná kresba klášterní zříceniny od F. Richtera.³¹ Zajímavým pramenem se jeví indikační plán města z počátku 19. století. Je na něm vidět ještě jihozápadní křídlo barokního konventu, které již nestojí. Lze spatřit i původní farní chrám u řeky.³² **[9]** Starý kostel je i na obraze malíře Altanera před rokem 1862.³³ **[10]** Vzácné fotografie z 2. poloviny 19. století nacházíme ve Schramově sbírce vedut. Jedná se o vstupní portál do kláštera,³⁴ **[11]** pohled na kůr³⁵ **[12]** a pohled do presbytáře.³⁶ **[13]**

1.5 Umělecko-historické prameny a spolia

V Moravské galerii v Brně jsou uloženy čtyři vápencové svorníky z kláštera, které zřejmě pochází z klenebních polí sálové lodi chrámu. Na dvou z nich se zachovaly reliéfy s náměty z legendy o sv. Jiljí [Āgidius]. Na prvním kotouči je zobrazen »jezdec s lukem«,³⁷ nepochybně vizigótský král Flavius Wamba, který dle pověsti Jiljího zasáhl šípem při lovu laně.³⁸ **[14]** Na druhém je pak »sv. Jiljí s laní« [Ø 66 cm] [1350–1375].³⁹ **[15]** V Moravské galerii je ovšem po vzoru starší literatury nesprávně uváděn jako sv. Prokop.⁴⁰ Mýlku napravil až Robert Suckale.⁴¹ Sv. Jiljí byl benediktinský opat a poustevník. Pocházel z Řecka, zemřel dne 1. září 720 v Saint-Gilles ve Francii. Je patronem Korutan a Štýrska, malomocných, kojících matek, proti duševním chorobám, neplodnosti, ohni apod.⁴²

---

²⁹ MZA, F 119, příloha listiny č. 62.

³⁰ AMŘ, obrazová reprodukce.

³¹ MG, MM 2229.

³² MZA, D 9, sig. 451, kart. F106.

³³ AMŘ, obrazová reprodukce.

³⁴ MZK, sig. Skř.1-0091.416,581.

³⁵ MZK, sig. Skř.1-0091.416,582.

³⁶ MZK, sig. Skř.1-0091.416,583.

³⁷ Depozitář MG.

³⁸ SCHIKORA 1947, 596–597.

³⁹ Stálá expozice MG.

⁴⁰ KUTAL 1941, 198.

⁴¹ SUCKALE 1993, 238–239.

⁴² HALL 1991, 198–199.

SCHAUBER/SCHINDLER 2002, 453–454.

Na třetím svorníku je nezřetelný reliéf, snad »Jezdkyně na lvu«,⁴³ **[16]** na čtvrtém pak »Trůnící Madona na lvu« [Ø 65 cm]⁴⁴ **[17]** Albert Kotal sledoval kořeny slohu dolnokounických svorníků ve švábském Rottweilu, zejména v sochařské výzdobě věže kostela Panny Marie a tamějším okruhu kameníků.⁴⁵ Svorníky vročil nedlouho po roce 1350.⁴⁶ Nově byly předatovány Robertem Suckalem již do let 1330 a označeny jako práce rýnsko-falckých dílen.⁴⁷ V Moravské galerii je dále vystavena tzv. »dolnokounická madona«, pískovcová socha Panny Marie s Ježíškem [1350–1375]. **[18]** V roce 1935 ji našel Karel Svoboda v majetku pana Nešpůrka v Dolních Kounicích.⁴⁸ Kotal ji zařadil do rottweilsko-freiburské provenience,⁴⁹ nicméně typ postavy Ježíška nachází ve Slezsku, v okruhu tzv. Madon na lvu.⁵⁰ Madonu vročil taktéž do doby kolem roku 1350.⁵¹ Problematiku znovu otevřel Ivo Hlobil v souvislosti s Klosterneuburskou Madonou na lvu.⁵² Nezachovala se však malá kamenná soška rytíře v dlouhém plášti s mečem po boku.⁵³ Roku 1965 byla zcizena dřevěná plastika Bolestné Panny Marie s Kristem [20 x 37 cm]. Pravděpodobně ze zámecké kaple pochází hlava dřevěné sošky světice či madony [1350].⁵⁴ Z Dolních Kounic pochází též sv. Kryštof z lipového dřeva [1520].⁵⁵ V ambitu kláštera se nachází lapidárium, kde je umístěno na 100 signovaných architektonických článků, které byly nalezeny při úpravě kláštera a jeho okolí. Za zmínku stojí náhrobek brněnského kanovníka [† 1349], který původně pocházel ze zbořené špitální kaple sv. Alžběty. Dále zde nacházíme náhrobek probošta Jiřího [† před 1505], nalezeného v roce 1940 ve značně dezolátním stavu. Chybějící část byla doplněna cementem. V lapidáriu Moravského zemského muzea [?] se kromě některých architektonických článků a konzol, nachází další náhrobek z kláštera. Je vytesán do černého mramoru a patřil infulovanému proboštovi Janu VI. z Althanu [† 1517].⁵⁶ **[19]**

⁴³ Depozitář MG.

⁴⁴ Depozitář MG.

⁴⁵ KOTAL 1941, 199–202.

⁴⁶ KOTAL 1941, 203.

⁴⁷ SUCKALE 1993, 107–108, 238–239.

⁴⁸ KOTAL 1941, 196, pozn. 1.

⁴⁹ KOTAL 1941, 207.

⁵⁰ KOTAL 1941, 208.

⁵¹ KOTAL 1941, 209.

⁵² HLOBIL 2005b, 8–9

⁵³ KOTAL 1941, 210, pozn. 24.

⁵⁴ Stálá expozice MG.

⁵⁵ Stálá expozice MG.

⁵⁶ CHAMONIKOLA 1999, 432–433.

⁵⁶ KRATOCHVÍL 1904, 144, pozn. 2.

Postava má "výrazně charakterizovanou, patrně portrétní tvář".⁵⁷ Nápis na něm zní: ANNO DNI MCCCC[XVII] OBIIT REVEREND. IN CHRISTO PATER DNS DNS IOHANNES PREPOSITVS MONASTERII CVNICELIS[= NSIS] HIC SEPVLTVS. ORATE PRO EO. MANE [= AMEN]. Augustin Kratochvíl ještě popisuje dnes již nezachovaný náhrobek Jiřího Žabky z Limberka: LETA PANIE 1552 W AVTERY PRZED SW. WAWRZINCZEM VMRZEL VROZENY PAN PAN GIRZI ZIABKA Z LIMBERKA A NA KAVNICZYCH GEHO MILOSTI KRALOWSKE MISTOKANCZLIRZ KRALOWSTWIJ CZESKEHO. PAN BVH DVSSY GEHO MILOSTIW BYTI RACZIZ.⁵⁸ Taktéž ještě zmiňuje věžní zvon a železný kříž, kterým byl ukončen štít.⁵⁹ V křížové chodbě kláštera se nachází renesanční náhrobek, patrně Anny Žabkové z Liberka [† 1588]. Od 19. století sloužil klášter jako kolařská dílna a kamenolom. Stavební materiál včetně výběhů kleneb byl odvážen do nedalekých Kupařovic, kde byly zpevňovány břehy řeky Jihlavy.⁶⁰ V Dolních Kounicích se ve městě zachovala porůznu osazená spolia,⁶¹ [20] která snad pochází z kláštera. Jejich původ je teprve potřeba důkladně prošetřit. V baroku, kdy byl zchátralý klášter opravován strahovským premonstráty, byl za použití gotického materiálu opět zaklenut ambit. Nově byly vytesány i některé klenební svorníky, jak tomu nasvědčuje svorník ležící na podlaze ambitu s motivem orla, berly a mitry.⁶² Na klenbě v jihozápadním travé ambitu je na svorníku nápis: RESTAV-RATVM A MDCCI VAS [VITUS ABBAS STRAHOVIENSIS], čili obnoveno roku 1701 – Vít Seipel, opat strahovský. Jedná se o velmi raný příklad památkové péče.

1.6 Spisy umělecko-historické

Ačkoliv se z barokní doby dochovaly různé popisy areálu kláštera, první náznak umělecko-historického zájmu učinil až Johann Filip Jöndl v roce 1834.⁶³ Objektem se zabýval o mnoho let později August Prokop.⁶⁴ Jeho románskou podobou Ferdinand Josef Lehner.⁶⁵ První umělecko-historickou monografii vydal kolektiv autorů z Komitě pro záchranu památek v Dolních Kounicích, který se zformoval v roce 1926.⁶⁶

⁵⁷ HOMOLKA 1985, 236.

⁵⁸ KRATOCHVÍL 1904, 147, pozn. 1.

⁵⁹ KRATOCHVÍL 1904, 148, pozn. 1.

⁶⁰ SVOBODA 1935, 34.

⁶¹ AMŘ, obrazová reprodukce.

⁶² HÖRSCH 2009, 79.

⁶³ MZA, F 119, sig. 105.

⁶⁴ PROKOP 1904, 334–338, 450–451, 455–457.

⁶⁵ LEHNER 1907, 3–8, 15, 34, 73, 75, 76, 92, 164, 181.

⁶⁶ SVOBODA 1935.

Zájem o sochařské památky měl tehdy Albert Kotal,⁶⁷ o architekturu Erich Bachmann a Doboslav Líbal.⁶⁸ Krátkou zmínku o románské bazilice měl Zdeněk Kudělka.⁶⁹ K popisu kláštera se znovu vrátil Doboslav Líbal,⁷⁰ stavebněhistorický průzkum ovšem nedokončil.⁷¹ Jeho rozbor je ztracen.⁷² Na okna v gotickém presbytáři zaměřil svou pozornost Václav Mencl.⁷³ Drobnou monografii o Rose Coeli napsal Jaroslav Petrů.⁷⁴ Úvahami o gotické přestavbě kláštera se zabýval Jan Sedlák,⁷⁵ po něm Jan Eliáš.⁷⁶ Menší stavebně-historickou studii napsala Milada Radová-Štiková.⁷⁷ O pár let později porovnávali slohová východiska stavby Vladimír Novotný a Jan Sedlák.⁷⁸ Sochařství znovu přehodnotil Robert Suckale.⁷⁹ V rámci »Uměleckých památek Moravy a Slezska« popsal dolnokounický klášter i Bohumil Samek.⁸⁰ Stavebním vývojem kláštera se zabýval i Milan Řiháček,⁸¹ architekturou Klára Benešovská.⁸² Roku 2001 vyšel »Katalog gotické architektury« od Doboslava Líbala, v němž byla znovu popsána klášterní zřícenina.⁸³ Vstupním portálem se zabýval Miloslav Pojsl.⁸⁴ Čtyři klenební svorníky reprodukoval Ivo Hlobil,⁸⁵ který také znovu otevřel problematiku sochařství.⁸⁶ Nejnověji provedli umělecko-historickou analýzu Jiří Fajt, Robert Suckale a Markus Hörsch.⁸⁷ Rozvalina vznešeného kláštera zaujala i některé studenty uměnovědných a historických oborů. O stavebním vývoji na pozadí historických událostí napsala bakalářskou práci Adéla Bartáková.⁸⁸ Rozkvět a pád kláštera popsal v diplomové práci Jakub Kolařík.⁸⁹

67 KOTAL 1941, 196–214.

68 BACHMANN 1941, 95, 96.

LÍBAL 1948, 132, 137, 169.

69 KUDĚLKA 1984, 78, 90, pozn. 18.

70 LÍBAL 1984, 188, 189, 213, pozn. 192.

71 LÍBAL 2001, 81.

72 KEBRLOVÁ 2005, 48.

73 MENCL 1960, 201.

74 PETRŮ 1965.

75 SEDLÁK 1972, 17–34.

76 ELIÁŠ 1974.

77 RADOVÁ-ŠTIKOVÁ 1975, 75–93.

78 NOVOTNÝ/SEDLÁK 1981, 528–537.

79 SUCKALE 1993, 108, 238–239.

80 ŠAMEK 1994, 391–393.

81 ŘIHÁČEK 1999, 3–14

82 BENEŠOVSKÁ 2001, 2.117.

83 LÍBAL 2001, 78–81.

84 POJSL 2003, 62.

85 HLOBIL 2005, 13, 16, 24, 25.

86 HLOBIL 2005b, 8–9.

87 FAJT/SUCKALE 2006, 431, pozn. 25.

HÖRSCH 2009, 67–85.

88 BARTÁKOVÁ 2006.

89 KOLAŘÍK 2007.

Klásterem do doby posledních Přemyslovců se zabýval v bakalářské práci Jan Studeník.⁹⁰ V rámci seminární práce pro předmět »Rekonstrukce památek« na FA ČVUT se zaměřil na vstupní portál kláštera Radek Horňák.⁹¹

---

⁹⁰ STUDENÍK 2008.
⁹¹ HORŇÁK 2009.

2 ARCHITEKTONICKÝ POPIS KLÁŠTERA

2.1 Celkový vzhled

Areál někdejšího kláštera se rozprostírá na pravém břehu řeky Jihlavy pod zámeckým kopcem. Kolem dokola jej obklopuje zahrada sadového typu, vymezená ohradní zdí. Komplex budov se skládá z gotického kostela Panny Marie a patrového ambitu. Díky moderní technice a internetu lze objekt navštívit i virtuálně.⁹² Při severní straně pak stojí zvlášť barokní konvent. Orientovaný podélný jednolodní chrám na půdorysu latinského kříže má protáhlou síň – typickou pro ženské kláštery,⁹³ která je zhruba v polovině přeřata mohutnou příčnou lodí s takřka čtvercovými rameny. Kněžiště je ukončeno trojboce. Kostel svým rozvrhem připomíná přechodnou nebo raně gotickou cisterciáckou architekturu kolem poloviny 13. století.⁹⁴ V jihozápadním rohu stojí vysoké vřetenové schodiště, ukončené jehlancovou zděnou střechou. Na severní rameno transeptu navazuje orientovaný jednolodní prostor kaple o dvou čtvercových polích s křížovou klenbou. K jižní straně presbyteria je přistavena mírně obdélná síňová zákristie, sklenutá čtyřmi obdélnými poli křížových kleneb na centrální oktogonální pilíř, tvořený svazkem vyžlabených profilů. Z kostela se zachovalo jen obvodové zdivo. Omítka je většinou opadaná a stavební materiál – lomový kámen, je obnažen. Místy nalézáme cihlové vysprávky, které jsou nejvíce použity v koruně zdiva. Tesaného kamene je užito u vodorovně se vinoucí podokenní římsy, která ve stejném profilu obepíná vnitřek celého chrámu. Je vykrojena výžlabkem, provázeným obloučky a okosením. Tesaného kamene je též užito u ostění oken, mnohoúhelníkové schodišťové vížky v jihozápadním rohu a nároží opěrných pilířů, které na vnější straně podpírají celou stavbu. Ve vnitřku jej obepínají svislé, bohatě profillované klenební přípory, podepřené ostruhovitými patkami. Tyto svazkové přípory však nejsou všude vyvedeny až ke koruně zdiva, nýbrž končí v různých výškách. Jen někde jsou zakončeny mnohoúhelníkovými baldachýnky s lomenicemi, kraby a fiálami. Západní průčelí chrámu je prolomeno velkým gotickým oknem s cihlovým záklenkem.

⁹² <http://www.czech360.com/dolni-kounice/klaster-rosa-coeli>
<http://www.czech360.com/dolni-kounice/klaster-rosa-coeli-02>
<http://www.czech360.com/dolni-kounice/klaster-rosa-coeli-03>
<http://www.czech360.com/dolni-kounice/klaster-rosa-coeli-04>

vyhledáno 2. 7. 2010.

vyhledáno 2. 7. 2010.

vyhledáno 2. 7. 2010.

vyhledáno 2. 7. 2010.

⁹³ LÍBAL 1948, 132.

⁹⁴ NOVOTNÝ/SEDLÁK 1981, 533.

Na něm jsou patrné sporé stopy někdejší kružby a pozůstatky dvou okenních prutů, jež vyrůstají ze strmého bankálu. Jednalo se o trojdílné okno s kamennou kružbou v archivoltě, kterou zřejmě tvořily tři sférické trojúhelníky s trojlísty, posazené v trojúhelné kompozici okolo střední rozety tvořené čtyřlístem. To vše bylo posazeno nad třemi lomenými díly s jeptiškami, z nichž prostřední byl převýšený. Nad oknem se zvedá trojúhelníkový cihlový štít, prosvětlený čtyřmi lomenými okénky, vrcholící kamennou kytkou.

2.2 Vstupní portál

Průčelí chrámu tvoří bohatě zdobený vstupní portál posazený mimo osu k severu. **[21]** Jeho sešikmené, profilované nálevkovité ostění s pruty, lineárně tvořené hruškovci s nosy, výžlabky, hruškovci s břity a oblounky, **[22]** ustupuje za líc zdiva a přechází bez přerušení do archivoly. Na prutech se zachovaly stopy červené barvy, ve výžlabcích zelené. Nad čelem klenby je panelovaná – lípaná kružba ve tvaru trojlístu, která je vložena do vimperku posázeného kraby. Kamenný trojúhelník je zakončen fiálou s listovou kyticí, která je vložena do pravoúhlého okenního ostění. Dřík fiály tvoří kónicky se zužující polygonální oktogon s konkávně prohnutými stranami. Typ portálu s vimperkem je v našich zemích poměrně vzácný.⁹⁵ Obdobný se vyskytuje na jižní straně kostele sv. Mikuláše v Čečovicích [1410],⁹⁶ jenž však narozdíl od dolnokounického postrádá lineární lehkost. Má lomené profilované ostění zakončené vysokým tympanonem s vloženou kružbou. Ovšem našemu se nejvíce podobá portál z kostela sv. Kateřiny v Olomouci.⁹⁷ Tympanon portálu zdobí archaicky ztvárněný nízký reliéf polopostavy žehnajícího – bezvousého Krista Pantokratora, **[23]** znázorněného v mandorle, jenž je symetricky vkomponována do výplně archivoly. Pravicí uděluje požehnání a v levici třímá Knihu života. V prázdných plochách po stranách jeho hlavy obklopené gloriolou jsou řecká písmena Α Ω [Alfa a Omega], znamenající počátek i konec.⁹⁸ Podle Karla Svobody u nás ve 14. století podobnou výzdobu tympanonu nenalezneme. Archaický reliéf Ježíše Krista je zcela ojedinělý.⁹⁹

---

⁹⁵ LÍBAL 2001, 132.

⁹⁶ MENCL 1948, 148–149.

⁹⁷ POJSL 2003, 62.

⁹⁸ HALL 1991, 33.

⁹⁹ SVOBODA 1935, 33.

V literatuře se ovšem můžeme setkat i s interpretací MP ΘΥ [*Mater Theu*], Matka Boží. Bezvousý Ježíš Kristus je ikonograficky zaměňován s Pannou Marií Ochránitelkou, na kterou by podle Miloslava Pojsla,¹⁰⁰ kromě domnělých iniciál M T, poukazovalo i zasvěcení kostela a název kláštera. Výklad je ovšem nesprávný. Spodní kouty tympanonu zdobí dvě obličejové masky. Pod Kristovou pravicí mužská – bezvousá s polodlouhými vlasy, pod levicí ženská. Může se jednat buď o Adama a Evu nebo donátory kláštera – Viléma z Pulína a jeho manželku Žofii. Výplň s reliéfem Krista je nasazena na gotické kružbě, která je neobvykle vykrojena dvěma segmenty, jejíž výběhy spočívají na konzolách v podobě lidských hlav – divých mužů s dubovými listy s žilkami.

Ivo Kořán vyslovil hypotézu,¹⁰¹ zda-li vstupní portál do kláštera záměrně nenapodoboval výzdobu portálu původní románské baziliky. Tu totiž mohl tvořit reliéf znázorňující odezvu na darovanou ikonu klášteru od svého zakladatele. Je známo, že obrazy bývaly klášterům věnovány při jejich fundaci jako symbol ochrany. Jednalo se zejména o zázračné, »rukou neutvořené« ikony Panny Marie, které dobře plnily tuto funkci.¹⁰² Z nich pak vychází ono pověstné »Mater Domus« [*Haus-Mutter*].¹⁰³ Fundace klášterů spojené s darem byzantského mariánského obrazu můžeme sledovat od nejstarších dob. Například v letech 1072–1083 posílají česká knížata založenému klášteru do rakouského Göttweigu »svatolukášskou« ikonu – "*imago b. virginis Mariae, gracco opere mirabiliter expressa*", podle které určil pasovský biskup Altmann zasvěcení kostela Panně Marii.¹⁰⁴ Podle Ivo Kořána se jednalo nejspíš o mozaikovou ikonu z konstantinopolského dvorního okruhu, kterou získal Vratislav II. buď kolem roku 1060 z válečné kořisti v Uhrách, nebo z římského tažení v letech 1081–1084.¹⁰⁵ Kořán zmiňuje zajímavý údaj z doxanského nekrologia, podle kterého daroval kolem roku 1197 Vladislav Jindřich zdejšímu klášteru hodnotný obraz Matky Boží – "*preciosam ymaginem sancte Marie pro quinquaginta marcis*".¹⁰⁶

---

¹⁰⁰ POJSL 2003, 62.

¹⁰¹ KOŘÁN 1995, 502.

¹⁰² KOŘÁN 1981, 193.

KOŘÁN 1989, 193, 210.

¹⁰³ ROYT 2000, 35.

¹⁰⁴ KOŘÁN/JAKUBOWSKI 1976, 219.

KOŘÁN 1981, 193.

KOŘÁN 1989, 193.

KOŘÁN 1995, 501.

¹⁰⁵ KOŘÁN/JAKUBOWSKI 1976, 219.

KOŘÁN 1989, 193.

¹⁰⁶ EMLER 1884, 121.

Nejspíš musel pocházet z válečné kořisti Vladislava II., neboť je o něj známo, že přivezl na vozech do Prahy spoustu byzantských pokladů a kamej. ¹⁰⁷ Možná z těchto úvah pochází Pojslův názor, že reliéf dolnokounického portálu znázorňuje Pannu Marii a ne Krista. Kořán považuje výjev dolnokounického žehnajícího Krista s knihou za byzantský typ obrazu. Jako analogii uvádí raněbarokní reliéf portálu kláštera v Gottweigu, znázorňující Pannu Marii s podobným gestem. **[24]** Ta mohla být možnou kopií mozaikové ikony, kterou klášteru věnovala právě česká knížata. ¹⁰⁸ Připustíme-li Kořánovu domněnku, že byzantskou ikonu věnoval Vilém z Pulína dolnokounickému klášteru při jeho založení, otevírají se nám nevídané obzory. Prastrýc Viléma z Pulína, Heřman, putoval roku 1124 do Jeruzaléma. ¹⁰⁹ Heřmanův syn Hroznata v roce 1152 taktéž. ¹¹⁰ Byzantskou ikonu tak mohl získat od příbuzných nebo ji ukořistit při drancování rakouských kostelů a klášterů v roce 1176. Obraz mohl získat i v Římě před rokem 1181, kde navštívil papeže. ¹¹¹ Ovšem v pramenech nenalezneme pro tyto smělé hypotézy jediný doklad. Je skutečně otázka, jaký byl umělecký vztah mezi domnělou ikonou a románským, dnes gotickým portálem.

2.3 Sálová loď

Při vstupu do chrámu si povšimneme na pravé straně portálku, kterým se dostaneme na schodišťovou vížku, krytou jehlancovou cihlovou střechou. Její vřetenové schodiště je prakticky nepřístupné. Mříž se zamyká z důvodu bezpečnosti. Vysoko nad portálkem vížky byl zřízen portál druhý, pozdějšího data, který vedl buď na zvláštní pavlač nad chórem, menší kruchtu nebo do krovů. Ve zdivu jsou ještě patrné trámové otvory. Z klenby se zachovaly fragmenty výběhů nad dnešní korunou zdiva. Dochovaná žebra mají hruškovitý profil. ¹¹² Žebra u štítu se vytrácela v koutech ve zdivu. Krajní dvojice žeber u křížení vycházela z baldachýnových hlavic nárožních přípor. Žebra středních polí vybíhala z konzol s nádhernými figurálními motivy. Na severní stěně jsou to andělé, na jižní stěně pak ptáci s roztaženými křídly. ¹¹³

---

¹⁰⁷ STEJSKAL 2003, 74.

¹⁰⁸ KOŘÁN 1995, 502, 513, pozn. 4.

¹⁰⁹ FRB II, 186.

¹¹⁰ FRB II, 420.

¹¹¹ FRB II, 477.

¹¹² SVOBODA 1935, 19.

¹¹³ LÍBAL 2001, 79.

Albert Kutal naopak uvádí symboly evangelistů.¹¹⁴ Podle Kláry Benešovské¹¹⁵ mají tyto konzoly vazby na architektonickou plastiku svatoštěpánského chóru ve Vídni. Dle Karla Svobody¹¹⁶ je výzdoba konzol v chrámové lodi téměř shodná s reliéfním dekorem některých konzol u sv. Víta, a to jak svojí obsahovou náplní, tak i svým provedením. Nosná konstrukce tribuny spočívala na kamenných konzolách a na řadě sloupů v podélné ose lodi. Existenci těchto sloupů potvrzuje nepřímo umístění hlavního portálu, který není v ose průčelí, nýbrž v jeho levé polovině. Dále to potvrzuje i uspořádání oken v lodi, jež jsou zde ve dvou řadách nad sebou. Spodní okna jsou malá a úzká, s tesaným kamenným ostěním. Osvětlovala značně temný prostor pod chórem. Horní okna – nad chórem jeptišek, jsou rozměrná a rovněž s kamenným ostěním. Dnes však mají cihlové záklenky. Na tento chór jeptišek vedly dva vchody z 1. poschodí křížové chodby, z nichž jeden si zachoval doposud kamenné gotické ostění o hrotitém oblouku.¹¹⁷ V severní stěně v přízemí lodi, blízko transeptu, se nachází portál, dnes již bez ostění, který vede do křížové chodby.¹¹⁸

2.4 Transept

Žebra kleneb v transeptu měla v příčné lodi hruškovitý profil, jak lze soudit podle jejich výběhů na jižní nárožní přípoře. Klenební přípory v příčné lodi končí vesměs v římse, v podobě ostruhovitých útvarů. Vítězný oblouk nebyl vyvinut. Na jeho místě vyrůstají bohaté svazky přípor ukončených v nepůvodní výši ušlechtilé tesanými baldachýny. Nad baldachýnem přípory v severní části příčné lodi vedle okna se nachází zcela náhodně umístěná konzola se sedící ženskou postavou. Podobnost ozdobných baldachýnků na příporách v chrámu nalezneme například v baldachýnech na portále zříceniny kláštera v Panenském Týnci [2. polovina 14. století], severním portále Týnského chrámu ze začátku 15. století a na arkýři kaple Staroměstské radnice v Praze [1381].¹¹⁹ Podle Svobody není kromě Kounic užito baldachýnků jako příporových hlavic již nikde.¹²⁰ Na západní straně jižního křídla příčné lodi se nachází zazděný gotický portál, který vede do nynější zahrady. Má prosté ostění s lomeným obloukem.

¹¹⁴ KUTAL 1941, 210, pozn. 24.

¹¹⁵ BENEŠOVSKÁ 2001, 117.

¹¹⁶ SVOBODA 1935, 32–33.

¹¹⁷ SVOBODA 1935, 19.

¹¹⁸ SVOBODA 1935, 20.

¹¹⁹ SVOBODA 1935, 32.

¹²⁰ SVOBODA 1935, 32.

2.5 Kněžiště

Kněžiště svise člení a zdůrazňují bohatě profilované přípory kleneb. Tam, kde nesly jen jedno žebro klenby – jsou prostší, kde více žeber – tvoří svazky. Svazky se obzvlášť uplatňují v křížení lodí. Vystupují zde ze tří čtvrtin před líc zdiva. Nadměrné opěráky jsou zasazeny nezvykle nízko. Přípory vedou jednak do římsy nebo na patky ostruhovitých tvarů. Jejich profily jsou buď klínové nebo mnohoúhelníkové. V severní stěně se nachází sanktuárium, vrcholící oslím hřbetem. Tři strany závěru jsou prolomeny třemi vysokými gotickými okny. Mencl je datuje do roku 1300.¹²¹ Mají prostá přímočará ostění, hodně strmě naklopená k líci stěny a jednou odstupněná. Podobná okna jsou například u sv. Tomáše v Praze [1315].¹²² V jižní stěně se nachází prázdný pravoúhlý výklenek, kde bývaly sedilie – původně s kamennými kružbami a zdobeným ostěním. Sedile má porušenou kružbovou výplň. V horních rozích mělo nepochybně čtyřlísty se zaostřenými laloky. V jemné profilaci tesaného rámu se převážně uplatňují dvojice plochých výžlabků.¹²³ Gotický portál s pravoúhlým ostěním a se stopami nádherné kružby, vede do předsíňky, která je zřízena mezi dvěma opěrnými pilíři.

2.6 Zákristie

Vchod do zákristie vede z předsíňky. **[25]** Místnost zákristie je přibližně čtvercová, o čtyřech klenebních polích, zaklenutých do středního svazkového pilíře, složeného z trojbokých prutů.¹²⁴ Úroveň zákristie je oproti kostelu asi o 1,5 m níže. Tesané kameny obsahují velké množství kamenických značek. Zákristie dolnokounického chrámu má nejbližší slohovou příbuznost se zákristíí proboštského kostela v Litomyšli [1356–1380], a to jak soustavou klenební, tak i profily žeber a jejich ostruhovitými výběhy.¹²⁵ Zato střední pilíř je zde jiný než Kounicích, je hladký a osmiúhelníkový. Analogii pro profilovaný střední pilíř dolnokounické zákristie, jež přechází bez přerušení v klenební výběhy, nalzáme v nárožní přípoře severní části křížové chodby kláštera ve Vyšším Brodě [14. století].¹²⁶

---

¹²¹ MENCL 1960, 201.

¹²² MENCL 1960, 201.

¹²³ LÍBAL 2001, 78.

¹²⁴ LÍBAL 2001, 79.

¹²⁵ SVOBODA 1935, 31.

¹²⁶ SVOBODA 1935, 31.

2.7 Přízemí ambitu

Nejzachovalejší a nejcennější část kláštera je křížová chodba a gotická kaple. Ambit je jednoposchodový. Má čtyři křídla, která uzavírají pravoúhlý rajský dvůr. Počet klenebních čtyřdílých polí [*travé*] křížové chodby je celkem 20. Východní a západní klenební pole jsou užší, než severní a jižní, což podmiňuje dvojí rozdílný útvar gotických arkád. Arkády východní a západní jsou štíhlejší. Mají ostřejší hrotité oblouky, než arkády ostatní. Bohužel se nedovíme, jak vypadaly gotické kružby arkád, jež byly dávno odstraněny. Zemní vnější okosený parapet, připomínající římsu, probíhá ve stejné výši po celém vnitřním obvodu ambitu. Arkády jsou nesené šestnácti pilíři, které přecházejí vždy v centrální části do lomeného oblouku, v němž je pomyslně vepsán rovnostranný trojúhelník. Krajiní oblouky jsou tvořeny lomeným obloukem převýšeným. Toto členění arkády zdůrazňuje velkolepost centrální části prolo-meného prostoru. Pomocí změny šíře a rozporu oblouku potlačuje krajiní nárožní prostory. Zastrčenost rohů rajského dvora ještě více umocňovaly opěrné pilíře, které z axonometrického pohledu téměř bránily průhledu do nárožních oblouků ambitu.

Přízemí ambitu je klenuto gotickou křížovou klenbou – průběžnou, čili úroveň svorníku v průseku žeber je ve stejné výši jako průnik žeber mezipasu. Kamenná žebra klenby tvoří hruškovitý profil. Kápě kleneb jsou vyzděny z cihel. Místy lze spatřit fragmentární pozůstatky pohledové omítky, avšak bez jakýchkoliv známek jádrové omítky, která by nesla známky obtisku původního dřevěného bednění. Na vnějších stranách klenby jsou žebra vedena v tupém ukončení na zeď. Jejich proláklá jehlancová zakončení, jež jsou zasekána do stěny, nahrazují konzoly. Profil tohoto ukončení tvoří 2x konkávně vydlabané poloelipsy, připomínající ostruhy. Pata žeber reflektuje svým trojím členěním trojí svazkové náběhy žeber, které z nich vycházejí. Na protější, vnitřní straně nejsou žebra zakončena ostruhovitým podsekáním, nýbrž přechází vždy v příporu, která je součástí mnohoúhelníkového pilíře arkády. Proti těmto příporám bylo zdivo v rajské zahradce zpevněno opěrnými pilíři, bohužel dnes již převážně vylámanými. Obvodové zdivo západního a severního ramene ambitu je převážně tvořeno románskými kamennými kvádry.¹²⁷

¹²⁷ HOŘÍNEK 1992, 31–32.
STUDENÍK 2008, 46–50.

V severní stěně křížové chodby se nachází gotický portál, který ústí do přistavěného čtyřramenného vřetenového schodiště, spoře osvětleného několika okénky. Schodištěm se dostaneme do 1. patra ambitu. To bylo nejspíš vybudováno po husitských válkách, kdy byl klášter opravován. Nasvědčovala by tomu spára oddělující schodiště od severní zdi křížové chodby a pozdně gotická okénka ve zdivu schodiště. Portál původně sloužil nejspíš jako vchod do obytných budov kláštera.¹²⁸ Severní chodba ambitu je na východní straně zakončena barokním přístavkem, který navazuje k severní zdi gotické kaple. Jedná se nejspíš o barokní kapli, soudě podle polygonálního závěru, pozůstatků maleb nad zazděným vchodem a dvou oválných oken. Prostor je zaklenut valenou klenbou s výsečemi. Křížová chodba dolnokounického kláštera jeví jistou slohovou příbuznost s křížovou chodbou bývalého augustiniánského kláštera v Roudnici nad Labem.¹²⁹ První poschodí ambitu, odpovídá jedním druhem svých konzol, křížové chodbě klášterního chrámu sv. Jiljí v Třeboni.¹³⁰

2.8 1. patro ambitu

V prvním poschodí křížové chodby se klenby nenachází.¹³¹ V baroku zde byly gotické klenby nahrazeny klenbami valenými s výsečemi.¹³² Na některých místech po nich zůstaly jen cihlové výběhy nad původními, dodnes zachovanými gotickými konzolami. Na stěnách prvního patra ambitu rozeznáváme tři druhy gotických konzol: jehlancové, s ozdobou tvaru lípané kružby; jehlancové, prosté bez jakékoliv výzdoby a kalichovité, ovinuté listovým. Vpravo a nalevo od vřetenového schodiště se zachovaly sporé pozůstatky topenišť a komínů, které vytápěly barokní místnosti při severní stěně ambitu.¹³³ Při severozápadním nároží chodby se nachází zazděný gotický portálek sedlového tvaru. Jeho svislá, profilovaná ostění se k sobě čtvrtkruhem přibližují, načež kolmo vzhůru jsou zalomena a vodorovným nadpražím spojena.¹³⁴ Profil jeho ostění je blízký profilu původních oken tohoto poschodí.¹³⁵

---

¹²⁸ SVOBODA 1935, 27.

¹²⁹ SVOBODA 1935, 31.

¹³⁰ SVOBODA 1935, 31.

¹³¹ SVOBODA 1935, 21.

¹³² SVOBODA 1935, 21.

¹³³ SVOBODA 1935, 23.

¹³⁴ SVOBODA 1935, 21.

¹³⁵ SVOBODA 1935, 21.

Portál vedl s největší pravděpodobností do obytné klášterní budovy, která dnes již nestojí. Dle Svobody má portál v 1. poschodí křížové chodby obdobu v portále ve svatovítské katedrále pod královskou oratoří.¹³⁶ Chodba kolem dvora byla osvětlována pravoúhlými okny s tesaným gotickým ostěním, děleným kamenným křížem. Tato původní ostění se zčásti zachovala jen u dvou oken.¹³⁷ Na vnější straně ambitu, v síle zdiva, byla v okenních špaletách zřízena kamenná sedátka.¹³⁸ Na západní, průčelní straně ambitu, se nachází zazděné dvojdílné gotické okno. Má ušlechtilé ostění a kružbou, viditelnou z prvního patra ambitu. Na jižní stěně jižní strany ambitu se nachází dva vchody na bývalý chór jeptišek.

2.9 Gotická kaple

Kaple při severní straně transeptu je nejcennější součástí klášterních budov. Je přistavěná k východnímu křídlu ambitu, těsně na severní zeď transeptu. Jedná se o vysokou místnost obdélného půdorysu s dvěma poli křížové klenby. Její západní zeď se otevírá jakoby triumfálním obloukem do křížové chodby. V horní etáži je tento oblouk volný, v dolní byl později uzavřen zdí s oknem a dveřmi.¹³⁹ **[26]** Tato západní zeď byla silně porušena. Přitom bylo znejasněno uspořádání vstupů do přilehlého východního ramene křížové chodby dvěma novodobými portály.¹⁴⁰ Byly vloženy do širokého otvoru s nárožím špalet z tesaných kvádrů, stoupající až do klenby ambitu.¹⁴¹ Výběhy kleneb této síně spočívají na šesti konzolách, z nichž nejbohatší jsou dvě konzoly prostřední. Každá z nich představuje jemně modelovanou hlavu orámovanou stylizovanými kadeřemi a korunovanou listovím dubu. Listová výzdoba nese krycí desku, rozeklanou ve tři díly, na kterých jsou nasazena žebra hruškovitého profilu. Jedna z těchto hlav má rysy vysloveně ženské, **[27]** druhá – ostřejší, mužské.¹⁴² Dle Karla Svobody se jedná o ideální portréty zúčastněných osob při výstavbě kláštera.¹⁴³ Ostatní čtyři konzoly v rozích kaple jsou prostší. Představují lidské a zvířecí masky.¹⁴⁴

---

¹³⁶ SVOBODA 1935, 32.
¹³⁷ SVOBODA 1935, 21.
¹³⁸ SVOBODA 1935, 21.
¹³⁹ SVOBODA 1935, 22.
¹⁴⁰ LÍBAL 2001, 80.
¹⁴¹ LÍBAL 2001, 78.
¹⁴² SVOBODA 1935, 22.
¹⁴³ SVOBODA 1935, 22.
¹⁴⁴ SVOBODA 1935, 22.

Tyto konzoly jsou svým listovým příbuzné s konzolou na pilíři u vchodu do sakristie u sv. Víta v Praze [*období Petra Parléře*].¹⁴⁵ Listovým i profilem krycí desky pak s konzolou na středním pilíři portálu jižní předsíně svatovítské katedrály z let 1366–1367.¹⁴⁶ V průseku klenebních žeber jsou dva svorníky, zdobené reliéfem. Jeden představuje pelikána, druhý beránka [*symboly Vykupitele*].¹⁴⁷ Na východní straně je místnost osvětlena jedním vysokým gotickým oknem se zachovalým kamenným ostěním. Kružba o jednom okením prutu dávno vzala za své.

2.10 Hypotézy

Na základě písemných pramenů datoval Jan Eliáš gotickou stavbu kláštera do let 1323–1382.¹⁴⁸ S Eliášem se Vladimír Novotný a Jan Sedlák shodují, že zpočátku se huť zaměřila nejprve na budování klášterního hradu na návrší, jehož výstavbu datují do let 1320–1335.

Po jeho dokončení se huť přesunula na stavbu kláštera, kde mezi lety 1335–1350 dokončila kostelní loď, kapli a rozestavěla ambit. Milada Radová-Štiková ovšem zjišťuje,¹⁴⁹ že lze na hradě postihnout stavební činnost již v 2. polovině 13. věku. Též Dobroslava Menclová datuje nejstarší úseky zdiva do 13. století.¹⁵⁰ Dolnokounický hrad tedy vznikl nejspíše mezi lety 1284,¹⁵¹ kdy se kláštera ujímá král Václav II. a 1330,¹⁵² kdy je poprvé zmíněn purkrabí. Jako impuls k hlavním stavebním úpravám hradu byl podle Milana Řiháčka rok 1310, kdy byl ukončen ve prospěch Kounic dlouholetý spor kláštera s mikulovskými Liechtensteiny o patronát ke kostelu sv. Václava v Mikulově.¹⁵³

Na předchozí úvahy autorů navázala Radová-Štiková. Též tvrdí,¹⁵⁴ že výstavbu hradu prováděla huť, která později pracovala na klášteře. I když byl hrad později přestavěn v renesanční zámek, zachovaly se v něm architektonické prvky z původní gotické stavby, kterým se dostalo "*takřka pietního znovuosazení do zdiva*".¹⁵⁵

---

¹⁴⁵ SVOBODA 1935, 32.

¹⁴⁶ SVOBODA 1935, 32.

¹⁴⁷ SVOBODA 1935, 22–23.

¹⁴⁸ ELIÁŠ, 1974, 10–12.

¹⁴⁹ RADOVÁ-ŠTIKOVÁ 1975, 75.

¹⁵⁰ ŘIHÁČEK 1999, 23–26.

¹⁵¹ MSL I, 36–37, č. 14.

¹⁵² MSL I, 93–94, č. 57.

¹⁵³ ŘIHÁČEK 1999, 23.

¹⁵⁴ RADOVÁ-ŠTIKOVÁ 1975, 77.

¹⁵⁵ RADOVÁ-ŠTIKOVÁ 1975, 90.

Nejen hrotitý oblouk první zámecké brány je projevem tohoto dobově příznačného vztahu ke středověkým památkám. Dalšími příklady jsou druhotně osazená hrotitá okna s kružbami v dnešní zámecké kapli, porůznu zazděné figurální a rostlinné konzoly a především kružbové sedile, [28] umístěné v průjezdu třetí zámecké brány. Jelikož sedile takřka naráží na pozdně-renesanční vstupní portál, lze mít za to, že i do této části průjezdu bylo druhotně osazeno. Podle autorky pochází evidentně z původní hradní kaple, která se nedochovala.¹⁵⁶ Nová zámecká kaple byla zřízena ve druhém patře na severovýchodním nároží. Jedná se o neklenutou místnost s nízkým štítem, přistavěnou koncem 16. století na dělové baště. Hradní sedile se podle Radové-Štikové nápadně podobá sedili v kostele sv. Markéty v nedalekých Loděnicích,¹⁵⁷ které náležely od roku 1190 premonstrátskému klášteru v Louce u Znojma.¹⁵⁸ Na základě této podobnosti vyvodila mínění,¹⁵⁹ že kostel v Loděnicích, hrad i klášter v Dolních Kounicích, byly dílem premonstrátské klášterní huti, která se na jižní Moravě zformovala již při románském klášteře v Louce.

Jeho dlouhotrvající stavba se však umělecky vyvíjela a přibírala kameníky novějšího slohového zaměření. Pro nepříznivé poměry ale klášter v Dolních Kounicích nestačila dokončit. Jednotliví kameníci odcházeli za prací na východ i do Uher. Nasvědčovaly by tomu podobné [autorkou neuvedené] architektonické detaily kláštera, zejména ono zmíněné hradní sedile, které je podle ní tvarově příbuzné se sedilemi, zachovanými dnes v gotických domech v Budě [Budapešť].¹⁶⁰ V podobném smyslu lze uvést zmínku Jiřího Fajta a Roberta Suckaleho: *"Protože byly v Uhrách hlavy tohoto typu [myšleny z Rosa Coeli – blíže neuvedeny] ve vynikající kvalitě nalezeny v cisterciáckém klášteře Pilis, pohřebním místě maďarských králů, je možné, že moravská dílna přišla z Uher, a ne z bavorských služeb."*¹⁶¹ Bohumil Samek a Pavel Bolina odmítají,¹⁶² že by hradní sedile svým provedením náleželo již do 13. století, podle nich je obecně gotické. František Kašička a Jan O. Eliáš tvrdí,¹⁶³ že jediným viditelným článkem hradu, který se hlásí do 13. století je konzolová hlavice s listovým dekorem, druhotně vsazená do soklu vedle mostu k hlavní bráně.

¹⁵⁶ RADOVÁ-ŠTIKOVÁ 1975, 89.

¹⁵⁷ RADOVÁ-ŠTIKOVÁ 1975, 77.

¹⁵⁸ CDB I, 301, č. 326.

¹⁵⁹ RADOVÁ-ŠTIKOVÁ 1975, 77.

¹⁶⁰ RADOVÁ-ŠTIKOVÁ 1975, 92, pozn. 4.

¹⁶¹ FAJT/SUCKALE 2006, 431, pozn. 25.

¹⁶² SAMEK 1994, 389.

¹⁶³ BOLINA 2002, 496, pozn. 84.

¹⁶³ KAŠIČKA/ELIÁŠ 1975, 218.

Dohadují se, že mohla pocházet buď z neznámé kaple v místě hradu nebo z předchůdce vrcholně gotické stavy kláštera. Poněvadž Dobroslav Líbal předpokládá v místech dnešního chrámového presbytáře starší klášterní kostel, začala podle něj gotická novostavba kostela i kláštera od západu.¹⁶⁴ Někdy okolo roku 1340 se začal souběžně budovat i klášter. To by se shodovalo i s analýzou Alberta Kutala.¹⁶⁵ Ten vročil sochařskou výzdobu do let 1340–1350.¹⁶⁶ Taktéž Václav Mencl položil výstavbu kláštera do let 1315–1350,¹⁶⁷ přičemž klenební přípory s ostruhovitými patkami datoval až do doby kolem roku 1400.¹⁶⁸ Do stejné doby je klade i Milada Radová-Štiková.¹⁶⁹ Líbal naopak hovoří o slohově jednotné stavbě jen ze 3. čtvrtiny 14. století.¹⁷⁰ Teprve Jan Sedlák rozdělil budovatelskou aktivitu kláštera do dvou období na práci dvou hutí.¹⁷¹ Podle něj byl dílem první huti stavební a sochařský detail chrámové lodi s hlavním portálem, klenbami a patrové kaple, která leží při východním rameni ambitu. Stavitelé vytvářeli články a formy na tektonickém, plastickém principu.¹⁷² Podle Novotného a Sedláka byla druhá gotická etapa přestavby kláštera dílem huti olomouckého biskupa Jana VII. Volka [† 1351], která před tím pracovala na presbytáři kapitulního chrámu sv. Mořice v Kroměříži. Do Dolních Kounic zanesla stereotomní sloh, tj. šestidílné klenby [raněgotický historismus] a ostruhovité patky klenebních přípor, které rozvinula do krajní polohy.¹⁷³ Zatímco v Kroměříži je součástí profilace žebra a přípory ještě plastický obloun, v Kounicích jde o pokročilejší slohový stupeň. Podle Sedláka zjištění měla tato huť stavět kostel až do počátku 15. století. Tehdy nestačila dokončit presbyterium, neboť záhy vybuchly husitské války.¹⁷⁴ Na závěr oba autoři citují pramen, že se o klášteře hovoří k roku 1416 jako o novém.¹⁷⁵ Profilace konzol, které podchycují chrámové klenební přípory, mají opticky působivé řasení. Podle Mencla v nich *"efektivně jiskří světlo a jichž pregnantní a přesné formy působí především svou optickou ostrostí"*.¹⁷⁶

¹⁶⁴ KEBRLOVÁ 2005, 33.

¹⁶⁵ NOVOTNÝ/SEDLÁK 1981, 533.

¹⁶⁶ NOVOTNÝ/SEDLÁK 1981, 533.

¹⁶⁷ NOVOTNÝ/SEDLÁK 1981, 533.

¹⁶⁸ MENCL 1948, 151.

¹⁶⁹ RADOVÁ-ŠTIKOVÁ 1975, 79.

¹⁷⁰ LÍBAL 1948, 137.

¹⁷¹ SEDLÁK 1972, 21.

¹⁷² NOVOTNÝ/SEDLÁK 1981, 534.

¹⁷³ NOVOTNÝ/SEDLÁK 1981, 534.

¹⁷⁴ SEDLÁK 1972, 21–23.

¹⁷⁵ NOVOTNÝ/SEDLÁK 1981, 534.

¹⁷⁶ MENCL 1948, 151.

V Čechách, na Moravě a na Slovensku se s touto formou setkáme na řadě staveb od 2. poloviny 14. století, které jsou podle Radové-Štikové s Kounicemi nepochybně umělecky provázané. Jako příklady uvádí Karlštejn, Lipnici, Čáslav – minoriti, Litomyšl – augustiniánský klášter, Kostelec u Krnova, Oslavany – klášterní kostel, Brno – kostel sv. Jakuba, Levoča – kostel minoritů. Zmíněného tvaru bylo podle badatelky užito již kolem roku 1340 u přípor ve vývojově starší formě na klášterním kostele klarisek v rakouském Dürnsteinu u Kremže.¹⁷⁷ Objevuje se i na hradě Malbork [*Marienburk*] v Polsku.¹⁷⁸ Lze dodat ještě Jindřichův Hradec – sv. Jan Křtitel, Praha – kostel Panny Marie Sněžné, Hradec Králové – katedrála, Brno – zákristie katedrály a Neuheimův dům, Znojmo – sv. Mikuláš, kostel v Mušově, Michaelskirche ve Vídni apod. Jelikož se nedochovala chrámová klenba, je nesnadné zrekonstruovat její podobu. Její schéma lze vyvodit jen z pozůstatků klenebních výběhů, které vyrůstají ze svazkových přípor, jež obíhají vnitřek celého kostela. Jen ony udávají počet a hypotetický směr klenebních žeber. V odborné literatuře se objevily celkem dva návrhy řešení klenebního schématu. Zcela archaický a klasický.

Archaický klenební systém kostela navrhl a zakreslil stavitel Jungmann do plánu kláštera při rekonstrukci objektu v 30. letech 20. století. Do literatury jej vnesl Karel Svoboda.¹⁷⁹ Od něj ho pak převzal Jaroslav Petrů,¹⁸⁰ Jan Sedlák¹⁸¹ a další historici umění. **[29]** Archaické řešení gotické klenby, datované do 14. století, spočívá v šesti a sedmidílných klenbách. Podle Jungmanna měla mít sálová loď čtyři obdélná pole s křížovou žebrovou klenbou. V křížení transeptu klenbu čtyřdílnou a v jeho ramenech klenbu sedmidílnou či osmidílnou. Kněžiště mělo být děleno dvěma klenebními poli. První s klenbou šestidílnou, v závěru s osmidílnou. Klasické řešení klenby, datované do 14. století, uvádí naopak německá literatura. Takové schéma publikuje například August Prokop,¹⁸² po něm Erich Bachmann.¹⁸³ **[30]** Podle nich měla mít sálová loď kostela čtyři obdélná pole s křížovou žebrovou klenbou. Křížení transeptu klenbu čtyřdílnou, ramena transeptu vždy dvě obdélná pole s křížovou žebrovou klenbou. Presbytář měl být zaklenut třemi nestejně širokými obdélnými poli křížové žebrové klenby, na které navaz šestidílný závěr.

¹⁷⁷ RADOVÁ-ŠTIKOVÁ 1975, 77, 80.

¹⁷⁸ RADOVÁ-ŠTIKOVÁ 1975, 80.

¹⁷⁹ SVOBODA 1935, nepag.

¹⁸⁰ PETRŮ 1965, nepag.

¹⁸¹ SEDLÁK 1972, 25.

¹⁸² PROKOP 1904, 334.

¹⁸³ BACHMANN 1941, 96.

2.11 Archeologický a stavebně-historický průzkum

V roce 1942 provedl Fotoměřičský ústav v Praze fotografickou a plánovou dokumentaci klášterního areálu. V letech 1970–1972 zpracovala Geodézie Brno jeho podrobné zaměření. V roce 1973 uskutečnil Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů [SÚRPMO] v čele Janem O. Eliášem první fázi stavebněhistorického průzkumu, tj. dějiny objektu.¹⁸⁴ V letech 1990–1993 zde probíhal podrobný podpovrchový stavebněhistorický průzkum.¹⁸⁵

Výzkum provedl v rámci státního vědeckovýzkumného úkolu »románská architektura na Moravě« Seminář dějin umění na FF MU.¹⁸⁶ Jeho vedení se ujal Lubomír Konečný.¹⁸⁷ Terénní geofyzikální průzkum byl prováděn v součinnosti se Zdeňkem Kudělkou.¹⁸⁸ [31] Archeologické sondy [32] měly objasnit nejstarší, tj. románskou stavební fázi kláštera z doby jeho založení [1181]. Výzkum byl bohužel proveden pouze v omezeném rozsahu. Z rozhodnutí odboru kultury a památkové péče [ONV Brno-venkov] byl zastaven. I když byl průzkum předčasně ukončen, "v důsledku nepochopení vědeckovýzkumného úkolu objasnit nejstarší stavební dějiny kláštera",¹⁸⁹ přesto byly jeho výsledky zpracovány. Diplomovou práci zaměřenou na poznání nejstarších stavebních dějin kláštera záhy napsal Jan Hořínek.¹⁹⁰ Některé závěry musel pochopitelně nastínit jen hypoteticky, přesto všechno je to zásadní práce s bohatou dokumentační přílohou. Škoda jen, že z ní nemohly čerpat novější práce zaměřené na výzkum kláštera,¹⁹¹ neboť je dnes považována za nezvěstnou.¹⁹² Pokud nepočítáme krátký souhrn Pavla Borského,¹⁹³ byli badatelé odkázáni pouze na jediný vy publikovaný článek s devíti obrázky¹⁹⁴ a geologickým rozbořem hornin.¹⁹⁵

---

¹⁸⁴ ELIÁŠ 1974.

¹⁸⁵ KEBRLOVÁ 2005, 34, 48.

¹⁸⁶ UNGER 1994, 26, 32, pozn. 2.

¹⁸⁷ MICHNA 1993, 409.

¹⁸⁸ KONEČNÝ/BORSKÝ/HOŘÍNEK 1994, 273, pozn. 1.

¹⁸⁹ HOŘÍNEK 1992, 5.

¹⁹⁰ HOŘÍNEK 1992.

¹⁹¹ FOLTÝN 2005, 277–285.

KROUPA 2005.

MAZAL 2005.

KEBRLOVÁ 2005.

BARTÁKOVÁ 2006.

STUDENÍK 2008.

¹⁹² Za zapůjčení děkuji autorovi, který dnes žije v Itálii.

¹⁹³ BORSKÝ 1993, 185–186.

¹⁹⁴ KONEČNÝ/BORSKÝ/HOŘÍNEK 1994, 264–273.

¹⁹⁵ DVOŘÁK 1994, 273–275.

Při západní a severní stěně ambitu, včetně severní stěny gotické kaple, byly rozeznány úseky nadzemního románského řádkového zdiva, složeného z pravidelných kamenných kvádrů. Na vnější zdi západní strany ambitu rozlišili autoři torzo průčelí někdejší románské baziliky o celkové šíři 16 metrů, včetně štítu hlavní lodi baziliky o šířce 8 metrů. Tento štít se částečně dochoval i s původním nárožním armováním. Na vnitřní straně zdi byly odpreparovány vertikální spáry, které z vnějšku zakrývají dva přizděné gotické opěráky. V ose tohoto průčelí se nachází i původní vstupní portál, který je z vnitřní strany ambitu obložen opracovanými kvádry. Jeho záklenek se kvůli barokní zazdívice nedochoval. Archeologická sonda [číslo 4] objevila v místě bývalého vstupu do baziliky, v hloubce asi 1 metr pod dnešní úrovní podlahy, rozšířený předzáklad zdi. Nalevo od bývalého vstupního portálu bylo odpreparováno původní románské špaletové okénko. V jihozápadním poli ambitu identifikovala archeologická sonda [číslo 5] část zdi jižní lodi románské baziliky. V jihovýchodním poli křížové chodby byl archeologickou sondou [číslo 6] odkryt zapuštěný hrob se základovým zdivem.

Lze tedy propojit obě odkryté sondy pomyslnou úsečkou tak, abychom zrekonstruovali jižní stěnu baziliky. Archeologická sonda [číslo 3] prokázala stopy intenzivního pohřbívání. Archeologickou sondou [číslo 11] byla při severní stěně gotické kaple odkryta část románské apsidy s dvojnásobně odstupněným triumfálním obloukem z hladce opracovaných kvádrů. Výkop neprokázal domnělou kryptu. Archeologická sonda [číslo 9] prokázala ve značné hloubce pravoúhlý závěr jižní lodi baziliky. Naopak závěr severní lodi archeologická sonda [číslo 10] nezjistila. Místo bylo porušeno pohřby a barokní přestavbou. Autoři průzkumu zde předkládají zvýšený závěr apsidy. V těchto místech byly v letech 1700–1701 odstraněny trosky jakési kaple.¹⁹⁶ Románskou kvadraturu autoři lokalizují při severní straně kostela.

Románská bazilika byla tvořena protáhlým, nepochybně plochostropým trojlodím s nízkými tribunami nad bočními loděmi. Hlavní loď se otevírala triumfálním obloukem do presbytáře, který snad obsahoval dvě pole obdélné křížové klenby s mezipasem. Kněžiště bylo uzavřeno nižší apsidou, skrz dvojité odstupněný triumfální oblouk. Závěr jižní lodi byl pravoúhlý. Zakončení severní lodi je nejasné. Architekt Jöndl popisuje v 30. letech 19. století zbytek severní věže. Jeho údaj je ovšem nepodložená informace. Podle plánu z roku 1698 zde žádné věže nejsou.

---

¹⁹⁶ KONEČNÝ/BORSKÝ/HOŘÍNEK 1994, 273, pozn. 8.

Jan Hořínek uvádí jako analogii premonstrátskou baziliku v Dünnwaldu [Porýní], která by byla svými rozměry v zásadě totožná s Dolními Kounicemi.¹⁹⁷ Lze uvažovat i o Gerasu,¹⁹⁸ neboť vzešel ze zakladatelského díla bl. Gotšalka. Autoři průzkumu uvažují též o Louce u Znojma.¹⁹⁹

V roce 2002 byl rekonstruován vstupní portál do kláštera,²⁰⁰ přičemž byla provedena Josefem Ungerem archeologická sondáž, která prokázala na místě gotického kostela starší hřbitov.²⁰¹ Roku 2005 byl zpracován nový stavebněhistorický průzkum kláštera, zaměřený na časové zařazení zdiva.²⁰² V té souvislosti byla vypracována plánová dokumentace [33–40] a modelová rekonstrukce [41–45]. Z gotické stavební fáze je zřejmé, že čtyři klenební svorníky z Moravské galerie, vročené do roku 1330, jsou datovány časně. Tehdy totiž ještě velký kostel nestál, respektive nemohl být zaklenut. Pokud ovšem vůbec pochází z klášterního kostela. Jeví se proto reálnější datace Alberta Kutala po polovině 1350.

Dalším důležitým postřehem je zmínka o kapli sv. Jana Křtitele, doložená k roku 1354 uvnitř kláštera: "*capella Sancti Joannis Baptistae intra septa atrii nostri sita*".²⁰³ Autoři průzkumu z 90. let 20. století ji ztotožňují s kaplí, jenž stávala v místech dnešního barokního přístavku při severní straně dnešní gotické kaple.²⁰⁴ Snad se jedná o ony trosky kaple odstraněné v baroku. Tomu by odpovídalo i to, že na jejím místě vznikla kaple nová. Ovšem jak vyplývá z modelové situace kláštera z roku 2005, kaple sv. Jana Křtitele byla ztotožněna s gotickým závěrem románské baziliky. Má to však jeden háček, pokud by došlo k identifikaci kaple a závěru, kam se potom podělo patronium Panny Marie, když ještě velký gotický kostel nestál? Podle mého soudu mohla být dolnokounickým kostelíkem, při kterém teprve vyrostla ve 20. letech 13. století bazilika Panny Marie, doložená k roku 1276 jako "*ecclesie sancte Marie Cunicensi*".²⁰⁵

---

197 HOŘÍNEK 1992, 45.

198 DEHIQ 1990, 252–262.

199 KONEČNÝ/BORSKÝ/HOŘÍNEK 1994, 269.

200 KEBRLOVÁ 2005, 48.

201 UNGER 2003, 248.

UNGER 2008, 80–82.

202 KROUPA 2005.

MAZAL 2005.

KEBRLOVÁ 2005.

203 SVOBODA 1935, 21, pozn. 1.

204 KONEČNÝ/BORSKÝ/HOŘÍNEK 1994, 270.

205 CDM IV, č. 123, 171.

V další listině, z 28. dubna 1388 se dovídáme, že se po pohřbu probošta Václava sešly premonstrátky k volbě jeho nástupce v refektáři: "*ad refectorium ubi consuetum est capitulum celebrari*".²⁰⁶ Rovněž v prosinci roku 1500 konaly sestry kapitolu v refektáři: "*in refectorio nostro capitulariter congregatae et capitulum facientes*".²⁰⁷ Je tedy zřejmé, že současná gotická kaple kláštera nemůže být ztotožněna s kapitulní síní, a už vůbec ne s kaplí sv. Jana Křtitele. Konečně tu máme zásadní pramen, listinu papeže Bonifáce IX. z roku 1390,²⁰⁸ ve které vybízí okolní stavitele, aby přispěli svým uměním k obnově dolnokounického kostela, který "*kvůli svému stáří, nemalé opravy potřebuje*". Janem Hořínkem byl tento »starý kostel« ztotožněn s románskou bazilikou, která stála v místech dnešního ambitu. Miloslava Grycová podle této zprávy vyvozuje, že gotická fáze kláštera vznikla teprve po roce 1390 [!].²⁰⁹ Nasvědčovaly by tomu i ostruhovitě podsekávané klenební příbory, datované kolem roku 1400.

Bonifacius... universis Ecclesiarum fabricis. Cum itaque sicut accepimus ecclesia s. Mariae in Cunicz Olomucensis diocesis propter sui vetustatem reparatione non modica indigere noscatur, nos cupientes quod ecclesia ipsa reparetur, universitatis vestram rogamus... quatenus... pro reparatione dicte ecclesiae pias elemosinas et grata caritas subsidia erogetis...

Bonifác... všem, kdož by se podíleli na opravě kostela, protože, jak jsme se dověděli, kostel sv. Marie v Kounicích olomoucké diecéze kvůli svému stáří nemalé opravy že potřebuje, my přejíce si, aby tento kostel byl opravován vás všechny prosíme, aby pro opravu určeného kostela zbožné almužny a přispění milé lásky jste vynaložili...²¹⁰

Řím, 9. února 1390.

---

²⁰⁶ SVOBODA 1935, 21, pozn. 1.

²⁰⁷ SVOBODA 1935, 21, pozn. 1.

²⁰⁸ MVB V/1, 226, č. 412.

²⁰⁹ GRYSOVÁ 1950, 129–130.

²¹⁰ HOŘÍNEK 1992, 50.

3 PŘEHLED GENEZE MORAVSKÉ A ČESKÉ ŠLECHTY

3.1 Velká Morava – vzor státnosti

Počátky moravské a české šlechty jsou obestřeny mlčenlivostí pramenů. Její zrod lze postřehnout v družinách či velkodružinách panovníků 9. a 10. století. Tehdy zaujímala ve středoevropském prostoru výsadní postavení říše Moravanů, později nazvaná Velká Morava [822–906],²¹¹ proslavená zejména byzantskou misí a slovanskou christianizací. V ní se spatřují nejen kořeny středoevropského modelu feudalismu – pojetí panovníkovy družiny a počátky tzv. hradské a služebné organizace,²¹² ale i vzor pozdější uherské, polské a české státnosti.²¹³ V 10. století – temném období moravských dějin, způsobeném absencí písemných pramenů, dochází k podmanění východních částí velkomoravského státu – Nitranska, maďarskými kmeny. Vlastní království Moravy bylo dobyto a rozdrobeno až na počátku 11. století Čechy.²¹⁴ Morava, jež se stala světlem pro všechny Slované, byla mečem a ohněm porobena. Poláci, kteří měli dočasně Moravu pod svou správou, byli vypuzeni. Jelikož si Frankové nečinili na rozdíl od Čech na moravskou zemi ještě žádné nároky, uchýlil se český vévoda Břetislav I. na Moravu. Zde začal razit vlastní mince, na nichž byl zobrazen s královskou korunou východního typu. Rub mincí obsahoval jména patronů Moravy, sv. Petra a Klimenta.²¹⁵

Nejtěžší ránu pro domácí moravskou aristokracii představoval rok 1055. Tehdy český vévoda Spytihněv II., syn vévody Břetislava I., odstranil 300 předních mužů země.²¹⁶ V poutech je dal uvrhnout do žaláře po jednotlivých hradech v Čechách a o jejich dalším osudu se již více nedovíme. Jejich značný majetek byl následně vyvlastněn ve prospěch přemyslovské dynastie.²¹⁷ I když byla země rozdrobená na úděly, nezanikla. Později se stala markrabstvím a od té doby se začíná rodit nová moravská zemská šlechta, založená na moravsko-české symbióze.²¹⁸

---

²¹¹ HAVLÍK 1993^a, 43, 74, 76, 256–257, 306–307, 322–323.

²¹² JURK 2000, 10–11.

²¹³ HAVLÍK 1993^a, 283–284, 285, 328.

²¹⁴ HAVLÍK 1993^a, 274, 275, 276, 323.

²¹⁵ HAVLÍK 1993^a, 276.

²¹⁶ FRB II, 89.

²¹⁷ HAVLÍK 1993^a, 281.

²¹⁸ HAVLÍK 1993^a, 323, 326.

Noví přemyslovští vládci a obyvatelé začali na Moravu přinášet vlastní tradice, například státní kult sv. Václava.²¹⁹ Ovšem za tři generace se z nich stávají Moravané, kteří hájí zájmy moravské země. Nové prostředí je dokonale asimilovalo.²²⁰ V průběhu 11. století pak dochází u přemyslovských družiníků, latinsky označovaných »amici«, »clientes«, »familiares«, »fideles«, »pueri«, »socii«,²²¹ k diferenciaci na přední feudály – »milites primi ordinis« a druhořadé svobodníky – »milites secundi ordinis«.²²² Určujícími vlastnostmi těchto předáků, latinsky nazývaných »divites«, »maiores natu«, »nobiles«, »optimates«, »potentes«, »primates«, »prudentes«, »sapientes«, »seniores«, bylo bohatství, statečnost, moudrost, urozenost a především věrnost [*fidelitas*].²²³ V Čechách v té době vystupují kromě Přemyslovců i rody Municů, Těpticů či Vršovců, o nichž se předpokládá, že snad pocházeli ze starých kmenových knížectví.²²⁴ Vršovce nicméně potkal stejný osud jako dříve Slavníkovce. Po neúspěšných pokusech v letech 1003 a 1014, byli roku 1108 vyvražděni.²²⁵ Na Moravě se s prvním doloženým jménem velmože setkáváme již roku 880. Zemižizn, poradce krále Svatopluka a jeho vyslanec k papeži Janu VIII., byl označen jako »syn« Svatopluka "*cum Semisisno, fideli tuo*".²²⁶ Jména českých velmožů, včetně jejich úředních hodností, nacházíme až v zakládací listině kolegiální kapituly v Litoměřicích z roku 1057.²²⁷ Hrabě Blah [*Blag comes*], číšník Jan [*Johannes pincerna*], hrabě Zagor [*Zagor comes*], vladař, tj. správce statků Krec [*Krec villicus*]. Hraběcí titul »comes« je ovšem cizorodý prvek.²²⁸ V našem prostředí zastávali od 9. do 12. století vojensko-administrativní funkci župani [*supani*] či kmeti, byz. [*kométes*], kteří byli soustředěni okolo dvora,²²⁹ kde zastupovali panovníka a měli funkci velitele – odtud »comes palatinus«.²³⁰ Původ slova župan je orientální a znamená úředník. Čínsky »*šu-ban*«, íránsky »*k'šu-pane*«. ²³¹ Vznik šlechtických lenních úřadů se obecně klade do oblasti východního a západního impéria, tj. Byzantské a Francké říše.²³²

219 HAVLÍK 1993^a, 327, 329.

220 HAVLÍK 1993^a, 329.

221 HAVLÍK 1993^a, 317.

222 JUROK 2000, 11.

223 JUROK 2000, 11, 12–13.

224 JUROK 2000, 12, pozn. 10, 12–13.

225 JUROK 2000, 13.

226 CDB I, 19, č. 24.

227 CDB I, 59, č. 55.

228 JUROK 2000, 13.

229 HAVLÍK 1993^a, 317.

230 ŽEMLIČKA 1997, 184, 185–186.

231 HAVLÍK 1993^a, 317.

232 JUROK 2000, 22.

3.2 Šlechtické funkce a úřady

Pro příklad uveďme některé šlechtické funkce a úřady z českomoravského prostředí, které lze v zásadě rozdělit na dvorské a zemské. Nejvýznamnějším titulem první skupiny byl maršálek [*marscalus, marschalcus, marescalcus, agazo*], který se vyvinul z podkoního, jenž měl za úkol správu dopravních prostředků.²³³ Později se titul hierarchizoval i na podmaršálka [*subagaso*].²³⁴ Dalším významným titulem byl lovčí [*venator, magister venatorum*] – správce lesů. Dále to byl mistr kuchyně [*magister super pistoris atque cocos*].²³⁵ Ryze prestižní funkcí byl mečník [*ensifer, gladiator*]. Jinými tituly byl jídlonoš či stolník [*dapifer*] a číšník [*pincerna*].²³⁶ Později i podstolník [*subdapifer*] a podčíšník [*subpincerna*].²³⁷ Správcem statků, poddaných a spížírny byl vladař [*villicus*] či hospodářský správce [*dispensator ducis*].²³⁸

V čele druhé skupiny stál komorník [*camerarius, summus camerarius*], neboli nejvyšší komorník [*snad vývoj z palatina – vedoucího rezidence*],²³⁹ jenž měl na starosti správu panovnického pokladu. Později se titul hierarchizoval i v podkomořího [*subcamerarius*].²⁴⁰ Ke knížecím financím měl blízko i mincmistr [*magister monetae*], který dohlížel na ražbu mincí. Důležitou osobou byl také dvorský sudí [*iudex curiae*], jehož agenda si žádala jistou odbornost. Dále to byl kancléř [*cancellarius*], nejspíš osoba duchovní.²⁴¹

Na sklonku 12. století se začínají objevovat i župani [*supani*], jakožto správci hradskeho obvodu – župy [*suppa*].²⁴² Čili dnes bychom řekli hejtmani. Synonymem županů jsou hrabata [*comites*].²⁴³ Též funkce kastelánů – správců hradišť i celníků, mýtných, výběrčích berně a poplatků,²⁴⁴ souvisely přímo s hradskou organizací – soustavou hradů [*civitates, urbes, oppida*]. Ty plnily hospodářské, politicko-církevně-správní a vojenské úkoly.²⁴⁵

---

²³³ ŽEMLIČKA 1997, 184.

²³⁴ ŽEMLIČKA 1997, 186.

JUOK 2000, 22.

²³⁵ ŽEMLIČKA 1997, 184.

²³⁶ ŽEMLIČKA 1997, 185.

²³⁷ ŽEMLIČKA 1997, 186.

JUOK 2000, 22.

²³⁸ ŽEMLIČKA 1997, 185.

JUOK 2000, 22.

²³⁹ ŽEMLIČKA 1997, 185.

²⁴⁰ ŽEMLIČKA 1997, 186.

JUOK 2000, 22.

²⁴¹ ŽEMLIČKA 1997, 185.

²⁴² ŽEMLIČKA 1997, 185–186.

²⁴³ ŽEMLIČKA 1997, 185.

²⁴⁴ JUOK 2000, 11.

²⁴⁵ ŽEMLIČKA 1997, 157, 177.

Úlohou hradů bylo tedy i vybírání příjmů. Část z nich dostával kníže a jeho dvůr, jiný podíl zůstával v provinciích k zajištění úřednictva, tj. hradských správců, hodnostářů, nižších komorníků, výběřčích, lesníků a celníků.²⁴⁶ Aby kníže dobře zajistil potřeby své země a státního aparátu, vyňal část svého lidu z povinností dávek, platů a břemen a přidělil jim zvláštní službu [*officium*].²⁴⁷ Služebná organizace, sdružená na hradech a hospodářských dvorcích, spočívala v zajištění vybrané činnosti nebo odváděním specializovaných řemeslnických výrobků. Poblíž správních hradů se nacházely i další hrady či opevněná místa [*castella, castra, oppida, munitia*], které jim podléhaly. Jiné hrady vznikaly taktéž podél zemské hranice, například Tachov, Přimda, Zhořelec či Kladsko.²⁴⁸

3.3 Šlechtická sídla a majetky

První zprávu o šlechtickém, blíže nevymezeném majetku ve prospěch pražského kostela, známe z roku 1098 na základě tzv. »Zbudkovy donace«.²⁴⁹ Nejprve se vesnice, polnosti a lidé věnovali církvi, zejména klášterům, později šlechtě z knížecího majetku.²⁵⁰ Z let 1100–1107 existuje donaci šlechtice Nemoje, který věnoval vyšehradské kapitule 5 vsí na Roudnicku.²⁵¹ V první polovině 12. století například dar vsi Únětice, polností, lesů a lidí od kanovníka Zbyhněva a jiné příklady.²⁵² V této době vlastnili šlechtici zhruba 5–10 vesnic. Jelikož majetek nabyli od knížete výsluhou a byl pouze pro osobní užívání do konce jejich života, mohl být roztroušen po celé zemi, ba i státě.²⁵³ Růst držby majetku [*dominium utile, possessio*], zaznamenáváme teprve až koncem 12. a začátkem 13. století, kdy sledujeme přesun velmožů z bývalých sídelních oblastí do kolonizovaného pohraničí.²⁵⁴ Ke značnému rozšíření šlechtických držav napomohly též tzv. statuta Konráda Oty z roku 1189, které zaručovaly dědičnost majetku – plné vlastnictví [*dominium directum*].²⁵⁵

²⁴⁶ ŽEMLIČKA 1997, 157, 177.

²⁴⁷ ŽEMLIČKA 1997, 157.

²⁴⁸ ŽEMLIČKA 1997, 177.

²⁴⁹ ŽEMLIČKA 1997, 197–198.

JUOK 2000, 13.

²⁵⁰ JUOK 2000, 13.

²⁵¹ CDB I, 105–105, č. 100.

JUOK 2000, 13–14.

²⁵² CDB I, 129–131, č. 124.

ŽEMLIČKA 1997, 198.

JUOK 2000, 14.

²⁵³ JUOK 2000, 14.

²⁵⁴ JUOK 2000, 14.

²⁵⁵ JUOK 2000, 14.

Tato práva županů předložená na sněmu v Sadské, jsou známa ovšem až z potvrzení Přemysla Otakara I. pro tři provincie jižní Moravy – Znojensko, Bítovsko [1222]²⁵⁶ a Brněnsko [1229].²⁵⁷ Od knížete Oldřicha pak pro Břeclavsko [1237].²⁵⁸ Podle Havlíka,²⁵⁹ souvisela Konrádova statuta patrně se staršími moravskými právními řády. Od té chvíle začala u velmožů dominovat kategorie bohatství a urozenosti než původní věrnost.²⁶⁰ Državy významných mužů [*substantia, patrimonia, predia, possessiones*], jsou různorodé.²⁶¹ Nejčastěji se jedná o panovnické beneficium, jakožto kastelánství. Poté doživotní výsluha či přikoupený nebo kolonizovaný alod, svobodný statek.

Hospodářské a sídelní centrum velmožů byl dvorec, který obklopovala dřevěná palisáda [*týn – plot, otýnit – ohradit*].²⁶² Uvnitř stály obytné a hospodářské budovy, především pak kostel.²⁶³ V 1. polovině 12. století byl kostel nejčastěji dřevěný. Stavba zděného chrámu byla tehdy náročným podnikem, jenž vyžadovala vhodný stavební materiál a výlučné dovednosti.²⁶⁴ Po čase byl kostel ze dřeva nahrazen kamennou stavbou. Mezi desítkami sakrálních staveb převažují více jednolodní podélné chrámy než rotundy. Jednalo se o tribunové [*emporové*] kostely,²⁶⁵ které byly považovány za soukromé vlastnictví zakladatele a jeho rodu.²⁶⁶ Tyto tribuny svědčí o nadřazenosti pánů k poddaným. Jednalo se o vyhrazené – čestné místo pro šlechtice a jeho rodinu. Pravděpodobně se jednalo i o soukromý bohoslužebný prostor. O stupeň níže, v chrámové lodi, se teprve shromažďoval lid a služebnictvo. Vstup na tuto tribunu býval ovykle vysoko nad okolním terénem. Podle Klápštěho ovšem dodnes neumíme uspokojivě objasnit účel tribun.²⁶⁷ Kostely většinou stávaly na vyvýšeném místě a byly opevněny valem. V románské době měli funkci nejen církevní, ale i obrannou.²⁶⁸ Zprvu bývalo šlechtické sídlo součástí knížecího hradiště, později však leželo v podhradí a nakonec se přesunulo na venkov.²⁶⁹ Urození velmoži a jejich rodiny zde vlastnili zemědělské pozemky, lesy a hospodářská zvířata.

---

256 CJB I, 53–57.

257 CJB I, 62–65.

258 CJB I, 68–72.

259 HAVLÍK 1993^a, 330.

260 JUROK 2000, 15.

261 ŽEMLIČKA 1997, 198.

262 KLÁPŠTĚ 2005, 42, 48.

263 KLÁPŠTĚ 2005, 58.

264 KLÁPŠTĚ 2005, 60.

265 KLÁPŠTĚ 2005, 92.

266 RADOVÁ 1972, 8.

267 KLÁPŠTĚ 2005, 93.

268 RADOVÁ 1972, 9.

269 KLÁPŠTĚ 2005, 41, 43, 52, 58.

3.4 Šlechtické rozrody

Proces vytváření nejstarších genealogií a tzv. rozrodů lze postihnout teprve až od 2. poloviny 12. století. Rekonstruovat rodové vazby některého velmože v hlubokém středověku je vždy nesnadné, jdeme-li před rok 1200. I když známe z nejstarších listin a kronik jména četných předáků, úředníků, kněží, řeholníků a osob v blízkosti knížete,²⁷⁰ málokdy pisatel poodhalí jména jejich dědů, otců, synů či vnuků. Ještě více nesnadné je to u ženské populace. Ve 12. století vystupují v našich zemích přední Čechové i Moravané, označováni latinsky jako »comites«, »proceres« nebo »seniores«.²⁷¹

Tito jedinci, sdružení kolem knížete a pod jeho ochranou, se stanou do budoucna zakladateli mocných rodin a rozrodů. Dnes tato příbuzensky stmelená společenství nazýváme obvykle podle jména prvního doloženého »praotce« nebo příznačného erbu.²⁷² Rozvoj heraldiky zaznamenáváme od 2. poloviny 12. století v souvislosti s křížovými výpravami.²⁷³ Aby se v bitevní vřavě mezi sebou křesťané omylem nepobíli, odlišovali se navzájem rozličnými znameními. Nejstarší rozrody 12. století rozeznáváme:²⁷⁴

- **BENEŠOVCI** [*erb odřivous, tj. zavinutá střela*] → Beneš [1158], předek pánů z Benešova, z Bechyně, z Dubé, z Kravař, z Dědic.
- **BLAHOVCI** [*erb pruhy*] → Blah [1177], předek pánů Slavatů z Chlumu a Košumberka.
- **BUZICI** [*erb svíní hlava*] → Buz [1109], předek pánů Zajíců z Valdeka, pánů z Házmburka, z Šelmberka, z Rožmitálu, z Březnice, z Třebouně.
- **DIVIŠOVCI** [*erb hvězda*] → Diviš [1125], předek pánů ze Šternberka.

---

²⁷⁰ ŽEMLIČKA 1998, 6.

²⁷¹ ŽEMLIČKA 1998, 5.

²⁷² ŽEMLIČKA 1998, 5.
JUROK 2000, 15, 16.

²⁷³ JUROK 2000, 31.

²⁷⁴ ZAP 1880, 811–817.
JUROK 2000, 15, 16–17.
ŽEMLIČKA 1998, 6.

- **DRSLAVICI** [*erb poloutrojčarí*] → Drslav [1160], předek pánů Švihovských z Rýzemberka a Černínů z Chudenic. Taktéž pánů Žampachů z Potštejna, pánů z Dobrušky, z Opočna, z Častolovic.
- **HRABIŠICI** [*erb hrábě*] → Hrabiše [1103], předek pánů z Oseka, z Rýzmburka a Kostků z Postupic.
- **HROZNATOVCI** [*erb trojparoží*] → bl. Hroznata [1189], příbuzný pánů z Gutštejna, z Vrtby, z Krašova.
- **JANOVICI** [*erb orlice*] → Zbislav [1224], předek pánů z Janovic, z Žirotína, z Kolovrat.
- **KOUNICI** [*erb lekno*] → Vilém [1181], zakladatel dolnokounického kláštera, předek pánů z Drnholce či z Rudíkova. Ovšem s otazníkem z Rychnova, z Černčic, z Kácova, z Talberka, z Martinic. Domnělý předek Stošů a Šišků, pánů z Kounic.
- **MARKVARTICI** [*erb lev*] → Markvart [1159], předek pánů z Michalovic, z Lemberka, z Vartenberka, ze Zvířetic a z Valdštejna.
- **RONOVCI** [*erb ostrev, něm. ronne*] → Smil [1188], předek pánů z Lipé, Berků z Dubé, pánů z Ronova, z Pirkštejna, Mičanů z Klinštejna a pánů z Lichtenburka.
- **VÍTKOVCI** [*erb růže*] → Vítek [1169], předek pánů z Hradce, z Krumlova či Nechanic, ze Sepekova, ze Skalice, z Rožmberka, z Landštejna, z Třeboně, Sezimů z Ústí.

Orientaci v písemných pramenech stěžuje také nesnadná identifikace osob stejného jména a absence rodových predikátů, které tehdy ještě nebyly obvyklé. Jejich nástup byl nesměle zahájen až v polovině 12. století.²⁷⁵ Trvale se však objevují od konce 13. století.²⁷⁶

---

²⁷⁵ ŽEMLIČKA 1998, 6.

JUOK 2000, 21.

²⁷⁶ JUOK 2000, 15.

Pozice předních rodů se začíná stabilizovat za panování Vladislava II. [1140–1172].²⁷⁷ V té době také nastává přerod šlechty od raně benefičiární aristokracie družiníků [*comites*] v pozemkovou šlechtu vrcholného středověku [*nobiles*], který je ukončen zhruba v polovině 13. století.²⁷⁸ Problematikou šlechtických rodů a rozrodů se zabýval v roce 1957 německý badatel Karl Schmid. Již tehdy rozlišoval »šlechtický rod« [Adelsgeschlecht] od »rozrodu« [Sippe]. Podle něj se rod definuje agnaticky – má společného předka [Ahner], po němž sdílí své jméno [Leitname]. To pak přetrvává několik generací. Významným znakem šlechtického rodu je též rodový predikát, který je odvozen podle hlavního sídla rodu. Rozrod ovšem tyto podmínky nesplňuje. V každé generaci se přesouvá jinam a je vůči okolí sociálně otevřený. Šlechtický rod je naopak uzavřený – tvoří svébytnou jednotku.²⁷⁹ Proces »centralizace« majetků na jediné sídlo, tj. predikát, byl zdlouhavý. V 11. a 12. století stále docházelo k translokaci.²⁸⁰ Ačkoliv se Schmid zabýval kmenovou oblastí Alamanů, ještě ve 12. a 13. století byl u šlechtických rodů zvyk, zvolit si predikát podle více sídel nebo hradů. Čili jedna a tatáž osoba mohla užívat více predikátů.²⁸¹

Počátky známých šlechtických rodů souvisí teprve se zmínkou jejich sídel v pramenech. Obecně sahají jenom do 11. a 12. století. Jelikož velmoži nebo i celé rodiny mívali sídel více, nebyly jejich predikáty původně vázány na rod. *"Zjistitelný fakt začátku koncentrace na jedno sídlo je tedy rozhodující kritérium pro posouzení vývoje šlechtických rodin a rodů."*²⁸² Schmid definuje rozrod jako společenství lidí, které pokrývá více šlechtických skupin. Jejich sebepojetí nemusí být jen agnatické, ale i kognatické. Pokud je to pro ně sociálně výhodné, přebírají jména z rodiny matky. Svým agnatickým či kognatickým původem může být zcela změněna jejich identita.²⁸³ Doložit jejich příbuzenství lze například na základě pozemkové držby, která se nachází v určité oblasti. Jelikož tehdy ještě neexistoval seniorát a majetek se rozdělil, sledujeme jeho majitele a rozložení v sousedství.²⁸⁴ Řeší též problém neustálé migrace, změny sídel a žádné topografické kontinuity.²⁸⁵ Schmid taktéž užívá pojem »společenství dědiců« [Erbengemeinschaft]. Jako příklad uvádí šlechtice, který si vystaví kostel, u něhož později vznikne klášter jako jeho založení

²⁷⁷ ŽEMLIČKA 1998, 6.

²⁷⁸ ŽEMLIČKA 1998, 5.

²⁷⁹ SCHMID 1957, 2.

²⁸⁰ SCHMID 1957, 30.

²⁸¹ SCHMID 1957, 13.

²⁸² SCHMID 1957, 36.

²⁸³ SCHMID 1957, 20, 22, 24, 27.

²⁸⁴ SCHMID 1957, 29.

²⁸⁵ SCHMID 1957, 40.

[*Hauskloster – rodový klášter*]. Poněvadž nemůže tento klášter vlastnit, snaží se jej dostat do dědické držby. Od toho tu existuje »advokát a ochránce« [Vogt].²⁸⁶ Klášter pak sloužil jako rodové pohřebiště.²⁸⁷

Roku 1959 přichází Schmid s teorií procesu formace vrcholně středověkého šlechtického rodu na území říše poloviny 12. století, který se už nevyznačuje vedoucím jménem »Leitname«, ale definuje se přes jeden jediný predikát, tj. centrální sídlo – hrad.²⁸⁸ Jedná se tedy o formační proces přechodu rozrodu na poměrně uzavřený šlechtický rod.²⁸⁹ Korporativní vědomí raněstředověkého rozrodu se upína na jednu osobu v minulosti, která měla vysoký úřad nebo dosáhla úspěchu i sňatkem.²⁹⁰

Na všechny tyto aspekty upozornil již Schmid před více než 50 lety. Přesto se dodnes stále nekriticky užívají svědecké řady v listinách.

---

²⁸⁶ SCHMID 1957, 44.

²⁸⁷ SCHMID 1957, 46.

²⁸⁸ SCHMID 1959, 9.

²⁸⁹ SCHMID 1959, 13.

²⁹⁰ SCHMID 1959, 14.

4 PÁNI Z KOUNIC – MÝTUS NEBO REALITA?

4.1 Lekno – znamení rodu

Kláster Rosa Coeli [*Růže nebes*] v Dolních Kounicích založili v 80. letech 12. století páni z Pulína, předkové pánů z Drnholce. Ti měli ve znaku příznivé znamení symbolizující pravdu a věrnost – lekno.²⁹¹ **[46]** Jedná se o obecnou heraldickou figuru tvořenou dvěma leknínovými listy srdcovitého tvaru na eso- vitě prohnutých stoncích.²⁹² Vyobrazení takového lekna však mnohdy kolísá. Stonky leknínů buď vyrůstají ze společného puku s různým počtem kořenů nebo jsou přes sebe překříženy, ať už s kořeny či bez kořenů.

S prvním vyobrazením rodového znaku se setkáme na pečeti Oldřicha z Drnholce z roku 1268. **[47]** Leknínové stonky vyrůstají ze společného puku tvořeného pěti kořeny. Tento typ lekna užívali ve 14. století páni Rychnovští z Rychnova ve východních Čechách. Lekno bylo stříbrné v červeném poli a jeho pět kořenů bylo rovnoměrně rozprostřeno. Znamení Oldřicha z Drnholce je však v tomto archaičtějším, kořeny lekna jsou souběžná a málo vyvinutá. Působí jakoby povadle. Jelikož Oldřich z Drnholce zemřel roku 1273 po meči a hlavní větev rodu na Dolních Kounicích končí [*pohřben v klášteře*], je třeba pány z Rychnova odvozovat nejspíš od jiného příslušníka rodu. Podobný znak má i Heřmana z Rudíkova. Lekno na jeho pečeti z roku 1289 je vyvinutější než u Oldřicha z Drnholce, má mohutnější kořeny a je velmi podobné erbu Rychnovských. **[48]** Tomuto typu odpovídají ještě znaky pánů z Černčic, z Kácova, z Talmberka, z Martinic apod. Ti všichni byli od Františka Palackého nazváni → Kounici.²⁹³

Jestliže byly rozrody 12. století pojmenovány podle nejstaršího praotce, neplatí to u »Kouniců«. Rod nepochází od nějakého Kuny, nýbrž od přídomku z Kounic. Tento predikát ovšem začínají užívat v našich zemích některé rodiny erbu lekna teprve až od 15. století. Nejen, aby zvýšili lesk svého rodu, ale aby prodloužili i jeho historii [*klášter v Kounicích*]. Od dob Palackého se bohužel v literatuře objevuje predikát z Kounic i u těch rodů tam, kde se v citovaných pramenech neobjevuje.²⁹⁴ Jedná se tedy o nekritický přístup historiků.

²⁹¹ MYSLIVEČEK 2001, 134.

²⁹² BUBEN 2003, 238.

LUTONSKÝ 2003, 162.

²⁹³ PALACKÝ 1854, 481–483.

²⁹⁴ HRABĚTOVÁ 1984, 91, pozn. 19; 93, pozn. 29.
HRABĚTOVÁ 1987, 78, 84, pozn. 7.

Palacký, jistě na základě starších mínění,²⁹⁵ považoval zakladatele kláštera za předky všech pozdějších »Kouniců«. ²⁹⁶ To ovlivnilo celou řadu badatelů,²⁹⁷ kteří se snažili genealogicky propojit moravské pány z Pulína a z Drnholce z 12. a 13. století – nesprávně nazývaných z Kounic, se slezským rodem Stošů, erbu lekna. Ten se objevuje na Moravě teprve až na přelomu 14. a 15. století. Zde se Stošové začínají psát z Kounic a hlásit k zakladatelům kláštera. Jejich potomci – Šiškové, byli předky hrabat a knížat Kouniců. Ti patřili svého času k nejvýznamnějším rodům erbu lekna [*Kaunitz-Rietberg*].

Lekno je staročeský název pro leknín, aneb stulík bílý [*Nymphaea, Seerose, Seeglume*].²⁹⁸ Lidové názvy pro lekno jsou například: hastrmanovo kvítí, lepíní [*na Moravě*], vodná či lepá dievka [*na Slovensku*], lopuch – vodní lopuch, vodní růže. Lid mylně spojuje leknín od slovesa »leknouti se«, a proto ho užívá jako léku proti leknutí → leknín na Chrudimsku a Královéměstecku.²⁹⁹ Například znak Heřmanova Městce [*list lekna*], jenž vychází z erbovní pověsti místních vladyků z Mrdic.³⁰⁰ Loupeživý rytíř Heřman měl na znamení o pomoc utrhnout list lekna. Kořen slova lekna [*lakna*], »lek«, »lak«, znamená šumný, krásný, srov. »Lakšmí« [*manželka boha Višnu*]; posvátný → »lotos«. ³⁰¹ Vodní růže – leknín, léčí »růži«. Antičtí lékaři radili tuto rostlinu i jako antiafrodisiakum, neboť má "*moc rozháněti a svraskovati*".

---

²⁹⁵ PAPROCKÝ 1593.
PAPROCKÝ 1602.
STOSCH 1736.
BECK-BUXTORFF 1744, 587–588.
ISELIN 1747, 508.

²⁹⁶ MEDING 1791, 644–645.
²⁹⁶ PALACKÝ 1854, 481–483.

²⁹⁷ ZAP 1880, 816–817.
KOLÁŘ 1883, 9–10.
SIEBMACHER 1885, 89–90.
SEDLÁČEK 1899, 1000–1002.
SEDLÁČEK 1906, 174–177.
SEDLÁČEK 1914, 10–11.
SEDLÁČEK 1925, 30–31.
NOVOTNÝ 1938, 442–443.
HOSÁK 1938, 55–57.
KRÁL 2003, 120–121, 350.
PILNÁČEK 1930, 313, 422,
PILNÁČEK 1972, 150–153.
PILNÁČEK 1996, 1188–1193.
HALADA 1992, 79–80, 97–98.
HALADA 1993, 146–147.
ZAORALOVÁ 1998, nepag.
MYSLIVEČEK 2005, 38, 329.

²⁹⁸ MACHEK 1954, 40.

²⁹⁹ MACHEK 1954, 40.

³⁰⁰ PALIVEC 1978, 56.

HLADÍKOVÁ 2007, 9–10.

³⁰¹ KOLLÁR, 1839, 243.

PRESL 1846, 54–56.

S tím souvisí i jiný archaický název pro leknín → stulík [*Nuphar*]. Ten pochází ze staročeského slova stulikep → stuliti, což znamená sevřít, schouliti → kep, ženský pohlavní orgán.³⁰² Oblíbené znamení lekna užívaly na svém erbu i jiné rody. Jeden lupen měli Heřmané z Mrdic,³⁰³ dvojlist kromě »Kouniců«³⁰⁴ i hrabata z Götzu,³⁰⁵ trojlist páni z Řečice, pětist měl na štítě Lev, komendátor kláštera v Kounicích roku 1328 [!].³⁰⁶ Zavnutý trojlist měli páni z Řičan,³⁰⁷ tři »srdcové« listy [*beze stonků*] páni z Miroslavi,³⁰⁸ tři listy v poříčí páni ze Rvenic.³⁰⁹ Avšak nelze u posledně jmenovaných zcela bezpečně odhadnout, zda-li šlo o listy leknínu. Někdy spíše připomínají srdce či lipové listy.³¹⁰ Jak už bylo řečeno, v 15. století se začali na Moravě k zakladatelům kláštera hlásit slezští Stošové, alias Šiškové z Kounic. V následujícím rozboru ovšem zjistíme, v jakém bludném kruhu se historiografie nacházela.

4.2 Stošové – rytířský rod ze Slezska

Název rodu je odvozen od jména Stoš [*Stosch, Stwosz*], které se objevuje v Dolním Slezsku již v první polovině 13. století, v okolí cisterciáckého kláštera Heinrichau [*Henryków, Jindřichov*] u Münsterbergu [*Ziębice*]. Podle Josefa Pilnáčka zde Stošové obdrželi své příjmení podle vsi Stošovice.³¹¹ Barokní autoři, například Jiří Crugerius, odvozovali původ Stošů z Chorvatska, kteří měli ve 12. století [?] odejít do Čech.³¹² Odtud se měli dále rozvést do Polska [*Slezska*] i na Moravu. Chorvatský původ pak přejímá další i odborná literatura.³¹³

³⁰² MACHEK 1954, 40.

³⁰³ SEDLÁČEK 2001, 273.

MYSLIVEČEK 2001, 134.

³⁰⁴ SEDLÁČEK 2001, 279–284.

MYSLIVEČEK 2001, 134.

³⁰⁵ BAČKOVSKÝ 1948, 132.

MYSLIVEČEK 2005, 204.

HALADA 1994, 51.

³⁰⁶ SEDLÁČEK 2001, 278.

SEDLÁČEK 2003, 82.

PILNÁČEK 1930, 84.

³⁰⁷ SEDLÁČEK 2001, 284, 287–290.

³⁰⁸ SEDLÁČEK 2003, 80.

³⁰⁹ SEDLÁČEK 2001, 276–278.

MYSLIVEČEK 2001, 134.

³¹⁰ SEDLÁČEK 2001, 275, 276–278.

³¹¹ PILNÁČEK 1930, 313.

³¹² [CRUGERIUS in *Sacris Memoriis Regni Bohemiae Mense Januario*, 105.]

³¹³ STOSCH 1736, 4, 5.

ZEDLITZ-NEUKIRCH 1837, 243.

PERTES 1855, 961.

SIEBMACHER 1885, 89.

STASIAK 1910, 15.

Patrně nejobsáhlejší dílo věnované Stošům, sepsal roku 1736 Melchior Friedrich von Stosch. Prokládá ho stovkami genealogických tabulek, jež jsou cenným zdrojem informací, avšak dnes již těžko prokazatelné. **[49]** Například k roku 960 zmiňuje v Polsku hejtmana Stoska [*Stoska*], který s největší pravděpodobností nikdy neexistoval. Ovšem následní příslušníci rodu se jeví reálnější. Roku 1216 »Henricus Stous«, 1240 či 1253 »Comes Petrus Stoss Castellanus de Stinavia« [*Steinau*], 1269 »Alexander Comes Stos«, 1271 »Comes Simon Stossscho«, 1274 »Comes Henricus Stosso«, 1276 »Dominus Comes Stosso«, 1297 »Johannes de Stossaw«, 1329 »Stanschow«, 1336 »Comes Petrus Stoschewütz«, 1398 »Otto Stoschin«. ³¹⁴ Prokazatelné zmínky o představitelích rodu lze vyhledat například v jistých svazcích »Codex diplomaticus Silesiae«. Odtud některé významné osoby vyjmenovává například Ludwik Stasiak ve své knize o Stoších. ³¹⁵

Hlavním pramenem pro dějiny rodu je kniha z kláštera v Heinrichau, »Liber foundationis claustris Sancte Marie Virginis in Henrichow«, nazývaná zkráceně »Księga henrykowska«. Pochází z let 1268–1273 a dnes je uložena v Kapitulní knihovně ve Vratislavi. V ní je k roku 1227 uveden rytíř Stoš, jenž drží vesnici Richow [*Zaricha, Zarzyca*] u Targowic [*Zabkowice*]. ³¹⁶ **[50]** 1241 Petr, syn Stoše: "*Petrus, filius quondam Stossonis*", ³¹⁷ **[51]** "*Petro, filio Stossonis*". ³¹⁸ **[52]** Na jiném místě roku 1244 pak tentýž Stoš jako syn Leonarda: "*Stosso, filius Leonardi*". ³¹⁹ **[53]** Tento Leonard je zřejmě prvním doloženým předkem Stošů. V roce 1261 svědčí klášteru »comes« Stoš [*Stosso*]. ³²⁰ Roku 1278 se Pašek Stošovič, syn Petra, zřekl Schönwaldu ve prospěch jindřichovského kláštera. ³²¹ Roku 1310 se uvádí Burchard Stošovič [*Sthossowitz*]. ³²² Na Stošovicích [*Stoschendorf*] u Reichenbachu [*Reichenbach im Eulengebirge, Dzierżoniów*] sedělo potomstvo Stošů i v polovině 14. století. Současně se objevuje i v okolí Hnězdna v Polsku. ³²³ Rod se záhy rozrostl do mnoha větví, z nichž některé žijí dodnes.

³¹⁴ STOSCH 1736, 10.

³¹⁵ STASIAK 1910, 16–37.

³¹⁶ GRODECKI 1949, 157, 312.

³¹⁷ GRODECKI 1949, 131, 290.

³¹⁸ GRODECKI 1949, 132, 291.

³¹⁹ GRODECKI 1949, 134, 293.

³²⁰ PILNÁČEK 1972, 150.

PILNÁČEK 1996, 1188–1189.

³²¹ PILNÁČEK 1972, 150.

PILNÁČEK 1996, 1189.

³²² GRODECKI 1949, 185, 358.

PILNÁČEK 1972, 150.

³²³ PILNÁČEK 1972, 151.

PILNÁČEK 1996, 1189.

První známá pečeť rodu je doložena z roku 1319,³²⁴ kdy Burchard Stošovič [*Bvrchardi de Stoshowicz*] prodal se svými syny Otou, Ramvoldem, Burchardem, Petrem, Přeclavem, Frydricchem a Mikulášem, Jindřichovskému klášteru ves Vlčici. Na pečeti je sice vyobrazeno lekno, avšak je poněkud odlišné než u moravských pánů z Drnholce či Rudíkova z 13. století. Stonky leknínů nevyrůstají ze společného puku, nýbrž jsou přes sebe překříženy. Navíc nemají kořeny. **[54]** Lekno Stošů bylo taktéž stříbrné v červeném poli. Později si však měnili erb [*kořeny*] i s klenoty. Překřížené lekno vyrůstá nejen ze tří či čtyř kořenů,³²⁵ ale i z pěti,³²⁶ někdy dokonce z šesti či sedmi.³²⁷

Od druhé poloviny 14. století se Stošové vyskytují také na Opavsku, Krnovsku, Ratibořsku a Opolsku, kde se pší podle různých sídel. V závěru 14. století začínají pronikat i na Moravu. Kolébkou moravské větve rodu byly slezské Bránice u Posutic.³²⁸ Prvým představitelem rodu na Moravě byl Oldřich I. Stoš z Bránic, který občas užíval přezdívkou Šiška. Jeho otcem mohl být Mikšík Šiška [1382].³²⁹ Oldřich se psal různě, z Bránic či z Holubic. Jeho příbuznost ke slezským Stošům je prokazatelná. Pavlík Stoš z Posutic jej v olomouckém pŕihonu z roku 1406 uvádí jako svědka a nazývá ho svým strýcem.³³⁰ Ačkoliv měli Stošové ve znaku lekno překřížené, někteří příslušníci rodu, včetně Šišků, jej mělo v kořenech spojeno [!]. To je významný rozpor od znamení jejich předků. Bylo by jistě zajímavé zjistit, kdy a u koho došlo k uvedené změně. Poněvadž nelze v této studii shromáždit veškerý sfragistic-ký materiál, jako názorný příklad uvedme alespoň dvě rozdílné pečeti, nepochybně příbuzných osob, přivěšené na listině z roku 1378. **[55]** Překřížené lekno na pečeti Hajnčka či Hynčíka [*Haynskonis*], řečeného Stoše z Posutic, připomíná známý erb Burcharda Stošoviče z roku 1319. Avšak pečeť Mikuláše z Hošťálkovic je jiná. Stonky lekna nejsou překříženy, nýbrž vyrůstají ze společného puku, posazeného na třech kořenech. Jeho erb se tak jen nepatrně liší od znaku pánů z Drnholce, kteří měli lekno s pěti kořeny. Stejně vyobrazení lekna na třech kořenech má i Oldřich I. z Bránic z roku 1384. **[56]**

³²⁴ PFOTENHAUER 1879, 31, tab. 55/VI.

PILNÁČEK 1972, 150–151.

PILNÁČEK 1996, 1189.

³²⁵ SIEBMACHER 1885, nepag., tab. 46.

SIEBMACHER 1899, nepag., tab. 172.

³²⁶ SIEBMACHER 1899, nepag., tab. 172.

KOLÁŘ 1902, 188.

PALIVEC 1978, nepag.

³²⁷ KRÁL 2003, nepag., tab. XI.

³²⁸ HRABĚTOVÁ 1987, 79.

³²⁹ HRABĚTOVÁ 1987, 85, pozn. 12.

³³⁰ LCS I, 153, č. 185.

Oldřich I. Stoš [*Šiška*] z Bránic [1382–1429] byl hofmistrem a významným dvořanem moravského markraběte Jošta Lucemburského. V roce 1387 je doložen jako komorník.³³¹ Roku 1392 je označen »magistrem curiae«.³³² Na Joštově listině z roku 1397 je doložen jako relátor.³³³ Roku 1406 byl poháněn o zaplacení zboží.³³⁴ Za věrné služby dostal od markraběte několik vesnic. Roku 1387 část Rymice a Měníku, prodej 1389.³³⁵ Roku 1392 Holubice, prodej 1418.³³⁶ Roku 1406 Kruhy, prodej 1418.³³⁷ Roku 1406 půl vsi Němčičky a majetek v Damnicích, spor 1407, prodej 1412.³³⁸ Vlastnil i jiné majetky. Část Morkovic, prodej 1389.³³⁹ Velešovský mlýn, prodej 1399.³⁴⁰ Část Tlumačova, část Těšnovic a Kotojed, část Hradčovic, část městečka Tasova a ves Marti- nice.³⁴¹ Roku 1420 koupil Kupařovice.³⁴² Oldřich měl bratra Otíka [1382–1417] a sestry Annu [1385–1417] a Dorotu [1385]. Otík se však nikdy jako Šiška nenazýval.³⁴³ S manželkou Markétou [1392, 1436–1437 vdova] měl syna Oldřicha II. [1429–1463] a dceru Anežku [1447–1480].³⁴⁴

Oldřich II. Stoš [*Šiška*] z Bránic [1429–1463] je vzhledem k válečné době doložen poměrně pozdě.³⁴⁵ Za manželku měl Annu z Landštejna [1464–1497].³⁴⁶ Na základě půhonů se usuzuje, že patřil zřejmě ke straně podobojí.³⁴⁷ Po otci zdědil některé statky, například Kupařovice a Hradčovice, které roku 1437 prodal.³⁴⁸ Dále Němčičky, prodej roku 1441.³⁴⁹ V pramenech se uvádí střídavě jako Stoš i Šiška. Píše ze z Bránic, ale i podle dalších statků, zejména z Dřevohostic, kde měl svou tvrz.³⁵⁰ Roku 1451 je poprvé uveden s predikátem z Kounic [*Kúnic*].³⁵¹

---

331 HRABĚTOVÁ 1987, 79.
332 HRABĚTOVÁ 1987, 79.
333 HRABĚTOVÁ 1987, 79.
334 LCS II, 3, č. 22.
335 HRABĚTOVÁ 1987, 79.
336 HRABĚTOVÁ 1987, 79.
337 HRABĚTOVÁ 1987, 79.
338 HRABĚTOVÁ 1987, 79.
339 HRABĚTOVÁ 1987, 79.
340 HRABĚTOVÁ 1987, 79.
341 HRABĚTOVÁ 1987, 79.
342 HRABĚTOVÁ 1987, 79.
343 TESAŘ 1921, 131.
344 HRABĚTOVÁ 1987, 85, pozn. 12.
TESAŘ 1921, 131.
HRABĚTOVÁ 1987, 79.
345 HRABĚTOVÁ 1987, 80.
346 TESAŘ 1921, 131, 150.
HRABĚTOVÁ 1987, 80, 81.
347 HRABĚTOVÁ 1987, 80, 81.
348 HRABĚTOVÁ 1987, 80.
349 HRABĚTOVÁ 1987, 80.
350 TESAŘ 1921, 143.
HRABĚTOVÁ 1987, 80.
351 HRABĚTOVÁ 1987, 80.

Lze se domnívat, že tento přídomek začal používat nedlouho před tímto datem, neboť je na pečeti uveden ještě jako Oldřich z Bránic [*Branicz*].³⁵² Hrabětová uvádí,³⁵³ že tato pečeť je jiná [!] než na landfrýdu z roku 1434.³⁵⁴ Bohužel se jí nepodařilo najít pečeť s Oldřichovým novým přízviskem. Tesař změnu predikátu roku 1451 neuvádí. Patrně neznal příslušnou listinu. Oldřichovo nové příjmení poprvé cituje až z půhonu z 2. února 1460, přičemž si tuto změnu nedokáže vysvětlit.³⁵⁵ Hrabětová dále uvádí doklad z roku 1462,³⁵⁶ kde je zmíněn Oldřich Stoš z Kounic a Dřevohostic jako rukojmí [*opis v Pernštejnském kodexu*].³⁵⁷ Podle Pešiny se Oldřich roku 1447 zúčastnil tažení do Saska [*Ulricus iunior de Kaunicz*].³⁵⁸ Hrabětová tuto zprávu považuje za možnou.³⁵⁹ Absence na landfrýdech té doby by potvrzovala, že se účastnil bojů mimo území Moravy. V 60. letech 15. století se Oldřichův predikát z Kounic objevuje v zemských deskách a půhonech již pravidelně. Též ho začínají užívat i další členové rodu. Od roku 1463 sestra Anežka [1447–1480] a později i jeho synové Jan [1460–1470] a Oldřich III. [1469–1490].³⁶⁰ Jelikož syn Jan Stoš [Šiška] z Kounic a Dřevohostic zemřel před rokem 1477 bezdětný, ujal se statků jeho mladší bratr Oldřich III.

Oldřich III. Stoš [Šiška] z Kounic [1477–1516] byl velmi ambiciózní a zámožný šlechtic. Ačkoliv nebyli na Moravě Šiškové z Kounic v letech 1479–1480 zapsáni mezi vyšší šlechtu [*zřejmě jejich panský původ nebyl uznán*],³⁶¹ přesto Oldřich užíval titulu »urozený pán«. ³⁶² Směle kupoval statky a půjčoval peníze.³⁶³ Byl dvakrát ženatý. První manželka se jmenovala Markéta Mléčková ze Zástřizl, druhá Kateřina z Řičan.³⁶⁴ Oldřich začal záhy shromažďovat dokumenty, které měly dosvědčit příslušnost jeho předků k panskému stavu. Jak však vyplývá dále, neváhal použít listinných i jiných falz.

---

352 HRABĚTOVÁ 1987, 80.
353 HRABĚTOVÁ 1987, 85, pozn. 18.
354 HRABĚTOVÁ 1987, 81.
355 TESAŘ 1921, 145.
356 HRABĚTOVÁ 1987, 85, pozn. 18.
357 AČ VI, 504, č. 67.
358 PEŠINA 1677, 635.
359 HRABĚTOVÁ 1987, 81.
360 TESAŘ 1921, 131, 145, 162
HRABĚTOVÁ 1987, 80, 81.
361 HRABĚTOVÁ 1984, 96.
HRABĚTOVÁ 1987, 83.
362 HRABĚTOVÁ 1987, 83.
363 TESAŘ 1921, 162–165
HRABĚTOVÁ 1987, 81.
364 TESAŘ 1921, 131.
HRABĚTOVÁ 1987, 81.

Na svém cíli začal spolupracovat s opavskými Stoši, kteří již byli do panského stavu přijati.³⁶⁵ V roce 1507 koupil panství Slavkov [u Brna], což bylo zřejmě rozhodující, aby jeho potomci panského titulu nakonec dosáhli.³⁶⁶ Stalo se tak koncem roku 1532,³⁶⁷ kdy jim opavští Stošové dokonce dosvědčili příbuznost.³⁶⁸ Oldřich III. zemřel okolo roku 1518,³⁶⁹ podle Linharta 1519.³⁷⁰

Hájek sice dokládá predikát z Kounic již k roku 1319 u Jana Herolta z Kounic,³⁷¹ avšak existence této osoby je pochybná a přídomek nemožný. Paprockému údaj vyhovuje.³⁷² Do posloupnosti rodu navíc přidává i jistého Adama z Kounic [!], který měl žít v roce 1340.³⁷³

V druhé polovině 15. století se tedy Šiškové od Stošů jasně oddělili a přijali predikát z Kounic. Později jej začali užívat i opavští Stošové [kolem roku 1484] a koncem 15. století i páni z Újezdce v Čechách. Z majetkového rozboru těchto tří rodů ovšem vyplývá, že jim žádné Kounice v Čechách ani na Moravě nikdy nepatřily. Co vedlo Šišky k tomu, aby přijali v 2. polovině 15. století predikát z Kounic? Jednalo se jistě o snahu povznést prestiž rodu. Na základě podobného znamení poukázat na významné předky, zakladatele dolnokounického kláštera, a tímto aspirovat do panského stavu. I když měli majetek a postavení, přesto patřili k nižší šlechtě. Šiškové z Kounic, kteří se na Moravě pohybovali relativně krátkou dobu, zde nikdy nezasedali na zemském soudu. Proto se všemožně snažili, aby byli mezi panské rody uvedeni. Totéž platí i o pánech z Újezdce, kteří vždy sídlili v Čechách.³⁷⁴ Těch se například týká falešná listina z konce 15. století, podle které jim měl král Václav IV. dosvědčit, že jsou panského rodu: "*Páni z Augezdce gessto gsau possli z Kaunic / a nesau na swém Erbu dvě Lekně býlé na Kořených w Czerweném Poli / že gsau Páni a k Země dobře přissli [...] na Saudech w Panských Stolicech sedali / y dnessný den ten Panský Ržád wedau a w Panských Stolicech sedagi.*"³⁷⁵

---

³⁶⁵ HRABĚTOVÁ 1987, 83.

³⁶⁶ TESAŘ 1921, 165

HRABĚTOVÁ 1984, 96.

HRABĚTOVÁ 1987, 81, 83.

³⁶⁷ LINHART 1982, 1.

³⁶⁸ HRABĚTOVÁ 1984, 96, pozn. 38.

HRABĚTOVÁ 1987, 83.

³⁶⁹ TESAŘ 1921, 131.

³⁷⁰ LINHART 1982, nepag.

³⁷¹ HÁJEK 1541.

³⁷² PAPROCKÝ 1593, 415^r, 417^r.

PAPROCKÝ 1593, 416.

³⁷⁴ PALACKÝ 1839, 399–433.

³⁷⁵ PAPROCKÝ 1593, 412^r.

PAPROCKÝ 1602, 294.

4.3 Mýty, falza a změny erbů

Impuls k přijetí predikátu z Kounic nastal u Šišků někdy v 1. polovině 15. století, kdy tento původem slezský rod získal některé majetky na jižní Moravě. Jedná se například o ves Kruhy, Němčičky či Kupařovice, které ležely nedaleko Dolních Kounic. Prokazatelný vztah ke klášteru Rosa Coeli měl již Oldřich I. Stoš z Bránic, který mu roku 1418 prodal vesnice.³⁷⁶ Právě zde mohlo dojít k překvapivému zjištění, že se jeho znak na pečeti nápadně podobá leknu vytesanému v ambitu kláštera či na náhrobcích, které konvent připisoval svým zakladatelům. Ještě v roce 1593 totiž Paprocký dosvědčuje,³⁷⁷ že je lekno v ambitu viditelné. Též náhrobní kameny objevené v barokní době nesly vyobrazení »propleteného lekna«. ³⁷⁸ Bohužel dnes těžko zjistíme, zda-li erbovní figura byla spojená či překřížená. Tím by se mohla vysvětlit záhada jistě smyšlených informací Paprockého o náhrobcích Stošů, které »na vlastní oči« viděl v dolnokounickém klášteře.³⁷⁹

Léta Páně 1360. Odešel urozený pán, pan Matyáš Stoš z Kounic, proste za něj Boha. *"Anno Domini 1360. Obiit Generosus Dominus, Dominus Mathias Sstoss de Kaunic, orate Devm pro eo."* Irena Hrabětová namítá, že tato osoba není v uvedené době doložena.³⁸⁰ Matyáš Stoš z Kounic žil až o století později. Letopočet 1360 není ani možný, neboť to ještě Stošové nepřišli na Moravu.

Léta Páně 1403, odešel urozený pán, pan Jan Stoš z Kounic, proste za něj Boha. *"Anno Domini 1403, obiit Generosus Dominus, Dominus Ioannes Sstoss de Kaunic, Orate Devm pro eo."* Podle Hrabětové žil Jan Stoš z Kounic taktéž až mnohem později.³⁸¹ Kolektiv autorů pod vedením Ladislava Hosáka a Metoděje Zemka mylně uvádí,³⁸² že Jan Stoš z Kounic byl posledním majitelem hradu v Dolních Kounicích. Tuto informaci pak po nich nekriticky přejímá i Lubomír Emil Havlík.³⁸³ V 15. století byli purkrabími dolnokounického hradu Hanuš a Václav z Vlasatic, jenž měli v erbu nůžky.³⁸⁴ Hrad odjakživa náležel klášteru. Teprve od roku 1537, po zániku konventu, je v držení světských feudálů. Ovšem tehdy ani potom nepatřil Stošům.

³⁷⁶ HRABĚTOVÁ 1987, 82.

³⁷⁷ PAPROCKÝ 1593, 411^v.

³⁷⁸ KEBRLOVÁ 2005.

³⁷⁹ PAPROCKÝ 1593, 411^v.

PAPROCKÝ 1602, 293–294.

³⁸⁰ HRABĚTOVÁ 1987, 85, pozn. 31.

³⁸¹ HRABĚTOVÁ 1987, 85, pozn. 31.

³⁸² HOSÁK/ZEMEK 1981, 92.

³⁸³ HAVLÍK 1993, 50, pozn. 41.

³⁸⁴ PILNÁČEK 1930, 507, 508.

Léta Páně 1484 [v *Diadochu 1481*], v den svatého Václava zesnul urozený pán, pan Jiří Stoš z Kounic, proste za něj Boha. "*Anno Domini 1484, die Sancti Venceslai obiit Generosus Dominis, Dominus Georgius Sstoss de Kaunic, orate Devm pro eo.*" Hrabětová jej ztotožňuje s Jiřím Stošem z Albrechtic a Kounic,³⁸⁵ který roku 1477 svědčí na listině vydané v Dolních Kounicích spolu s tamním proboštem a purkrabím.³⁸⁶ Podle ní se letopočet 1484 jeví správnější, neboť byl roku 1482 ještě naživu.³⁸⁷ I když byl Jiří prvním ze slezských Stošů, který přijal predikát z Kounic,³⁸⁸ pohřben v klášteře zcela jistě nebyl. Zajímavou paralelou se jeví podezřelá listina jindřichovského opata Jana z roku 1482, kterou otiskl Paprocký.³⁸⁹ Jiřímu Stošovi a Zikmundu Stošovi, pánům z Albrechtic a Kounic dosvědčuje, že se v jejich klášteře nachází hroby Stošů včetně znamení lekna, zejména nápis: "*Vrozený Pán / Pan Petr a Rampolt Sstossowé z Fadistomě [?] z Morawy*". Celá věc s náhrobníky zřejmě souvisí s nároky na majetek kláštera či s dokazováním panského stavu.

Z listiny z roku 1276 bezpečně víme, že byl v dolnokounickém klášteře pohřben Oldřich z Drnholce – potomek zakladatelů kláštera.³⁹⁰ Ten užíval znamení spojeného lekna na pěti kořenech. Snad Paprocký viděl některá vytesaná lekna pánů z Pulína či z Drnholce, která označil za Stošovské. Údaje o náhrobních kamenech pak přebírala další literatura.³⁹¹ Paprocký vůbec ve svých spisech uvádí chybné informace, když názorně ukazuje, jak všichni Stošové mají v erbu spojená lekna na pěti kořenech [v *Diadochu na třech kořenech*] – u Šišků překřížená.³⁹² Z pečeti bezpečně víme, že slezští Stošové užívali lekna překřížená. Musel být dokonale ovlivněn fikcí těch Stošů a Šišků, kteří si v neznámé době prohodili erb. K tomu viz dále. Konventu v Dolních Kounicích mohlo být též nápadné i jméno Oldřicha I. Stoše z Bránic, neboť Oldřich bylo jméno bratra zakladatele Viléma z Pulína. Tehdy však ještě Oldřich I. Stoš z Bránic souvislost se zakladateli kláštera neproklamoval. Začal s tím až jeho vnuk Oldřich III., který se psal po otci z Kounic.

³⁸⁵ HRABĚTOVÁ 1984, 93, pozn. 27; 97, pozn. 41; 98, pozn. 46.

³⁸⁶ HRABĚTOVÁ 1987, 85, pozn. 31.

³⁸⁷ HRABĚTOVÁ 1987, 82.

³⁸⁸ HRABĚTOVÁ 1987, 85, pozn. 31.

³⁸⁹ HRABĚTOVÁ 1987, 82.

³⁹⁰ PAPROCKÝ 1593, 412^v.

³⁹¹ PAPROCKÝ 1602, 296.

³⁹² CDM IV, 171, č. 123.

MZA, E 6, sig. G b 4, i. č. 2638, kart. 304.

SCHÖNFELD/PILAT 1812, 345.

DLABACZ 1817, 28.

HAVLÍK 1993, 30, 50, pozn. 40–42.

³⁹² PAPROCKÝ 1593, 410–415r.

PAPROCKÝ 1602, 291–301.

Ačkoliv se predikát z Kounic poprvé objevuje roku 1451 u moravských Stošů, tedy Šišků, listinná falza prokazující panský původ rodu, vzešla pravděpodobně z prostředí slezských Stošů. K tomuto názoru dospěla Irena Hrabětová, která se zabývala staročeskou básní »O Vilémovi z Kounic«. ³⁹³ Slezští Stošové, již ve 13. století užívající titulu »comes«, byli na Opavsku považováni za pány, neboť zde odedávna zastávali nejvyšší zemské úřady. Taktéž v písemnostech jsou jako páni titulováni. Poněvadž měli své statky jak v Čechách tak na Moravě, chtěli být za rovnocenné pány jistě uznáni i v těchto zemích. Jak už bylo řečeno dříve, na Moravě nebyla v letech 1479–1480 větev Stošů nazvaná Šiškové mezi panské rody uvedena.

Na tvrzení Šišků z Kounic, kteří začali svůj původ odvozovat od Viléma, zakladatele dolnokounického kláštera, programově navázali slezští Stošové. Konkrétně Jiří a Zikmund Stošové z Kounic a Albrechtic v 80. letech 15. století. Oba dva Hrabětová považuje za objednavatele starobylého skládání. ³⁹⁴ Připomenou jen, že moravský velmož Vilém z 12. století a jeho přímí potomci, se po Dolních Kounicích nepsali. V soudobých a o něco mladších pramenech nejsou takto uváděni. Jejich predikát zněl z Pulína či z Drnholce. Ještě ani kronikář Hájek roku 1541 nezmiňuje přízvisko z Kounic. ³⁹⁵ To se u osob zakladatelů kláštera objevuje skutečně až v pozdější a barokní historiografii.

Staročeská báseň se ovšem v originále nedochovala. Paprocký ji shlédl u Stošů – domnělých potomků hraběte Viléma, a to pouze na vidimusu s dvěma pečetěmi vysutými. Z tohoto ověřeného opisu ji pak přetiskl ve dvou verzích. Nejprve roku 1593 v »Zrcadle Markrabství Moravského«, ³⁹⁶ **[57–59]** později, v roce 1602 v »Diadochu«. ³⁹⁷ **[60–61]** V těchto dílech zařadil báseň do kapitoly o Stoších. Je zajímavé, že se o Šišcích na slavkovském panství zmiňuje jen zevrubně. Podle něj měli v erbu lekníny překřížené, což je pravda. V neznámé době si moravští Stošové alias Šiškové změnili spojené lekno, doložené ve 14. století, zpátky na překřížené. U slezských Stošů, kteří se začali psát z Kounic, došlo ke změně zkřížených leknínů na spojená, snad právě u Jiřího a Zikmunda, Stošů z Kounic. ³⁹⁸ Takto erb odpovídal znaku pánů z Drnholce. Proto Paprocký uvedl informace opačně, že u Stošů vyrůstají lekna z kořenů.

³⁹³ HRABĚTOVÁ 1984, 96, 98.

³⁹⁴ HRABĚTOVÁ 1984, 97.

³⁹⁵ HÁJEK 1541, 204^r

³⁹⁶ PAPROCKÝ 1593, 410–411.

³⁹⁷ PAPROCKÝ 1602, 285–286.

³⁹⁸ HRABĚTOVÁ 1984, 98–99.

Oldřich III. Stoš [Šiška] z Kounic [1477–1516] měl syny Jana, Václava, Petra a Oldřicha.³⁹⁹ Za jejich života se naskytla ohromná příležitost, přivlastnit si domnělá zakladatelská práva na dolnokounický klášter. Byla to doba velkých politických, náboženských i sociálních převratů.

V oné pohnuté době přestoupil dolnokounický probošt Martin Göschel k luteránství a dokonce se oženil s jednou z místních jeptišek. Chtěl se tak zmocnit majetku bohatého kláštera.⁴⁰⁰ Posléze byl nucen utéct do Mikulova. Mezitím se v letech 1526–1527 ujal dočasné správy nad klášterem moravský zemský hejtman Jan z Pernštejna.⁴⁰¹ Poté přešlo panství na krále Ferdinanda.⁴⁰² Jelikož mu panství dostatečně nevynášelo, zastavil jej roku 1528 královně Marii, vdově po Ludvíku Jagellonském.⁴⁰³ Taktéž si začal půjčovat peníze od Jana z Pernštejna a místokancléře království českého Jiřího Žabky z Limberka,⁴⁰⁴ až mu celé dolnokounické panství roku 1532 zapsal.⁴⁰⁵ Potvrzeno znovu roku 1535.⁴⁰⁶ Brzy začal Žabka uvažovat i o dědičném vlastnictví Dolních Kounic. Do toho se však připletli Stošové, kteří tvrdili, že jako fundátoři kláštera mají na něj právo.⁴⁰⁷ Žabka proto píše králi, aby dolnokounické panství intabuloval do zemských desek, neboť o něj mohl různými praktikami přijít. Pokud se Stošové neozvou se svými požadavky do tří let a osmnácti týdnů, stane se zápis právoplatným.⁴⁰⁸ V roce 1537 nakonec prodal Ferdinand Jiřímu Žabkovi z Limberka panství se vším příslušenstvím dědičně. Od té doby přešel klášter definitivně do světských rukou.⁴⁰⁹ Ve 30. letech 16. století se tedy Stošové nároků na dolnokounický klášter nedočkali. Na Slavkově si alespoň přebudovali sídlo v pohodlný renesanční zámek. Poslední, kdo k roku 1545 užíval přezdívky Šiška, byl Petr z Kounic [† 1555], syn Oldřicha III.⁴¹⁰ Význam Kouniců se do budoucna ještě více povznesl. Roku 1642 jim bylo dovoleno, aby svůj erb čtvrtili s modrou růží Sezimů z Ústí.⁴¹¹ Jejich potomci vynikli na poli diplomatickém, politickém i kulturním, zejména Václav Antonín hrabě z Kounic a Rietbergu [1711–1794].

---

399 TESAŘ 1921, 131.
400 RADIMSKÝ 1946, 268.
401 RADIMSKÝ 1946, 269.
402 RADIMSKÝ 1946, 272.
403 RADIMSKÝ 1946, 273.
404 RADIMSKÝ 1946, 273.
405 RADIMSKÝ 1946, 274.
406 RADIMSKÝ 1946, 274.
407 RADIMSKÝ 1946, 274.
408 RADIMSKÝ 1946, 274.
409 RADIMSKÝ 1946, 274.
410 LINHART 1982, 1.
411 LOUDA/JANÁČEK 1974, 87.

4.4 Báseň O Vilémovi z Kounic

Z R C A D L O

1592

1 LEtha od Narozený Syna Božýho /
2 po Tisýcý po Stu / Osmdesát prwnjho.
3 Hrabě z Kaunic Test Kunrada Margkrabi Morawského /
4 od Rudolffa w ty časy Weywody Rakauskeho /
5 mnoho nechuti přetrpěw y zlého /
6 nawstýwil w tu dobu Ottu Wládaře Polského /
7 tu že gemu swých nehod yakž to Bratru swému
8 a prosse od něho obrany k swému dobrému.
9 Geho když geho Bratr vslyssý /
10 Patnáct Tisýc Lidu dobře oděného
11 a k tomu w Bogich dospělého
12 v Pána swé° Krále Polského
13 a v swého Hospody milostiwého
14 vprosyw / k němu gede.
15 A když do Morawy s tým Lidem a sám swým žiwotem přigede /
16 naleze Wyléma Bratra swého
17 an giž z Czech y z Morawy Lidu Rytýřského
18 Pět Tisýc v Berně gměgisse /
19 s nýmiž Bratra swého Ottu wesele zděsse.
20 Toho Léta den Swaté Markéthy
21 Obog Bratr swým Lidem poče do Rakus geti /
22 den Swaté Mařý Magdalény připadnu /
23 a s swým Lidem Wýdeň oblehnu.
24 Gich Koruhwe také běchu /
25 gimiž swé Panstwi odpověděchu /
26 dvě běle Lekně / na Ratolestech wisechu /
27 kterěz z Kořene Kmenného w Čerweném Poli wychoděchu.
28 Vslyssew to Rudolff Weywoda Rakuzský /
29 genž byl sebral proti nim Lid nezčýsný /
30 den / hodinu/ město gim ku pobiti káza zwěstowati /
31 a chtě ge sobě wždy podkasati [etc.]
32 Sta se Bog Swatého Syxta den s obu stran /
33 Wylém s Bratrem zbý mnoho Rakussan / s swau družinu /
34 ostatečný kteřýž běchu zůstali /
35 ti s Weywodau gsau se na běh oddali.
36 Ale Wylém s Bratrem / ač w tom pobiti běchu vstali /
37 Nic méně gsau Rakussany s Weywodu až do Wýdně stihali.
38 Když do Wýdně příklusachu /
39 mnoho wěčý Boy než dřewě spácháchu /
40 Vrozeněgssý Zemaný zgimachu /
41 A Weywodu skrytého w Sklepu hanebně zabichu.
42 Den Swatého Bartholomége Aposstola /
43 běsse se Bratrům od Měsstian z Wýdně stráž Nepřátelská stála /
44 Wylém s Bratrem Měsstěny welmi ranichu /
45 a k zbořený Zdi Městské ge připudichu :
46 To se w vsmi dnech brzo stá /
47 až Kámen na Kamenu tey Zdi newostá.
48 W tomž času Weywody pochowati nedachu /
49 geliž práwě z kořene Zdi zkonachu.
50 Tu Tělo v Swatého Sstěpana w Kostelee pohřeběchu /

D I A D O C H

1602

1 Po Létu 1801. po Narozený Syna Božýho /
2
3 Hrabě z Kaunic Test Kunrada Margkrabý Morawského /
4 od Rudolffa w ty časy Weywody Rakauského
5 mnoho nechutý přetrpěw y mnoho zlého /
6 nawstýwil w tu dobu Ottu Wládaře Polského a Slézsského /
7 tu gemu swých nehod yakožto Bratru swému poraučege /
8 a prose od něho obrany k swému dobrému.
9 Cožkdyž Bratr geho Otta vslyssý /
10 patnácte Tisýc Lidu dobře oděného /
11 a k tomu w Bogi dospělého
12 v Pána swého Krále Polského,
13 a v swého Hospodina milostiwého
14 vprosyw, k němu ssel.
15 A když do Morawy s tím Lidem a sewssým žiwotem přigede /
16 nalezne Wylima Bratra swého /
17 an giž z Czech y z Morawy Lidu Rytýřského
18 pět Tisýc měwsse, hotow čekal /
19 gimiž Bratra swého Ottu wesele zděsywsse.
20 Toho Léta den Swaté Markéty
21 obog Bratr s swým Lidem počna do Rakaus geti /
22 den Swaté Mařý Magdalény připadnu /
23 a swým lidem Wýdeň oblehnu /
24 gých Korauhwe také běchu /
25 gimiž swé Panstwý /
26 dvě býlé Lekně na ratolestech wisechu /
27 kterěz z Kořene kmenného w čerweném Poli wychoděchu.
28 Vslyssew to Rudolff Weywoda Rakauský,
29 genž byl sebral proti nim lid nesčislný /
30 den / hodinu / misto gim ku pobitý káza zwěstowati /
31 a chtě ge sobě wždy podkasati / [etc.]
32 Sta se bog den swatého Syxta z obau stran /
33 Wylim s Bratrem zbigi mnoho Rakussan s swau družinau /
34 ostatečný kteřýž bechu zůstali /
35 ti s Weywodau gsau se na běh oddali /
36 ale Wylim s Bratrem ač w tom pobiti běchu vstali /
37 nic méně gsau Rakussany a Weywodu až do Wýdně stýhali.
38 Když do Wýdně příklusachu /
39 mnoho wěssý bog než dříwe spáchachu /
40 vrozeněgssý Zemaný zgýmachu /
41 a Weywodu skrytého w Sklepe hanebně zabichu.
42 Den Swatého Bartolomége Aposstola
43 besse se Bratrů od Měsstian z Wýdně stráž nepřátelská stála /
44 Wylim s Bratrem Měsstiany welmi ranichu /
45 a k zbořený Zdý Městské gich připudichu.
46 To se w osmi dnech brzo sta /
47 až kámen na kamenu té Zdý nezůsta.
48 W témž čase Weywody pochowati nedachu /
49 geliž práwě z kořene Zdý skonachu /
50 tu Tělo v swatého Sstěpána w Kostelee pohřeběchu /

51 gehožto Lidé giž welikau ohawnost gměgechu.
 52 Den Swatého Gilgý / Wylém s Bratrem po tom Wýtězstwý /
 53 wze Lipoltha a geho dvě přewýborné Sestře /
 54 tehdy den Narozeny Matky Božý /
 55 sebrawsse Lid swůg a veliké zbožý /
 56 oba Bratřý z Wýdně se zdwězechu /
 57 a s swým Woyskem y s dětmi Rakuzského Weywody spolu do Morawy pogedechu.
 58 Den Swatého Křýže powýsseně /
 59 w VImtffeldě nočně gměchu leženě /
 60 přiběže Ginoch počestný gim zgewuge /
 61 a také nowiny wyprawuge /
 62 že veliký Lid gich oděný postýhá /
 63 a chwátagice k ným přibýhá.
 64 Když Wylém Hrabě s Bratrem vslyssechu /
 65 hned Lipolta s Sestrami s málo Čzeledí na swá bydla posláchu /
 66 Na nepřátely se obrátichu /
 67 a nad nimi den Swatého Lamperta swýtězychu.
 68 Na tey posledný Woyně mnoho Kostelůw a Klássterůw wypálichu /
 69 až gich y dnes znameně neostawichu.
 70 Po tom Bogi Wylém s Bratrem do swé Wlasti pogede /
 71 a Margkrabě Morawský proti němu wygede /
 72 s swými Vrozenými Pány gey pozdrawuge /
 73 a zdrawý / Cti a Wýtězstwý se raduge.
 74 Tu geho ti Bratře ctně darowachu /
 75 a gemu dvě Summy obtížena Střýbrem a se Dwanácti Wěžněmi dachu /
 76 ostatek Pokladůw mezy swau družinu poděllichu /
 77 a Dewět a Ssedesát pewných mezy se wzechu.
 78 Dceru starssý Weywody Rakuského Synu Margkrabě z Morawy dáchu /
 79 A mladssý Ottowu Synu do Polské Země posláchu.
 80 Leopoldowi Dědicy Rakuskému
 81 Wylém dá Gitku Dceru swau / yakožto Zeti swému :
 82 Ta bésse tak welmi přeladná /
 83 gež y žádná na ný wěc nebyla wadná.
 84 Když ty wssecky wěcy dokonáchu/
 85 tehdy se oba Bratřý do swých Bydel bráchu.
 86 Potom od Narozeny Božý° /
 87 po Tisýcy po Stu Dewadesátého druhého° /
 88 Zemané Rakusstý Dědíce negměgechu /
 89 a proto pti Wylémowi Hrabi Wognu strogechu.
 90 Ale Kundrát Margkrabě Země Morawské /
 91 včiniy k nim Poselstwý welmi počestné /
 92 mezy ně welmi maudře vpade /
 93 včiniw pokog neda býti y žádné swadě :
 94 A Lipolta genž s Gitku giž Syna gměgesse /
 95 gim za Dědíce y Wýwodu dáděsse /
 96 tu gey s Ženu až k Dunagi dowede /
 97 a tu gich Rakussanům odgede.
 98 Tu odedne Swatého Petra na Okowy /
 99 býchu mezy Morawcy a Rakussany welicý pokogi.
 100 Potom Wylém Hrabě pro vkrutné činy /
 101 genž bysse včinił nad Klásstery a Kostely / pro Rakuské Winy /
 102 mnoho Leth w Kládbě stogesse /
 103 až sám k swému swědomě přichoděsse :
 104 Myssle kterakby mohl Papeže dogiti /
 105 a swých win spowědage se snýti /
 106 od něho milost obdeře
 107 a Pánu Bohu se pokoře.

51 gehožto lidé giž welikau ohawnost gměgechu.
 52 Den Swatého Gilgý Wilim s Bratrem potom wýtězstwý
 53 wzew Lipolta a geho dvě přewýborné Sestry /
 54 tehdy den Narozeny Matky Božý
 55 sebrawsse swůg lid a veliké Zbožý /
 56 oba Bratřý z Wýdně se zwězechu /
 57 a s swým Wogskem y s Děťmi Rakauského Weywody spolu do Morawy přigedechu.
 58 Den Swatého Křýže powýssený
 59 w Vlnytfeldě nočně gměchu ležený /
 60 přiběže Ginoch pocestný gim zgewuge
 61 a také nowiny wyprawuge /
 62 že veliký Lid gich oděný postýhá /
 63 a chwatagice k nim přibýhá.
 64 Když Wylim s Bratrem vslyssechu /
 65 hned Lipolda s Sestrami s málo čeledjna swá bydla poslachu /
 66 a na Nepřátely se obrátichu /
 67 a nad nimi den Swatého Lamperta swýtězychu.
 68
 69
 70 Po tom Bogi Wylim z Bratrem Ottu do swé Wlasti pogede /
 71 a Margkrabě Morawský proti nim wygede
 72 s swými Vrozenými Pány ge pozdrawuge /
 73 a zdrawý / ctý / a wýtězstwý se raduge.
 74 Tu geho ti Bratřý ctně darowachu /
 75 a gemu dvě summy obtýžené Střýbrem se dwanácti Wěžněmi dachu /
 76 ostatek pokladůw mezy swau družinau poděllichu /
 77 a dewět a ssedesát gistých mezy se wzechu /
 78 Dceru starssý Weywody Rakauského Synu Margkraběti dachu /
 79 a mladssý Ottowu Synu do Polské Země poslachu / (Slězsko bylo tehďáž mazwano Polskem.)
 80 Leopoltowi Dědicy Rakauskému
 81 Wylim dá Gitku Dceru swau yakožto Zeti swému / (a tudy posslo spřýzněny s domem Knýžat Rakauských.)
 82 Ta bésse welmi tak přeladná /
 83 gež y žádná wěc nad ní nebyla wadná.
 84 Když ty wssecky wěcy dokonachu /
 85 tehdy se oba Bratřý do swých bydel brachu.
 86 Potom od Narozenj Božýho
 87 Tisýcyho Stýho Dewadesatého druhého /
 88 Zemané Rakausstý Dědíce nemage /
 89 Wognu proti Wylimowi proto spůsobili /
 90 ale Kundrat Margkrabě Země Morawský
 91 včinił k nim Poselstwý welmi počestné /
 92 mezy newelmi maudré vpade /
 93 včiniw pokog neda býti žádné zwade /
 94 a Lipolta genž s Gitkau giž Syna gměwsse /
 95 gim za Dědíce y za Pána a Weywodu dadasse /
 96 tu gey s Zěnu až k Dunagi dowede /
 97 a tu gich Rakussanům odgede.
 98 Tu odedne Swatého Petra na Okowy /
 99 bychu mezy Morawcy a Rakussany welicý pokogi.
 100 Potom Wylim Hrabě pro vkrutné činy
 101 genž Bysse včinił nad klásstery a Kostely pro Rakauské winy
 102 mnoho let w Klatbě stogesse /
 103 až sám y k swemu swědomý přichoděsse /
 104 mysle kterakby mohl Papeže dogiti /
 105 a swých win zpowědage se snýti /
 106 od něho milost obdrže
 107 a Pánu Bohu se pokoře /

108 Po gednom Roce Papeže dogide /
109 a tu ku pokáný přigide.
110 Kázať mu Papež za ty winy včiniti /
111 A Klásster Sto Pannám vstawiti /
112 aby w něm žiwot Žákonný čistě drželi /
113 a plnu potřebu w něm wěčnu gměli.
114 Tak on když se zase wrátý /
115 skutkem to poče y hned konati /
116 pod swým Hradem řečeným Kaunice /
117 postawil weyborný Klásster Kaunice
118 we gméno Marye Matky Božý :
119 tey Nebeskey Růže.
120 Tu panny přebýwagi žiwota ctného /
121 Zákona Klásstera býleho /
122 Pánu Bohu chwálu wzdáwagice /
123 a geho milosti welmi slaužýce /
124 za swé dobrodince Boha prosýce
125 a zwlásste Wylémovi Hrabi služby činýce.
126 Protož ty wěcy konagýce /
127 a řečý prodlený vkracugýce /
128 toho Boge mezy Morawany y Rakussany / genž se stáwal /
129 y žádný tak welikého w Kronykách newshledáwal [etc.]

108 po gednom Roce Papeže dogde /
109 a tu ku pokáný přigde.
110 Káza mu Papež za té winny pokáný včiniti /
111 a Klásster Sto Pannám vstawěti /
112 aby w něm žiwot čistě drželi /
113 a plnu potřebu w něm gměli.
114 Tak on když se zase wrátý /
115 skutkem to poče y hnedky konati /
116 pod swým Hradem řečeným Kaunice
117 postawil wýborný Klásster /
118 we gméno Marye Matky Božý :
119
120
121
122
123
124
125
126 Protož ty wěcy konagice
127 a řečý prodlený vkracugice /
128 toho boge mezy Morawany y Rakussany genž se stáwal
129 žádný w Kronykách toho newyhledáwal.

Zachované znění básně má 129 veršů. Dá se však předpokládat, že jich bylo původně víc. Paprocký totiž za 31. veršem píše zkratku etc.⁴¹² Další etc. je na konci básně za 129. veršem [*pouze v otisku z roku 1593*].⁴¹³ Oba texty ovšem nejsou stejné. V »Diadochu« je část vynechána, chybí v něm verše [2], 68 a 69, 119–125. Liší se též po stránce literární a jazykové. Gramaticky zastaralé slovní tvary jsou v »Diadochu« nahrazeny modernějšími výrazy. Někde je změněn slovosled, doplněno slovo či vysvětlivka. Avšak ani varianta v »Zrcadle« nezachycuje báseň v původním znění, i když je starší a přesnější. Jak už bylo řečeno, Paprocký při opisování veršů nečerpal z originálu. Rozdílný přepis mohl ovlivnit i jeho polský původ. V »Diadochu« je hned v prvním verši hrubá chyba z nepozornosti. Namísto roku 1181 je uvedeno 1801.

Josef Jireček odlišné verze porovnal a báseň následně vydal v 3. svazku edice »Fontes rerum bohemicarum«.⁴¹⁴ **[62–63]** Pokud ji však chceme zkoumat po stránce jazykové, je tato verze nepoužitelná. Poněvadž Jireček verše podle svých představ o staré češtině upravil,⁴¹⁵ měli bychom vycházet přímo z verzí dochovaných u Paprockého. Též opis, který učinili Milan Řiháček,⁴¹⁶ se nedrží věrně originálů. Navíc jej rozdělil do osmi dějových linií. Uvolněný text má i Jakub Kolařík [*snad podle Řiháčka*].⁴¹⁷

Z analýzy Ireny Hrabětové vyplývá, že veršované skládání jakoby napodobovalo styl tzv. »Dalimilovy kroniky«,⁴¹⁸ která mimo jiné pojednává i o původu některých šlechtických rodů.⁴¹⁹ Možná byla zamýšlena i jako přímá součást této kroniky, jenž byla v 15. století znovu opisována. "*V tom případě by báseň představovala skutečně pokus o literární padělek, jenž je možno hodnotit jako projev raného humanismu, publikovaný v době humanismu popularizovaného.*"⁴²⁰ Jireček na základě názoru Dobrovského, datuje báseň do 16. století. Podle něj je mladší, než-li skládání »O hře flus v Čechách I. 1512«. ⁴²¹ Báseň je psána tzv. bezrozměrným veršem [*nepřesnosti v počtu slabik*], což by mohlo znamenat i určitý záměr, jako jakýsi přechod ke vzniku umělecké a zábavné prózy.

⁴¹² PAPROCKÝ 1593, 410^r

PAPROCKÝ 1602, 285.

⁴¹³ PAPROCKÝ 1593, 411.

⁴¹⁴ FRB III, 243–244.

⁴¹⁵ HRABĚTOVÁ 1984, 85.

⁴¹⁶ ŘIHÁČEK 2007, 722–725.

⁴¹⁷ KOLAŘÍK 2007, 71–73.

⁴¹⁸ HRABĚTOVÁ 1984, 85.

⁴¹⁹ FRB III.

⁴²⁰ HRABĚTOVÁ 1984, 99.

⁴²¹ FRB III, XIV.

V letech 1450–1530 jsou takto dokonce upravovány i některé starší skladby složené veršem rozměrným.⁴²² Každopádně by se dalo dílo datovat již do 15. století.⁴²³ Hrabětová upřesňuje,⁴²⁴ že báseň vznikla pravděpodobně počátkem 80. let, kdy Jiří a Zikmund, Stošové z Kounic, shromažďovali informace o svých předcích, aby taktéž prokázali příbuznost se zakladatelem dolnokounického kláštera. Staročeské skládání proto velkolepě uvádí chrabré činy Viléma a neopomíná zdůraznit ani jeho příbuznost s Přemyslovci či Babenberky.

Rodové fikce a falza v 15. století nebyly ničím neobvyklým. Jestliže Stošové podle znamení lekna odvozovali svůj původ od významného moravského velmože z 12. století, tak Rožmberkové šli ještě dále. Na základě domnělé spřízněnosti se starobylým římským rodem Orsiniů [*erb pětিলisté růže*], nechali vyhotovit přímo »Orsiniovskou legendu«.⁴²⁵

Podle Václava Novotného,⁴²⁶ byly hlavní údaje o »Vilémovi z Kounic« čerpány z Jarlochovy nebo Pulkavovy kroniky. Ovšem letopočty 1181 [1801] a 1192 se s předlohou neshodují. Podle Jarlocha se boje v Rakousku uskutečnily již roku 1176 a teprve roku 1181 byl založen klášter. Druhé datum není taktéž možné, toho roku již markrabě Konrád nežil [† 1191]. Zcela vymyšlena jsou i některá jména, anachronismy, včetně údajů z Vídně. Například žádný rakouský vévoda Rudolf nežil ve 12. století. Podle Jarlocha měl Vilém bratra Oldřicha. V básni je však zmiňován Ota, jenž byl »vladařem« v Polsku. Jádro příběhu však bylo nejspíš použito z Pulkavy, neboť ten dokonce žádného Viléma bratra ani neuvádí. Kdyby autor čerpal z Jarlocha, jistě by znal Oldřicha. Báseň zároveň vyřešila i rozdílný původ rodu tím, že Vilém žil na Moravě a Ota v Polsku [*Slezsku*]. Prapodivně jsou též nakupeny příbuzenské vztahy. Hrabě Vilém je tchánem [*testém*] moravského markraběte Konráda. Dcera Vilémova – Jitka, se stala manželkou Rudolfova syna Leopolda. Jednu dceru rakouského vévody si měl vzít syn markraběte [*tedy vnuk Vilémův?*] a druhou Otův syn, který žil v Polsku. Velmi rozvinutá je pasáž, kde je popisován erb: "*Gich Koruhwe také běchu / gimiž swé Panstwi odpověděchu / dvě běle Lekně / na Ratolestech wisechu / kteréž z Kořene Kmenného w Czerweném Poli wychoděchu.*" Podle Hrabětové důkaz,⁴²⁷ že si oba Stošové změnili erb. Původně totiž byla lekna překřížená a nevycházela z kořene.

---

422 HRABĚTOVÁ 1984, 85.

423 LEHÁŘ 2000, 627.

424 HRABĚTOVÁ 1984, ????

425 NOVOTNÝ 2009.

426 NOVOTNÝ 1913, 1035–1037.

427 HRABĚTOVÁ 1984, 98.

Jako rodovou pověst »Kouniců« báseň převyprávěl a oživil August Sedláček.⁴²⁸ Podle něj byla báseň padělána podle vzoru nějaké starší rýmované kroniky.⁴²⁹ Příběh dále zpopularizoval Jan Boháč a jiní.⁴³⁰

Podle kronik Bartoloměje Paprockého i Melchiora Stosche,⁴³¹ odvozovali rodiny erbu lekna svůj původ od statečného předka, **[64–65]** který měl vytrhnout z bahna dva lekníny i s kořeny na důkaz toho, že našel pro vojsko bezpečnou cestu přes močály. Za tento čin mu kníže udělil erb. Příběh se měl odehrát již »v dobách pohanských, za panování knížat a králů slovanských.« Podle různých análů zasadil dějiny »Kouniců« do horizontu 10. století i Johann Diesbach. Svůj spis věnoval jako oslavné dílo pro Arnošta Kryštofa z Kounic a Rietbergu. Jako první představitele rodu uvádí: 949 Svislavs [*Svatoslav?*] a Haras [*Hereš?*] Kaunitz, 965 Hinko a Dambrowka [*Doubravka?*], 1022 Jaromír, 1034 Hašek I., 1097 Prenessvs [*Preneš?*] a další.⁴³² Neopomíná zdůraznit ani Viléma, zakladatele kláštera v Dolních Kounicích. Fantastické vývody pak nekriticky přejímali další autoři, ať už Christian d'Elvert, Joseph Hormayr nebo Constant Wurzbach.⁴³³ Diesbachův rodokmen kupodivu odmítá Gabriel Nikolaus Raspe.⁴³⁴ Bohužel některým vymyšleným osobám podlehl i Sedláček.

Na základě básně »O Vilémovi z Kounic« považuje Bartoloměj Paprocký za předka Stošů hraběte Otu, jenž byl bratrem Viléma, zakladatele dolnokounického kláštera.⁴³⁵ Jak už jsem zmínil, neznámý autor v ní líčí k roku 1181 hraběte Otu jako dvořana polského panovníka, který poslal na Moravu svému bratru na pomoc patnáctitisícové vojsko, aby pokořilo Rakušany, jenž mu činili příkoří. Po rozboření hradeb Vídně a následném usmíření, měl Otův syn dostat za manželku dceru rakouského vévody, která se za ním vdala do Polska.

---

428 SEDLÁČEK 2001, 158, 165–166, 268.

429 SEDLÁČEK 1998.

430 BOHÁČ 1969, nepag.

IOS 1981, nepag.

IOS 1988, nepag.

431 PAPROCKÝ 1602, 283–284.

STOSCH 1736, 4, 5.

432 DIESBACH 1770, nepag.

433 D'ELVERT 1827, 105–159.

HORMAYR 1831, 9–103.

WURZBACH 1864, 59–86.

434 RASPE 1771, 109.

435 PAPROCKÝ 1593, 410^r–414^v

PAPROCKÝ 1602, 283–301.

Bohuslav Balbín,⁴³⁶ patrně na základě výše uvedené báchorky, ztotožnil hraběte Otu s krakovským kastelánem Otou. Ten měl být manželem Vojslavy, sestry bl. Hroznaty Tepelského. Taktéž Johann Diesbach líčí Otu jako manžela Vojslavy.⁴³⁷ Ačkoliv se Vojslava skutečně vdala do Polska, jméno jejího manžela neznáme. Nejnovější bádání uvažuje o Henryku Kietliczovi.⁴³⁸ Je sice pravda, že Vilém mohl mít více sourozenců, avšak nejsou v pramenech nikterak uvedeni. Bezpečně známe jen Oldřicha. Jistě nás upoutá, že v rodokmenu Kouniců se v několika generacích hojně vyskytuje jméno Oldřich [!] i Otík,⁴³⁹ [66] avšak Palackého domněnku,⁴⁴⁰ že Stošové a Šiškové z Kounic byli potomky Viléma, zakladatele dolnokounického kláštera nebo nějakého jeho bratra, bychom měli přeci jen odmítnout. Irena Hrabětová vyslovila kritický názor,⁴⁴¹ že Stošové a Šiškové neměli se zakladateli zmíněného kláštera nic společného. Za pádný argument pokládá ten fakt, že se jméno Stoš objevuje v Dolním Slezsku již na počátku 13. století. Navíc podobný znak ještě nemusí znamenat důkaz [!] o spřízněnosti rodů.⁴⁴² V zásadě stejného názoru je i Josef Žemlička.⁴⁴³ Celou problematiku lze vyložit následovně: Šiškové, kteří se oddělili od Stošů a žili na Moravě, se mohli jako první seznámit s fundátorskou tradicí dolnokounického kláštera. Jelikož usilovali o zařazení do panského stavu, začali činit postupné kroky, aby toho docílili. Nejdříve si změnili erb, následně se začali psát z Kounic a nakonec užili rozličná falza, která jim to měla dosvědčit. Podařilo se jim tak vytvořit fikci, že jsou potomky zakladatelů. Ta dokonale mate historiky i veřejnost podnes.⁴⁴⁴ Kapitulu lze s tímto závěrem prozatím uzavřít. K vyřešení genealogických vazeb »Kouniců« ve 12. století mne přivedla až zdánlivě nesouvisející fundovaná práce Josefa Žemličky o rodině blahoslaveného Hroznaty.⁴⁴⁵ Ačkoliv tzv. Hroznatovci užívali ve svém erbu znak trojparoží, měli s »Kounici« společné předky.

⁴³⁶ BALBÍN 1665, 18.

⁴³⁷ DIESBACH 1770, nepag.

⁴³⁸ KUBÍN 2000, 90–103.

⁴³⁹ TESAŘ 1921, 131.

LINHART 1982, nepag.

KLINGENSTEIN 1975, 323.

⁴⁴⁰ PALACKÝ 1854, 481.

⁴⁴¹ HRABĚTOVÁ 1987, 84.

⁴⁴² HRABĚTOVÁ 1987, 84.

⁴⁴³ ŽEMLIČKA 1997, 532, pozn. 132.

⁴⁴⁴ HALADA 1993, 146–147.

VT 1996, 38–39.

ŘIHÁČEK 2004, 4.

MYSLIVEČEK 2005, 329.

HANÍKOVÁ 2005, 6–7.

⁴⁴⁵ ŽEMLIČKA 1998, 5–39.

5 HROZNATOVCI – POUTNÍCI A ZAKLADATELÉ

5.1 Pulín – jihomoravské dominium rodu

Již Palacký podle oblíbených rodových jmen »Vilém a Heřman« soudil,⁴⁴⁶ že k předkům »Kouniců« patřili bratři Vilém a Heřman, doloženi v letech 1109–1124.⁴⁴⁷ Stejného názoru byli i další historici.⁴⁴⁸ Jiní považovali za praotce rodu až předáka Sezemu,⁴⁴⁹ zmíněného k roku 1165.⁴⁵⁰ Toho uvedl i heraldik Viktor Palivec. Známý erb kounického lekna pokládal za »sazenici« po předku Sezemovi. Podle něj tak byla docílena jednotu jména a znaku.⁴⁵¹ Nejnovější literatura ovšem připisuje předáky Viléma, Heřmana či Sezemu do rozrodu erbu trojparoží, tedy Hroznatovců.⁴⁵² Kde tedy hledat přímé předky pánů z Pulína? Odpověď leží právě v této záhadné lokalitě.

I když se před časem objevil jistý názor,⁴⁵³ že jméno Pulína je odvozeno od slova »půl«, jakožto vesnice dvou částí nebo majitelů, nejpřesvědčivější se zdá být výklad Ivana Vávry. Ten na základě živelných diskusí o původu jména Pavlovských kopců na Mikulovsku [*Pollauer Gebirg*], zvaných Slovany odnepaměti Palava či Pálava,⁴⁵⁴ vyslovil domněnku,⁴⁵⁵ že celé pohoří a ves Pavlov [*Pollau*], ležící na jeho úpatí, dostalo pojmenování po velmoži Pulovi [*1106*],⁴⁵⁶ alias Pavlovi, který obdržel zdejší kraj na počátku 12. století jako knížecí výsluhu. Zde měl tento domnělý praotec rodu erbu lekna založit dvorec Pulín jako centrum své državy. Vávra jej ztotožňuje s archeologickou lokalitou »Vysoká zahrada« u Dolních Věstonic [*hradiště Strachotín*], jenž je spolehlivě datována denárem knížete Vladislava.⁴⁵⁷

⁴⁴⁶ PALACKÝ 1854, 481–483.

⁴⁴⁷ FRB II, 168, 181, pozn. 5; 186.

⁴⁴⁸ JIREČEK 1864, 67.

VACEK 1905, 439.

ŠIMÁK 1924, 330.

HOSÁK 1938, 55.

⁴⁴⁹ VLASÁK 1866, 39, 46, 61–63.

BRANDL 1892, 327.

⁴⁵⁰ FRB II, 458.

⁴⁵¹ PALIVEC 1978, 56.

⁴⁵² ŽEMLIČKA 1998, 8–39.

KUBÍN 2000, 83–103.

JÁNSKÝ 2009, 22–26.

⁴⁵³ SKUTIL 1987, 185.

⁴⁵⁴ VÁVRA 1957, 243–245.

RICHTER 1971, 21.

HOSÁK 1980, 226–227.

⁴⁵⁵ VÁVRA 1957, 245.

VÁVRA 1957^b, 187.

⁴⁵⁶ FRB II, 154.

⁴⁵⁷ VÁVRA 1957, 245.

Jelikož byl Pulín s kostelem [*Pulm*] v 80. letech 12. století popleněn,⁴⁵⁸ jeho jméno se přeneslo a přeměnilo. Vávra shledává pokračovatele Pulína v blízké obci Pavlov. Podle něj je jeho jméno odvozeno od prvního feudálního majitele Mikulovska – Pavla, podomácku Pula.⁴⁵⁹ První písemná zmínka o Pavlovu je ovšem až z roku 1334 [!], tehdy je uveden ve tvaru Paulow.⁴⁶⁰ Jindy jako Pablow, 1355 Pawlow.⁴⁶¹ V Liechtensteinském urbáři z roku 1414 Paulaw.⁴⁶² V roce 1567 česky Polava,⁴⁶³ 1673 Pallaw, poté občas Polawa či Palava. Němci však jmenovali obec až do roku 1945 Pollau.⁴⁶⁴ Vávra uzavírá svůj názor konstatováním,⁴⁶⁵ že kopce dominující jižní Moravě dostali jméno po obci Pavlov. Odmítá posloupnost Palava → Pollau jako Ostrava → Ostrau, neboť historické doklady svědčí o dvojjazyčném úzu, Pavlov → Paulaw, Polau → Polava, Pollau → Pavlov.⁴⁶⁶ Okolo roku 1885 se obec krátce nazývala i Polany,⁴⁶⁷ čemuž nepochybně přispělo objevení slovanského kmene Polanů v Dolním Rakousku.⁴⁶⁸ Ladislav Hosák se původně domníval,⁴⁶⁹ že jméno Pavlova s tímto kmenem nějak souvisí, nicméně na základě Vávrova rozboru tento názor odvolal.⁴⁷⁰ Ovšem na rozdíl od Vávry, který zaniklý Pulín lokalizoval u Dolních Věstonic, jej Hosák ztotožňuje přímo s Pavlovem.⁴⁷¹ Názor, že Pulín = Pavlov, vyslovil již například Gregor Wolný či Gustav Friedrich.⁴⁷² Jejich předpoklady na dlouhá léta zakotvily v odborné i vlastivědné literatuře. Výjimku tvořili pouze Beda Dudík a August Sedláček,⁴⁷³ kteří ztotožnili Pulín s Pulicí [?] u Znojma [*Police u Jemnice*]. Dle Profouse či Hosáka mohou Pulice skutečně vycházet z osobního jména Pula, přičemž by přípona -ice označovala ves lidí Pulových,⁴⁷⁴ avšak různé lokality s názvem Police [*s hanáckou změnou z »u« na »o«*], se na Moravě připomínají teprve až v polovině 14. století.⁴⁷⁵

---

458 FRB II, 506.
459 VÁVRA 1957, 245.
460 CDM VII, 1.
461 HOSÁK 1980, 226.
462 BRETHOLZ 1930, 59.
463 VÁVRA 1957, 245.
464 HOSÁK 1980, 226.
465 VÁVRA 1957, 245.
466 VÁVRA 1957, 245–246.
467 HOSÁK 1980, 226.
468 HOSÁK 1980, 227.
469 HOSÁK/VALOUŠEK/ŠUK 1956, 51.
470 VÁVRA 1957^b, 187.
471 HOSÁK 1980, 226.
472 WOLNÝ 1856, 364.
CDB I, 362, pozn. 55, č. 382; 416, pozn. 4, č. 400.
473 DUDÍK 1865, 23, 52.
PEŘINKA 1910, 12
474 PROFOUS 1951, 502.
HOSÁK 1980, 278.
475 HOSÁK 1980, 277–287.

Jihomoravská Police či Polička,⁴⁷⁶ nemá s našim Pulínem, zmíněným ještě v 15. století,⁴⁷⁷ nic společného. František Václav Peřinka dokonce ztotožnil Pulín s Pavlovem u Velkého Meziříčí.⁴⁷⁸ Nicméně ani tento výklad neobstojí, neboť se rozchází se zněním písemných pramenů. Dlouholetý názor, že Pulín = Pavlov u Mikulova, vyvrátil až Václav Richter. Kostel sv. Barbory v Pavlově byl vystavěn teprve roku 1658, a to nejprve jako pouhá kaple.⁴⁷⁹ I když se roku 1508 uvádí "*starý farář pavlovský*",⁴⁸⁰ důkaz o starší existenci kostela chybí. Richter však připouští, že Pulín snad připomíná viniční trať »Puellnberg«, ležící roku 1414 mezi Milovicemi a Klentnicí.⁴⁸¹ Poté zkonstruoval složitou hypotézu, že Pulín je nynějším kostelem sv. Václava v Mikulově.⁴⁸² I když byl jeho názor zanesen do novější literatury,⁴⁸³ nebyl obecně přijat. Z písemných pramenů totiž vysvítá, že Pulín ležel roku 1276 ve znojenském arcijáhenství [!], Mikulov v brněnském.⁴⁸⁴ Názor tedy padá. Předtím ještě porovnal Pulín s jinou podobně znějící moravskou lokalitou – Hulínem. Hula → Hulín [*Hulein*], Pula → Pulín, proč ne však Pulein?⁴⁸⁵ Dotýká se též názvu rakouské řeky Pulkavy [*přítok Dyje*] a prošetřuje její etymologii [*Bolko?*].⁴⁸⁶ Jako analogii k Pulínu lze uvést ještě osadu Pulčín [*okres Vsetín*].⁴⁸⁷

Richter se taktéž zabýval výkladem názvu Palava či Pálava. Podle něj se jedná o staré slovanské jméno, vytvořené ze slova »pal« [*páliti, úpal*], které označuje palčivé, vyprahlé místo, na nějž působí žár.⁴⁸⁸ Jako paralelu uvádí nedalekou Lednici [*Eisgrub*], která byla pojmenována podle studeného okolí. Původní název Pavlovských kopců se pravděpodobně zachoval v jejich nejvyšší hoře – Děvíně. Slovo s indoevropským základem »dei[e]u«, znamená »jasný«, »devas – božský« [*deus*]. Pálava byla zřejmě již v předkeltské době sídlem »nebeštana«, jasného, slunečného dne. Jistou souvislost s Děvínem může mít i řeka Dyje [*Thaya*].⁴⁸⁹ Srov. Děvín v Bratislavě [*Theben*], roku 864 Dowina. Úvahy Václava Richtera o Mikulovsku byly znovu otištěny v roce 2001.⁴⁹⁰

⁴⁷⁶ HOSÁK 1980, 277, 278.

⁴⁷⁷ UNGER/ZEMEK 1982, 110.

⁴⁷⁸ PEŘINKA 1910, 16, pozn. 30.

⁴⁷⁹ RICHTER 1971, 50.

⁴⁸⁰ RICHTER 1971, 62.

⁴⁸¹ RICHTER 1971, 63.

⁴⁸² RICHTER 1971, 63–68.

⁴⁸³ KROUPA 1999, 123.

⁴⁸⁴ CDM IV, 168, č. 121.

⁴⁸⁵ RICHTER 1971, 21.

⁴⁸⁶ RICHTER 1971, 20.

⁴⁸⁷ HOSÁK 1980, 333–334.

⁴⁸⁸ RICHTER 1971, 21.

⁴⁸⁹ RICHTER 1971, 21–22.

⁴⁹⁰ RICHTER 2001, 176–192.

Lokalizovat Pulín se pokusil také Lubomír Konečný. Jelikož se potomci Viléma z Pulína psali v polovině 13. století podle jihomoravského Drnholce [Dürnholz], klade Pulín do této oblasti. Západním směrem, cca 2 km od Drnholce, jej upoutala velmi zajímavá místa. Jednak zaniklá ves Pavlovice [!] – polní trať Paulowitz, především pak pozůstatky fortifikace, nazývané Hrádek [Burgstall, Liščí díry]. Jedná se o opevněnou, nepravidelně protáhlou plošinu z mladší doby hradištní. Zlomky keramiky pochází z 12. století, fragment těla nádoby z 15. – 16. století.⁴⁹¹ Zříceninu rámcově datuje do 12., popřípadě 13. století století. Typologicky ji klasifikuje jako raně feudální či zeměpanské sídlo [v linii podyjských hradů?].⁴⁹² Podle výkladu Konečného běží o Pulín.⁴⁹³ K jeho názoru se v dnešní době kloní nejvíce badatelů.⁴⁹⁴ Ovšem najdou se i odpůrci tohoto tvrzení. Konečného lokalizaci Pulína například odmítá Zdeněk Charouz, namítá,⁴⁹⁵ že zde chybí jakýkoliv doklad o existenci kostela.⁴⁹⁶

Charouz se pokusil nalézt Pulín v dnešním Drnholci. Podle Liechtensteinského urbáře z roku 1414 měl Drnholec 4 části: hrad, městečko [Markcht Dürnholz], německý díl se dvorem dolnokounického probošta [Dewtschen Drwm] a slovanský [český] díl [Behemdrum] s panským dvorem a mlýnem.⁴⁹⁷ Charouz ztotožňuje slovanskou, tj. moravskou část Drnholce s předkolonizačními Drnovicemi, německou pak s Pulínem.⁴⁹⁸ Svůj názor opírá o tzv. staroboleslavské falzum,⁴⁹⁹ ve kterém se uvádí výčet moravských vsí v následujícím pořadí: Mikulčice, Prusy, Troskotovice, Drnovice, Pulín, Na Hrádku... Podle znění urbáře usuzuje, že Drnovice a Pulín splynuly v jedno, přičemž se po založení městečka ujal poněmčený název Dürnholz – Drnholec.⁵⁰⁰ S takovýmto výkladem ovšem nesouhlasí Konečný. Ztotožnění Pulína s Drnholecem naráží na vážné obtíže. Drnholecký kostel založili s největší pravděpodobností rakouští Sirotdci [Orphan, Wais]⁵⁰¹ a připomíná se v letech 1237–1309.⁵⁰²

⁴⁹¹ JELÍNKOVÁ 2003, 161.

⁴⁹² KONEČNÝ 1987, 178–179.

KONEČNÝ 1988, 151–152.

⁴⁹³ KONEČNÝ 1988, 151–152.

⁴⁹⁴ JANEČEK 1999, 7.

BOLINA 2002, 486.

JELÍNKOVÁ 2003, 154.

⁴⁹⁵ CHAROUZ 1987, 182.

⁴⁹⁶ BRETHOLZ 1930, 123.

RICHTER 1971, 55.

⁴⁹⁷ BRETHOLZ 1930, 117–123.

⁴⁹⁸ CHAROUZ 1987, 183.

⁴⁹⁹ CDB I, 362, č. 382.

CDM I, 127, č. 141.

⁵⁰⁰ CHAROUZ 1987, 183.

⁵⁰¹ KONEČNÝ 1987, 180, pozn. 15.

⁵⁰² MSL I, 24–25, č. 2; MSL I, 55–59, č. 29–31.

Bylo by tedy třeba vysvětlit, kde stál pulínský kostel, [!] existoval-li ještě v roce 1276 a 1288.⁵⁰³ Kde tedy ležel Pulín? Josef Unger a Metoděj Zemek upozornili na dvě pozdně středověké marginálie, které se objevují na dorech dvou listin dolnokounického kláštera z let 1486 a 1490. Je v nich poznačeno »Preles – Pulin«, čili Pravlov – Pulín [!].⁵⁰⁴ První listina, z 27. listopadu 1486, se týká sporu mezi dolnokounickám proboštem Volfgangem a Janem z Brna, plebánem v Pravlově [*Prales*], o desátky z nově založených vinic v Novosadech [*Newsaczen*] v tom smyslu, že dvě třetiny desátku náležejí klášteru a jedna třetina plebánu.⁵⁰⁵ V druhé listině, z 12. září 1490, uzavírá dolnokounický klášter smlouvu s městečkem Pravlovem ohledně povinnosti z nově vysazované Nové hory zvané Newsacz, o které bývali spory se zesnulým farářem Vilémem Podbiskupím. Pravlovští jsou z ní povinni odvádět desátky jako z jiných hor, navíc dávat klášteru 50 kop gr., atd.⁵⁰⁶

Pravlov [*Pralitz, Preles*], 2 km jižně od Dolních Kounic, byl na severovýchodě Znojemska významnou trhovou osadou. Svého času důležitější než Kounice. Byl centrem vlastní župy – k roku 1222 se zmiňuje kastelán Prosimír [*Prozimirus*].⁵⁰⁷ Pravlovský prefekt a znojemský kastelán Prosimír [1222–1234] pocházel z rodu neznámého erbu, dal jméno Prosiměřicím.⁵⁰⁸ Jelikož se v Pravlově již dříve vybíralo mostné přes řeku Jihlavu a mýto,⁵⁰⁹ byl zeměpanský hrad patrně vodní pevností. Pravlov patřil do poloviny 13. století ještě ke znojemskému arcijáhenství. Později však přešel k Brněnsku. Oba badatelé si tedy právem položili otázku, zda-li uvedený Pulín není totožný s Pravlovem.⁵¹⁰ To se následně projevilo v odborné i vlastivědné literatuře.⁵¹¹

Je zajímavé, že Viléma z Pravlova uvádí již Jaroslav Petrů v roce 1965, tedy mnohem dříve, než došlo k cennému zjištění a ztotožnění obou lokalit.⁵¹² Vilém nebo již jeho předek Pula, tak mohl být ve 12. století správcem na zeměpanském Pravlově, který střežil křižovatku důležité komunikace Libické stezky.⁵¹³

---

503 CDM IV, 168, č. 121.

CDM IV, 347, č. 268.

504 UNGER/ZEMEK 1982, 110.

505 ZEMEK/TUREK 1983, 291, č. 443.

506 ZEMEK/TUREK 1983, 295–296, č. 456.

507 CDB II, 221–222, č. 233.

508 HOSÁK 1949, 133.

VERMOUZEK 1990, 22

509 CDB I, 368–371, č. 386.

510 UNGER/ZEMEK 1982, 110.

511 SAMEK 1994, 391.

512 PETRŮ 1965, nepag.

513 BOLINA 2002, 486–487.

Kronikář Jarloch Viléma označil titulem »comes«, což Václav Vladivoj Tomek přeložil jako »župan«,⁵¹⁴ mohl však sídlit na Pravlově? Podle badatelů to není možné,⁵¹⁵ neboť se Pravlov a Pulín zmiňují naráz v jedné listině: "Praulyn... Pulina".⁵¹⁶ Pozn. »Preles – Pulin« lze ovšem chápat i jinak.

V roce 1988 se Rostislav Vermouzek zabýval průběhem staré znojenské cesty, jenž vedla ze Znojma přes Miroslav a Pravlov na Brno.⁵¹⁷ Touto trasou se nepochybně ubírala vojska českého knížete Přemysla,⁵¹⁸ jenž v létě roku 1185 vpadla do bitovské a znojenské župy, kde plenila a páčila, avšak k bitvě nedošlo. Kronikář Jarloch dodává, že vtrhli i do Dolních Kounic, kde kromě kostela a kláštera vypálili všechna stavení, tak také kostel v místě »Pulm«.⁵¹⁹ Jarlochův údaj je nesmírně důležitý, jakoby nám chtěl naznačit, že Pulín ležel blízko Kounic. Ačkoliv není mezi historiky pochyb, že Pulm = Pulín, málokdo z nich si uvědomil význam Jarlochových slov. Jelikož Dolní Kounice ležely na samém okraji Znojemska a řeka Jihlava dělila provincii od Brněnska, podporuje to tvrzení, že se vojska přesouvala právě po této cestě. Z mapy se dá usoudit, že zpátky do Čech se vracela jistě po trase, která se křížila v Pravlově. Přes něj šla totiž jiná frekventovaná obchodní stezka, jenž vedla z Uher na Lanžhot, Podivín, Hustopeče a Pohořelice. Za Pravlovem pokračovala na Velkou Bíteš a Polnou do Čech a dále do německých zemí.⁵²⁰ Ne náhodou proto bylo vybráno místo střetu mezi Čechy a Moravany v zimě toho roku u Loděnic – v blízkosti znojenské cesty.⁵²¹ Tehdy se vypravil Přemysl znovu na Moravu. Vojsko Konráda Oty, posílené oddíly z Bavor a Rakous, bylo na bitvu připraveno. Místo střetu leží 10 km jižně od Dolních Kounic. Podle líčení Jarlocha byl lomoz bitvy slyšet až sem.⁵²² Pokud si tedy historici nedovedou vysvětlit, proč došlo k bitvě zrovna u Loděnic, je to dáno tím, že se o znojenské cestě málo ví.⁵²³ Milan Řiháček trefně poznamenává, kdyby Pulín ležel na katastru Drnholce jak uvádí Konečný, pak by ležel značně daleko od oné dálkové cesty.

---

⁵¹⁴ FRB II, 476.

⁵¹⁵ CHAROUZ 1987, 182.
KONEČNÝ 1988, 154, pozn. 21.

⁵¹⁶ CDM IV, 168, č. 121.

⁵¹⁷ VERMOUZEK 1988, 115–131.

⁵¹⁸ VERMOUZEK 1988, 123.

⁵¹⁹ FRB II, 506.

⁵²⁰ VERMOUZEK 1988, 124.

⁵²¹ VERMOUZEK 1988, 123.

⁵²² FRB II, 507.

⁵²³ VERMOUZEK 1988, 128.
VERMOUZEK 1990, 20.

Několikatisícové vojsko by si v létě roku 1185 muselo kvůli němu »odskočit« směrem na jih k Mikulovu nějakých 40 kilometrů tam a zpět – a to vše bez cesty. Krajina tehdy nebyla zdaleka ještě volná, kolonizace jižní Moravy teprve probíhala. Jelikož Jarloch zmiňuje Pulín až po Kounicích, stěží by se vojska vracela desítky kilometrů na jih a pak zpátky. Vojsko odtáhlo do Čech nepochybně krajinou nevypleněnou.⁵²⁴

Řiháčkovy úvahy zní logicky a z hlediska tehdejšího válečnictví i pochopitelně. Ale to není zdaleka všechno. Odvážně se pokouší lokalizovat tajemný Pulín do trojúhelníku mezi Dolní Kounice, Pravlov a Trboušany. **[67]** Jeho výklad spočívá v nové interpretaci poznámky »Pravlov – Pulín«. Výše uvedené listiny kláštera z let 1486 a 1490 hovoří o vinicích v trati »Newsacz«, dnes nazývané »Nová hora«. Na starších katastrálních mapách se zdejší místa uvádí jako »Raufenberg« a »Brancouze«. **[68]** Podle něj jsou oba názvy zkomo-leniny německých slov. »Raufenberg« [*Rozervaná hora či hrad*] a »Brancouze« → »Brandschatzen« [*vydrancovat*], »Bandstätte« [*spáleniště*] či »Brand-chaussee« [*požár na dálkové cestě*].⁵²⁵ Takovéto »spáleniště na zemské stezce« by nejen podporovalo Vermouzkovy závěry o znojenské trase, ale i údaj, že byl Pulín vypálen.

Milan Řiháček si položil otázku, zda-li nedaleká obec Trboušany, poprvé doložená k roku 1522,⁵²⁶ svým názvem nějak nesouvisí s Pulínem. Na starých mapách je totiž uváděna pod německým názvem »Pausche« či »Bausche«, což by mohlo pocházet od slova »Päuschel« či »Beuschel« [*plíčky*] → »pajšl«. Nebyl tak »Pulm« později interpretován latinsky jako »pulmo« [*plíce*]? Poně-vadž Jarloch při vypálení kostela v Pulíně nehovoří o dvorech a jiných usedlos-tech, muselo se jednat jen o panské sídlo [!]. V oblasti má nejvyšší kóta 249 metrů [*Dolní nová města*], nižší 231 m [*Dlouhé pole*]. Jsou to strategické polohy s dokonalým výhledem na rovinatý Dyjsko-svratecký úval až k Pálavě, tedy na Vilémem spravovanou krajinu. Pokud byl Pula nebo Vilém županem na Pravlově, neměl lepší možnost, než-li sídlit v Pulíně vedle Pravlova, vzdále-ném jen několik stovek metrů. Obě kóty jsou vyšší než dolnokounický hrad z 2. poloviny 13. století, který má 222 metrů. Po zániku kláštera v 16. století přešlo panství na feudála Jiřího Žabku z Limberka [*pohřben v klášteře*]. Ten učilil z Dolních Kounic a jeho hradu, jenž nechal přestavět na luxusní zámek, středisko svého rozsáhlého dominia.

⁵²⁴ ŘIHÁČEK 2004, 5–6, 9.

⁵²⁵ ŘIHÁČEK 2004, 9.

⁵²⁶ HOSÁK 1980, 599.

V roce 1546 vysadil dokonce mezi Kounicemi a Pravlovem nové městečko Jiříkov.⁵²⁷ Proč ho zde zakládal? Hosák si jeho počínání nedokáže vysvětlit,⁵²⁸ ale nebyla to nakonec jen jakási nostalgie a reminiscence na jeho dávného předchůdce Viléma a Pulín? Již v roce 1562 se uvádí jako pusté a dodnes z něj nezůstala ani cihla, pouze názvy tratí [*Horní nová města a Dolní nová města*]. Navíc vrch Raufenberg leží v oblasti, která se dnes nazývá Jiříkova hora [!].⁵²⁹ V první polovině 13. století význam Pravlova upadá a na jeho místě vystupují do popředí Pohořelice, které se stávají novou křižovatkou tras. Proměnu lze vysvětlit s vysazením Znojma a Brna na město kolem roku 1220.⁵³⁰

Řiháčkovy závěry, že Pulín ležel velmi blízko Kounic, se mi zdají velmi pravděpodobné. Hypotézu lze podepřít i tzv. zakládací listinou dolnokounického kláštera,⁵³¹ v které se uvádí vesnice a kostely darované klášteru při jeho fundaci. Kromě Dolních Dunajovic, Heřmanic [*nepolehlivě lokalizováno*], Mikulova a Novosedel [Zes], ležely všechny okolo Dolních Kounic a tvořily uzavřený celek. V jeho centru tak mohl být jedině Pulín. Pokud by však ležel na katastru Drnholce či jinde na jihu, měl by to fundátor do »svého« kláštera značně daleko. Domnívám se, že nejbližší pravdy byli ti, kteří ztotožnili Pulín s Pravlovem. Ohledně lokalizace Pulína hořel dlouhé roky mezi historiky spor, který po interpretaci Konečného utichl. Myslím, že nastala doba, aby byl znovu otevřen a důsledně zhodnocen. Poněvadž se dnes Pulín nachází pravděpodobně uprostřed vinic a na soukromých pozemcích, bude archeologický průzkum poněkud problematický. Chtělo by to proto vyzkoušet i moderní prostředky, včetně leteckého snímkování. **[69]** První věrohodná zpráva o Pulínu pochází z roku 1185, kdy je uveden ve tvaru »Pulm«.⁵³² Nicméně zmínka o Pulínu [*Pulin*] se nachází i v tzv. zakládací listině kolegiátní kapituly ve Staré Boleslavi,⁵³³ která byla založena podle letopisce Kosmy vévodou Břetislavem I. roku 1046.⁵³⁴ Ačkoliv se jedná o nedatovaný opis ze 17. století,⁵³⁵ domnělý originál kladl Dobner i Boček do roku 1052.⁵³⁶

⁵²⁷ DŘÍMAL 1979, 90, 109, pozn. 55–60.

ČÁREK 1985, 188.

⁵²⁸ HOSÁK 1970, 30.

⁵²⁹ KOS 1984, nepag.

⁵³⁰ HOSÁK 1973, 143–144.

⁵³¹ CDB I, 415–417, č. 400.

⁵³² FRB II, 506.

⁵³³ CDB I, 358–362, č. 382.

⁵³⁴ FRB II, 79, 85.

⁵³⁵ HRUBÝ 1936, 72, pozn. 3.

⁵³⁶ CDM I, 125–127, č. 141.

Při bližším zkoumání této listiny se nám však vyrojí zásadní otázka. Pokud Pulín založil velmož Pula po roce 1110 jak tvrdí Vávra,⁵³⁷ nemohl existovat v polovině 11. století. Ostatně tuto myšlenku jsem nadnesl i ve své bakalářské práci, kdy mohl Pulín založit již Pulův děd, hypoteticky též Pula.⁵³⁸ Jelikož je v listině zmínka o Zhořelci,⁵³⁹ o kterém víme, že byl přestavěn z původního Dřenova teprve roku 1131,⁵⁴⁰ vznikla listina teprve po tomto datu. Moje úvaha o Pulovi, jenž mohl žít v roce 1046, padá. Listina je zajímavá především svým obsahem a skladbou. Uvádí totiž některé anachronismy, jež nemohou odpovídat době, do které se hlásí. Nemá ani jednotnou formulaci. V úvodu listiny o sobě panovník hovoří v první osobě singuláru, v dalším textu pak v plurálu *maiestatis*, tj. »my« namísto »já«. Listina je tedy falzum.

Podle Hrubého vznikla až po roce 1298.⁵⁴¹ Marie Bláhová ji přeložila do češtiny, ovšem Pulín pokládala za Pavlov.⁵⁴² Kromě dolnokounického falza, které se hlásí mylně do roku 1173 [*Pulin*],⁵⁴³ se další zprávy o Pulínu uvádí v letech 1276 [*Pulina*],⁵⁴⁴ 1288 [*Pulin*],⁵⁴⁵ 1309 [*Pulin*]⁵⁴⁶ a 1310 [*Pulyn*].⁵⁴⁷ Po tomto datu nejspíš zanikl. Připomíná se až v letech 1486 [*Preles – Pulin*]⁵⁴⁸ a 1490 [*Preles – Pulin*].⁵⁴⁹

5.2 Praotec Pula – zakladatel moravské větve

Kdo byl onen Pula? Podle Václava Hájka pocházel z Medonos.⁵⁵⁰ Obecně se jeho jméno překládá jako Pavel – viz úvahy o Pavlovu či Pavlovicích, avšak není to tak jednoznačné.⁵⁵¹ Jeho jméno je v našich dějinách zcela ojedinělé. Vyskytuje se pouze v 1. polovině 12. století. Poprvé je Pula doložen se svým bratrem Vilémem v Kosmově kronice Čechů k roku 1106.

---

⁵³⁷ VÁVRA 1957^b, 186–188.

⁵³⁸ STUDENÍK 2008, 37.

⁵³⁹ CDB I, 360, pozn. 29; č. 382.

⁵⁴⁰ FRB II, 212.

⁵⁴¹ HRUBÝ 1936, 79.

⁵⁴² BLÁHOVÁ 1996, 8.

⁵⁴³ CDB I, 415–417, č. 400.

MSL I, 23, č. 1.

⁵⁴⁴ CDM IV, 168, č. 121.

⁵⁴⁵ CDM IV, 347, č. 268.

⁵⁴⁶ MSL I, 65–67, č. 38.

⁵⁴⁷ MSL I, 69–71, č. 40.

⁵⁴⁸ UNGER/ZEMEK 1982, 110.

ZEMEK/TUREK 1983, 291, č. 443.

⁵⁴⁹ UNGER/ZEMEK 1982, 110.

ZEMEK/TUREK 1983, 295–296, č. 456.

⁵⁵⁰ HÁJEK 1541, 155^r

⁵⁵¹ HOSÁK 1980, 226.

Tehdy jej poslal kníže Vladislav I. na Moravu k olomouckému Svato-
plukovi, aby jako Vladislavův zmocněnec připravil dohodu proti vládnoucímu
Bořivojovi II. "*Qui statim transferunt se ad fratrem eius Wladizlaum et iam
frementi et saevienti addunt stimulos, ut magis saeviat contra germanum
suum Borivoy, cui iam abrenuntiaverat fidelitatem et fraternitatem suam et
amicitiam, et palam miserat ad Zuatopluk in Moraviam Vilalmi fratrem nomine
Pulonem.*"⁵⁵² Podle Ivana Vávry byl Pula členem přemyslovské družiny, jenž
dostal knížecí výsluhou pozemky na jihu Moravy. Někdy po roce 1110 zde
založil Pulín.⁵⁵³ Lubomír Konečný upozorňuje na jistého žateckého [!] probošta
Pula [*Pula prepositus de Sacceska*],⁵⁵⁴ který svědčí v letech 1144 a 1146–1148
na listině ohledně jihomoravského Podivína [!].⁵⁵⁵

Podle jeho jména usuzuje, že nebylo až tak ojedinělé. Já si naopak mys-
lím, že se jedná o téhož Pula, který je doložen k roku 1106. Nebyl to však
probošt v Žatci, jak tvrdí Konečný, nýbrž kapituly v Sadské.⁵⁵⁶ Podle mne se
mohl narodit někdy okolo roku 1080. Roku 1106 by byl již natolik schopným
družiníkem, jenž dokázal plnit i diplomatické úkoly. Podle falza z 13. století je
Pula doložen k roku 1115.⁵⁵⁷ V letech 1146–1148 mu mohlo být zhruba 68 let.
Jelikož se v letech 1159–1167 zmiňuje již jeho nástupce Albertus [*Adalbertus*],
řečený Paltuir,⁵⁵⁸ zemřel nedlouho po roce 1150. Jistý Pula se uvádí ještě
v nekrologiu kláštera v Podlažicích [*Codex gigas*] v měsíci dubnu.⁵⁵⁹ **[70]**
I toho lze nejspíš ztotožnit s naší osobou. Více však o něm nevíme.

Kapitula u kolegiátního chrámu sv. Apolináře v Sadské byla založena
podle neurčité zprávy knížetem Bořivojem II. v letech 1117–1120.⁵⁶⁰ V Sadské
byl tehdy významný přemyslovský dvorec. Již k roku 1124 se zde připomínají
»abbatia Satzkea«. ⁵⁶¹ Podle Bohuslava Havránka jsou jména prvních sadských
proboštů německého původu. Netvrdí, že Pula = Pavel. Podle něj jméno
pochází ze starohornoněmeckého »Buolo«, doložené teprve ze středohorno-
německého, jako jméno obecné s významem »nejmilejší či blízce příbuzný«. ⁵⁶²

---

552 FRB II, 154.

553 NEKUDA 1969, 401.

554 KONEČNÝ 1987, 176, 179, pozn. 6.

555 CDM I, 226, č. 247; 228, č. 248.

CDB I, 163, č. 157.

556 HAVRÁNEK 1940, 129.

557 CDB I, 397, č. 390.

558 CDB I, 204, č. 227; 412, pozn. 2; č. 399.

CDM I, 278, č. 302.

559 DUDÍK 1852, 411.

560 FRB III, 121–124.

561 HAVRÁNEK 1940, 129, 130.

562 HAVRÁNEK 1940, 130, pozn. 37.

Albertův přídomek »Paltmir« je zase odvozen ze středohornoněmeckého slova »balteniere, paltnaere«, což znamená »poutník« [*Wallfahrer*].⁵⁶³ Vzhledem k poutnické tradici Hroznatovců, mohl, ale nemusel patřit do rodiny. Styky sadské kapituly s německým prostředím lze podle Havránka doložit následovně. Do obediencie sadského probošta náležela roku 1374 osada Satalice u Prahy. O jejím názvu Havránek předpokládá,⁵⁶⁴ že byl přenesen do středních Čech z bavorského prostředí. Mezi starými německými místními jmény totiž nalézám k roku 784 a 900 »Satalara« [*Sattlern*], k roku 1011 »Satarun« [*Wüstung Frauensattling*], z 12. století »Satlorn« [*Vilssattling*]. Jedná se vesměs o místní názvy okolo bavorské řeky Isary z prostředí řezenské a pasovské a diecéze. Četné lokality s názvy »Sattlern« či »Sattling« lze nalézt kupříkladu i v Horním Rakousku. Starohornoněmecký místní název »Satarun« je nazvaný podle obyvatel [*Siedlernamen*], nejčastěji podle jejich zaměstnání. Ve slovanském prostředí bylo slovo záhy počestěno.

5.3 Vilém a Heřman – hrabata ze Sulzbachu?

Posunout historický obzor předků Hroznatovců do počátku 12. století se přesvědčivě podařilo Josefu Žemličkovi.⁵⁶⁵ Za děda bl. Hroznaty Tepelského a vůbec praotce všech Hroznatovců, považuje předáka Heřmana, jenž se neváhal roku 1108 zapojit do vraždění Vršovců. Pogrom, který postihl Vršovce byl v pořadí již třetí. Tentokrát se stal pro všechny členy rodu osudný, byl naprosto vyhlazen. Roku 1108 nechal kníže Svatopluk popravit svého zrádného místodržícího Mutinu. V zápalu hněvu poté rozkázal, aby celý ten rod byl bez rozdílu věku a bez všeho odkladu povražděn. Před zástupem přítomných velmožů řekl: *"Kdo se neostýchá splnit mé rozkazy, bude mu dána těžká ruda zlata. Kdo však zabije Božeje a jeho syna, dostane stokrát tolik a obdrží jejich dědictví."*⁵⁶⁶ Ihned na koně vskočili předáci Vacula, Heřman, Krása a jiní, aby dopadli Božeje a jeho syna. Ostatní se rozběhli po celé zemi, aby pátrali po členech nenáviděného rodu. Odměna za vybíjení Vršovců Heřmana neminula. Stokrát více než těžká ruda zlata a dědictví po Vršovcích razantně pozvedla Heřmanův rod. Kníže Svatopluk si však dlouho života neužil. Roku 1109 byl zavražděn – Vršovcem Janem Čestovým.

⁵⁶³ HAVRÁNEK 1940, 130, pozn. 37.

⁵⁶⁴ HAVRÁNEK 1940, 129–130.

⁵⁶⁵ ŽEMLIČKA 1998, 5–39.

⁵⁶⁶ FRB II, 160.

Po Svatoplukovi nastoupil sice kníže Vladislav I., ovšem byl tu ještě jeho starší bratr Bořivoj II. Hrabě Heřman se však rozhodl pro vítězného Vladislava. Správná volba odstartovala Heřmanovu velmi úspěšnou kariéru. Podle kronikáře Kosmy byl záhy pověřen důležitou diplomatickou misí do říše. Roku 1109 byl poslán spolu s jakýmsi Sezemou k císaři Jindřichovi V. do Bamberka, který na tamějším hradě právě slavil vánoce. "*Interea dux Wladizlaus iam dudum praemiserat Hermannum et Zezemam comites ad regem Heinricum, qui forte in urbe Bamberg proximum celebrabat natale domini.*"⁵⁶⁷ Stejnou událost klade kronikář Pulkava do roku 1110.⁵⁶⁸ Vladislavovi to mělo za slib 500 hřiven stříbra zajistit potvrzení vladařského postavení na úkor jeho bratra Bořivoje. V následujícím roce vtrhl císař se svým vojskem do Čech a Bořivoje zajal. Vladislav rozkázal jeho přívržence oslepit a zkonfiskoval jim majetky. Jistě další příležitost pro majetkový vzestup Heřmanova rodu. Heřman se stal jistě nesmírně bohatým člověkem a blízkým knížecím rádcem. Avšak porušení sedmého přikázání Božího jej hlodalo na duši.

Na přání hrabat Viléma a Heřmana proto rozkázal kníže Vladislav roku 1119 založit klášter ve Vilémově [východní Čechy]. "*Hoc anno fundatum est monasterium Wylemow iubente duce Wladislao rogatu Wilhelmi et Hermannii comitum.*"⁵⁶⁹ Kronika Přibíka Pulkavy datuje založení kláštera až do roku 1121 a upřesňuje, že Vilém a Heřman byli bratři a hrabata ze Sulzbachu [!].⁵⁷⁰ Byla proto již dříve vyslovena domněnka,⁵⁷¹ že se hrabata ze Sulzbachu dostala do Čech v družině Richenzy z Bergu, manželky knížete Vladislava I. Například kníže Bořivoj II. [† 1124] měl za manželku Gerbirgu [1100–1124], jenž byla sestrou Judity rakouské. Juditina dcera Adéla, hraběnka z Wolfratshausenu, se provdala za Berengara, hraběte ze Sulzbachu.⁵⁷² Navíc kolonizační aktivitu Sulzbacherů lze doložit na Chebsku.⁵⁷³

---

⁵⁶⁷ FRB II, 168.

⁵⁶⁸ FRB V, 72.

⁵⁶⁹ MGH II, 219.

⁵⁷⁰ FRB V, 76.

⁵⁷¹ PALACKÝ 1848, 403.

⁵⁷² VACEK 1892, 44, pozn. 7.

⁵⁷³ KUBŮ 1997, 21, 93, pozn. 115, 117; 123, 124.

Bylo prokázáno, že valná většina starých moravských rodů pocházela z Čech. Vztah k pražskému ústředí se udržoval zejména v Olomoucku.⁵⁷⁴ V tom smyslu lze interpretovat nepodložený údaj Tomáše Pešiny z Čechorodu, podle kterého byl Vilém ze Sulzbachu zdejším krajským prefektem.⁵⁷⁵ Z Olomoucka měl odejít do krajiny čáslavské, kde založil Vilémov a stal se prvním opatem. Historici jméno prvního opata neznají, ovšem v materiálech uložených dnes v Moravském zemském archivu, se uvádí k roku 1120 první opat právě Vilém, hrabě ze Sulzbachu.⁵⁷⁶ [71] Jedná se o výpis z Neplachovy kroniky, snad i pod vlivem Pešiny. Druhým opatem ve Vilémově byl roku 1160 též Vilém.⁵⁷⁷ Třetím byl Heřman. Jména Vilém a Heřman by mohla svědčit o možné příbuznosti. Hájek domýšlí, že byl Vilémovský klášter od hrabat ze Sulzbachu bohatě nadán. Podle něj jsou zde i pohřbeni. Pubitschka ovšem míní, že se nejedná o hrabata ze Sulzbachu, nýbrž ze Sulzu.⁵⁷⁸ Ti měli být nejdřív mnichy ve Zwiefaltenu, poté v Kladrubech, při jeho druhém osazování. Odtud měli teprve odejít do krajiny čáslavské. Bonaventura Piter míní,⁵⁷⁹ že klášter ve Vilémově založil pouze mnich Vilém, který pocházel z Břevnova. Názor vyvozuje pouze z listiny z roku 1253, kde je vilémovský klášter jmenován jako »Villams cella«, čili Vilémova poustevna. Miroslav Kovář a Martin Musílek upozorňují na dva zápisy ve staroměstských městských knihách,⁵⁸⁰ kde se k roku 1428 a 1429 nazývá bývalý dům vilémovského kláštera v Jilské ulici [čp. 446] »curia cellæ Wilhelmi«.⁵⁸¹ Založení kláštera tedy s největší pravděpodobností předcházela poustevnická cela jistého Viléma. Tato tradice se pak ústně rozšiřovala po zániku Vilémova až do baroka, kde byla všemožně přikrášlována. Jako analogii autoři uvádí nedaleký klášter v Opatovicích nad Labem [60 km] a klášter v Podlažicích [40 km], kterým původně taktéž předcházela mnišská cela.⁵⁸² To by ovšem podporovalo i zprávu Pešiny, podle které by Vilém ze Sulzachu odešel právě do takovéhoto cely. Výklad o Vilémovi lze nově podpořit i z podlažického nekrologia [!], kde se uvádí jistý Pula, o kterém víme, že byl Vilémův bratr. K roku 1186 se uvádí Pula jako děd Vilémův [*Pula, avus Willalmi*], tj. nejspíš Viléma z Pulína.⁵⁸³

574 ŽEMLIČKA 1990, 18.

575 PEŠINA 1677, 285.

576 MZA, E 6, sig. G a 28a, i. č. 2619, kart. 301.

577 CDM I, č. 293, 271.

578 PUBITSCHKA 1778, 204.

579 PITER 1762, 202.

580 KOVÁŘ/MUSÍLEK 2009, 159.

581 TOMEK 1866, 34.

582 KOVÁŘ/MUSÍLEK 2009, 159.

583 CDB I, 429, č. 405.

Kláštéry si tak nepochybně mezi sebou vyměňovaly memoriální prameny. Mohlo dojít i ke sbratření – confraternitas. Že byl klášter ve Vilémově založen příslušníky našeho rodu, dokládají i jeho pozdější majetky jižně od Brna, v sousedství pánů z Pulína. Například Litobrařice, ležící západně od Drnholce.⁵⁸⁴ Ať už byli Vilém a Heřman hrabaty ze Sulzbachu či nikoliv, klášter ve Vilémově byl nejstaší šlechtickou fundací v Čechách [!].⁵⁸⁵ Jelikož Žemlička ani Jánský žádného Pula neznají, pokládají bratry Viléma a Heřmana za velmože českého původu.⁵⁸⁶ Otázka je ovšem správná: pokud by pocházeli z ciziny, z jakých zdrojů by založili a obdarovali klášter? Václav Richter se však kloní k názoru, že jména Viléma, Pula a Heřmana jsou německá. Zajímavá se ovšem jeví i cesta Heřmana do Bamberka roku 1109. Jelikož Hroznatovci založili nejméně šest klášterů a jeden obnovili,⁵⁸⁷ naskytá se zajímavá rodová tradice. Bavorská hrabata ze Sulzbachu totiž byla velkými fundátory klášterů. Pokud k tomu připočteme klášter v Kounicích, jsme na zajímavé stopě. Podepřít bavorský původ praotců lze i tím, že příbuzným Viléma z Pulína byl jistý Eberhard,⁵⁸⁸ jméno taktéž německého původu. Překvapivě rezonuje se jménem Gebhard. Založení kláštera ve Vilémově bylo zřejmě jako pokání obou předáků za vybíjení Vršovců a jiné nepravosti. Hloubku křesťanské zbožnosti představuje Vilémův bratr Heřman, který vykonal roku 1124 pouť do Jeruzaléma k Božímu hrobu. Na dalekou cestu ho doprovázel Litobor, syn Martinův. Zřejmě se též jednalo o kajícíka *"Anno dominicae incarnationis 1124, II Idus Februarii Hermannus, frater Villalmi, et Lutobor, filius Martini, perrexerunt Hierosoliman."*⁵⁸⁹ Zpráva podporuje domněnku, že Vilém a Heřman byli bratři. Podle Žemličky se mohli narodit kolem roku 1080. Podle Žemličky se na likvidaci Vršovců podílel spolu s Heřmanem i hrabě Blah [*Blag comes*], předek rozrodu Blahovců. Kníže Svatopluk jim za odměnu udělil rozsáhlé statky na Litoměřicku, které předtím drželi Vršovci. Zdá se, že oba rody byly navzájem příbuzensky spřízněny, neboť se jejich majetky rozprostíraly v relativním sousedství. Žemlička dokonce uvažuje, že manželkou hraběte Heřmana mohla být ona Bohuslava, uvedená v doxanském nekrologiu jako babička [*avia*] bl. Hroznaty Tepelského. Čili hypoteticky sestra nebo dcera hraběte Blaha.

---

584 KONEČNÝ 1988, 152.

585 ŽEMLIČKA 1990, 20.

586 JÁNSKÝ 2009, 9.

587 JÁNSKÝ 2009, 9.

588 FRB II, 477.

589 FRB II, 186.

5.4 Vztah rodu k Polsku

Hroznata, syn Heřmanův, vykonal roku 1152 pouť do Jeruzaléma, kam donesl patriarchovi skvostné roucho a jiným svatým otcům, arcibiskupům a biskupům mnohé dary, které jim odkázal moravský biskup Jindřich Zdík, když umíral. Hroznata splnil řádně slib, jež učinil Bohu a vrátil se téhož roku do vlasti. Spravuje nás o tom kronikář Vincencius slovy: *"Anno dominice incarnationis MCLII comes Groznata, filius Ermanni comitis, bone et sanctae conuerstionis uir, Jerosolimam proficiscitur et casulam preciosissimam et multa donaria patriarchae et aliis sanctis patribus, archiepiscopis, episcopis, que domnus Henricus, Moraviensis episcopus, moriens destinauerat, rogatv domni Johannis, Morauiensis episcopi, fideliter deportat et eidem anno uoto, quod domino deo uouerat, fideliter epleto ad propria feliciter reuertitur."*⁵⁹⁰ Zkráceně o této události vypráví i Přibík Pulkava.⁵⁹¹ Jiří Jánský se domnívá,⁵⁹² že Jindřich Zdík mohl být Hroznatův blízký příbuzný a vůbec pro Hroznatovce velkou inspirací, neboť přivedl do Čech nový premonstrátský řád. Viz Hroznatovský premonstrátský klášter v Teplé a Chotěšově, »Kouniců« v Dolních Kounicích. Nasvědčovala by tomu i důvěra k vykonání závěti. Podle Žemličky byl Hroznata kastelánem v Kladsku [1169], kde navázal s velkopolským knížetem Měškem III. Starým a jeho předáky přátelské vztahy.

Synové kastelána Hroznaty byli podle Žemličky Hroznata zv. Kadeřavý [Crispus] a Měšek. Hroznata začal svou dvorskou kariéru u knížete Bedřicha [1172–1189] jako číšník [pincerna]. Později se vyšvihl na nejvyššího komorníka [1182–1185]. Na kolokviu v Sadské mu kníže Konrád Ota [1189–1191] potvrdil jeho odkazy řádu johanitů. Jméno jeho bratra, Měšek, je v českém prostředí nezvyklé. Podle Žemličky se nějakým způsobem vztahuje na polského knížete Měška. Snad byl jeho kmotrem.⁵⁹³ Na základě rozložení majetků, chovali podle Žemličky k Hroznatovi Kadeřavému a Měškovi,⁵⁹⁴ také nějaký příbuzenský vztah Vilém a Oldřich, synové Hroznaty.⁵⁹⁵ Ten věnoval po polovině 12. století litoměřické kapitule újezd Čáslav [!].⁵⁹⁶ Dle Žemličky nelze o této hroznatovské větvi říct nic bližšího, ovšem já jsem přesvědčený o tom, že se jedná o Viléma z Pulína a jeho bratra Oldřicha.

---

⁵⁹⁰ FRB II, 420.

⁵⁹¹ FRB V, 269.

⁵⁹² JÁNSKÝ 2009, 24.

⁵⁹³ JÁNSKÝ 2009, 24.

⁵⁹⁴ ŽEMLIČKA 1998, 26.

⁵⁹⁵ CDB I, 282, č. 310.

⁵⁹⁶ CDB I, 59, č. 55.

6 VILÉM A OLDŘICH Z PULÍNA

6.1 Boje o Vitorazsko

V roce 1175 vznikl spor mezi českým knížetem Soběslavem II. a rakouským vévodou Jindřichem II. Jasomirgottem z rodu Babenberků o pohraniční hvozď českého Vitorazska, který začali Rakušané kolonizovat. Toto jednání velice pobouřilo knížete Soběslava. Vyslal proto do Rakouska poselstvo, aby celou věc vyřídilo, ale když se mu dostalo zpupné odpovědi, rozzlobil se ještě víc a pomyslel na vojenský útok. Soběslav se proto spojil se znojemským úředníkem Konrádem III. Otou a vpadl s ním uprostřed léta roku 1176 do Rakous. Kronikář Jarloch, opat kanonie v Milevsku vypravuje, jak plenili, vypalovali, loupili, a ani kostelů Božích nešetřili. Mimo města a hrady jim nikdo nekladl odpor, tudíž se v pořádku navrátili domů.⁵⁹⁷ Rakušané jim to záhy oplatili. Jejich odvěta zamířila na jižní Moravu, kde poplenili Konrádovo Znojemsko, ale město Znojmo nedobyli.⁵⁹⁸

V zimě toho roku, od 10. do 19. prosince,⁵⁹⁹ vtrhl Soběslav na podnět Konráda Oty ještě s větším vojskem do Rakouska. Jak píše letopisec Jarloch, cokoliv zbylo, zničili ohněm, mečem a loupežemi až k Dunaji.⁶⁰⁰ I když měl rakouský vévoda udatné vojsko, neodvažoval se přímo střetnout s agresory, neboť nedávno utrpěl úraz. Vypravuje se, že na jednom mostě upadl s koněm a zlomil si přitom nohu. Stáhl se proto za Dunaj a jen z povzdálí přihlížel tomuto bezuzdnému plenění. Zemřel záhy, dne 13. ledna 1177, na následky uvedeného zranění.⁶⁰¹ Vpád vojsk do Rakouska zaznamenává i Kronikář z Klosterneuburku.⁶⁰² Vypravuje, jak spojená vojska spřátelených zemí pustošila krajinu až ke klášteru ve Zwettlu.⁶⁰³ Kratičkou zprávou o tomto incidentu uvádí i neznámí kronikáři, tzv. Kosmovi pokračovatelé, ve svých výpiscích k roku 1176 slovy: "*Kníže Soběslav hubil ohněm Rakousy*".⁶⁰⁴ Plenění Rakouska popisuje zkráceně ve své kronice i Přibík Pulkava z Radenína.⁶⁰⁵ Přímo heroicky pak báseň z 15. století,⁶⁰⁶ o které jsem již hovořil.

---

597 FRB II, 471.
598 FRB II, 471.
599 VEBER 2002, 94.
600 FRB II, 471.
601 VEBER 2002, 94.
602 MGH XI, 616.
603 MGH XI, 631.
604 FRB II, 279.
605 FRB V, 109.
606 FRB III, 243–244.

6.2 Kající cesta do Říma

Kníže Soběslav se jako vítěz vrátil s tučnou kořistí do Čech, ale jeho hříšné činy nezůstaly bez odezvy. Papež Alexandr III. na něj uvalil církevní klatbu a do konce života pak žil údajně neusmířen s Bohem.⁶⁰⁷ Možná proto ho císař Friedrich Barbarossa roku 1178 sesadil z českého trůnu a dosadil místo něj knížete Bedřicha, kterého kdysi neuznal. Kronikář Jarloch vypráví, že se bezuzdného plenění rakouských kostelů a klášterů, zúčastnil i Konrádův družiník, hrabě Vilém, na kterého byla taktéž uvalena klatba. V té době to musel být jistě mladý, ambiciózní a snad již i čerstvě ženatý muž. Možná měl již i zajištěného potomka, neboť boje o Vitorazsko byly riskantní podniky. Viléma trápily myšlenky za vypálené kostely a jiné nepravosti natolik, až se rozhodl před rokem 1181 vypravit na kající cestu do Říma, aby se vyzpovídal samotnému papeži.⁶⁰⁸ Vilémův čin bývá v literatuře značně přibarvován, například, že *"oblékl prostý poutnický šat a bosý se vydal do Říma"*.⁶⁰⁹ Papež mu za pokání rozkázal, aby na svých statcích vystavěl klášter a uvedl do něj řeholní osoby, které by sloužily Pánu.⁶¹⁰ Podobný text uvádí i kronikář Pulkava a jiní.⁶¹¹ Ovšem známý to fabulátor, kronikář Václav Hájek z Libočan, doplnil do příběhu ještě dvě další postavy. Jednak Vilémovu sestru Miroslavu, která na něj naléhala, aby vůbec uskutečnil pokání a kněze Bohuchvala, který Viléma doprovázel do Říma. Vilém se sice navrátil do vlasti, ale ještě dlouho odkládal založení kláštera. Teprve roku 1181 uvedl papežův rozkaz ve skutek.⁶¹²

6.3 Počátky kláštera v Dolních Kounicích

Kronikář Jarloch s nevšední obšírností popisuje, jak došlo k založení kláštera. Jelikož Vilém neměl dosud žádné zkušenosti s fundacemi klášterů, povolal k sobě do Dolních Kounic roku 1181 znalého opata Gotšalka, kterého pokorně žádal, aby mu pomohl s nadací. Želivský opat mu ihned poslal své nejschopnější muže.

---

⁶⁰⁷ FRB II, 471.

⁶⁰⁸ FRB II, 477.

⁶⁰⁹ BAUER 2004, 88.

⁶¹⁰ FRB II, 477.

⁶¹¹ FRB V, 285.

⁶¹² FRB II, 477.

Převora Mandruvina, podpřevora Eberharda, který byl Vilémův příbuzný, a mladíka Richvina, aby zatím přichystali pro konvent potřebná přístřeší.⁶¹³ Dominik Karel Čermák se domnívá,⁶¹⁴ že tento Richvin byl duchovním, mající pouze nižší svěcení. František Josef Lehner jej pokládá za klášterního stavitele.⁶¹⁵ Mezitím, co tito tři odešli do Dolních Kounic, odebral se téhož roku opat Gotšalk do severní Francie, aby u generální kapituly v Prémontré vyžádal pro hraběte Viléma povolení k založení konventu. Na cestě ho doprovázeli přední mužové a Vilémovi přátelé. Pan Cyprián, jeho příbuzný Jan a převor kláštera v Louňovicích Petr, který zastupoval Viléma a zároveň nesl i jeho nadační listiny. Wattenbach se domnívá,⁶¹⁶ že uvedený Cyprián [† 1207] byl později ve Slezsku opatem u sv. Vincencia u Vratislavi a potom biskupem v městě Lebus. Vilémův bohulibý úkol založit klášter byl premonstráty vyslyšen a odsouhlasen.⁶¹⁷ V té době byl v Prémontré generálním opatem Hugo II. [1174–1189].⁶¹⁸ Ten pravděpodobně jmenoval želivského opata Gotšalka otcem opatem nového kláštera a svěřil mu konečné vyřízení celé záležitosti. Na Želivě byl klášter závislý po celou dobu své existence. V průběhu dvou let se podařilo vybudovat klášterní provizorium, jež bylo schopné pojmout prvotní komunitu.

6.4 První konvent sester

V neděli po mši svaté, 9. října 1183, vyslal želivský opat Gotšalk z Louňovic do Dolních Kounic první konvent sester.⁶¹⁹ Stalo se tak na prosbu hraběte Viléma. Sestry se s Gotšalkem za velkého pláče a nářku rozloučily. Ten je sice se suchým zrakem propustil, ale v šest hodin v podvečer, když zpíval s milevským opatem Jarlochem sextu [*modlitbu z breviáře*], těžce povzdychoval a želel svých dcer. Václav Hájek a jiní mají zato, že první převorkou v Dolních Kounicích byla Vilémova sestra Miroslava [† 1197]. Její existence je ovšem pochybná. Současník událostí, opat Jarloch, ji nezmiňuje. Jako prvního správce konventu uvádí louňovického převora Petra, kterého nechal Gotšalk přeložit do Dolních Kounic.

---

⁶¹³ FRB II, 477.

⁶¹⁴ ČERMÁK 1877, 290.

⁶¹⁵ LEHNER 1903, 105.

⁶¹⁶ FRB II, 477, pozn. 4.
FRB II, 495, pozn. 1.

⁶¹⁷ FRB II, 477.

⁶¹⁸ BUBEN 2003, 70.

⁶¹⁹ FRB II, 483.

Opat Gotšalk churavěl – cítil, že se jeho život chýlí ke konci. Rozhodl se, že ještě navštíví své milé kláštery, které založil, zvláště *"Kúnický kostel, poněvadž sestry nedávno vyslané přítomnosti jeho plačky sobě přály, což jim také milerád přislíbil."*⁶²⁰ Ke konci roku se odebral nejprve do Louňovic. Poté se vydal do Kounic, kde se zdržel pár dní, aby potěšil přátele. Ačkoliv to písemné prameny neuvádí, Rudolf Dvořák míní,⁶²¹ že zde vysvětil klášterní kostel. Za jeho pobytu v Kounicích byla pravděpodobně sepsána i zakládací listina kláštera, jejíž originál se nedochoval. Následně Gotšalk putoval do Rakouska k premonstrátkám v Gerasu a Perneggu [*Jeruši*]. Na zpáteční cestě se zastavil ještě na Bítově, kde se zdržoval moravský markrabě Konrád Ota a olomoucký biskup Pelhřim.⁶²² Zde s nimi strávil vánoce a potom byl jako těžce nemocný převezen do Louňovic, kde 18. února roku 1184 zemřel.⁶²³ Opat Gotšalk je premonstráty uctíván jako blahoslavený.

6.5 Zakládací listina dolnokounického kláštera

V Liechtensteinském archivu ve Vaduzu se nachází tzv. »falzum zakládací listiny dolnokounického kláštera«, které se hlásí do roku 1173. **[67]** Uvedený letopočet není ale možný, poněvadž boje o Vitorazsko byly až roku 1176, a právě kvůli nim [pálení kostelů aj.] musel Vilém založit klášter. Falzátor zřejmě zamýšlel uvést správné datum 1183, ale poněvadž omylem vynechal jednu římskou desítku, zůstalo jen u roku 1173. Překlad listiny do češtiny provedla Sáša Dušková. Listinou se zabývalo několik badatelů. Pravděpodobně prvním byl vídeňský archivář Fr. Wilhelm. Ve své seminární práci »Die Gründungsurkunde des Klosters Kanitz« ji označil za zcela podvrženou a datoval ji do počátku 14. století.⁶²⁴ Do stejné doby ji kladl i Gustav Fridrich a Václav Novotný. Ovšem podle nich byl padělek vyhotoven na základě pravé listiny, z které byl převzat úvod a seznam svědků. Poněvadž zakládací listina obsahuje výraz *"cum pleno iure patronatus"* a navíc je citována jako vidimus z 12. dubna 1309, vznikla podle Miloslavy Grycové pravděpodobně v letech 1220–1309.⁶²⁵ Podací či patronátní právo, »ius patronatus«, definoval 3. lateránský koncil roku 1179.

---

⁶²⁰ FRB II, 497.

⁶²¹ DVOŘÁK 1899, 88, pozn. *.

⁶²² FRB II, 497.

⁶²³ FRB II, 498.

⁶²⁴ GRYSOVÁ 1950, 29, pozn. 1.

⁶²⁵ GRYSOVÁ 1951, 31.

Od té doby neměl být světský fundátor církevní stavby jejím soukromým vlastníkem, nýbrž jen patronem, který podléhal církevnímu schválení. V našich zemích se však tato praxe až do vystoupení biskupa Ondřeje nedodržovala. V listinách z 12. století se u nás výrazy »patronus« a »ius patronatus« neobjevují. Do 20. let 13. století se v nich hovoří jen o darování kostelů.⁶²⁶

V zakládací listině jsou však obě formy smíchány. Vilém z Pulína daruje klášteru kostely na svém panství, ale i patronátní práva, která mu patřila po otci. Na základě toho Grycová usuzuje,⁶²⁷ že falzum mělo za vzor pravou listinu. Padělatel částečně ponechal starou formulaci o darování kostelů, avšak chybějící zmínky o patronátních právech považoval za nutné doplnit. Sáša Dušková narozdíl od Grycové odmítá existenci původní zakládací listiny, neboť na konci 12. století ještě nemohl vydat šlechtic samostatný akt jen s vlastní pečeti. Musel být podepřen ještě pečeti knížete nebo biskupa, tak jak to známe kupříkladu z listiny Vilémova vzdáleného příbuzného bl. Hroznaty pro tepelský klášter. Podle Duškové neměl falzátor žádnou listinou předlohu a nejspíš vycházel z klášterní tradice či memoriálních pramenů. Osobně se však přikláním k názoru Grycové, neboť existenci originální listiny nelze vyloučit. Ostatně převor Petr již dříve nesl do Francie příslušné Vilémovy nadace. Ačkoliv jsou ve falzu uvedeni svědci, kteří se objevují v listinách až v letech 1218–1240, přesto je na prvním místě uveden želivský opat Gotšalk [† 1184]. Podle Grycové se jeví velmi zajímavým regesto psané Antonínem Bočkem, převzaté údajně od Dobnera: "*Wilhelmus Comes de Kaunic fundat monast. in Cunic ord. prem. monialum, quam foundationem Fridericus dux Boh., Conradus dux Brunnen. et Znoym. confirmant et augent.*" Znamenalo by to, že Vilémova klášterní fundace byla stvrzena českým knížetem Bedřichem a moravským knížetem Konrádem. Jako nepřímý důkaz o Vilémově donaci svědčí i listina z roku 1237. V ní navrácí král Václav I. Vilémovu synovi neprávem odňatý majetek. Grycová dále upozorňuje na skladebnou stránku textu. Poslední slova myšlenkových celků, například "*remedia scripturarum*", "*salubriter providere*", "*perpetuo possidendas*", vyznívají vždy stejným přízvučným rytmem, nazývaným »cursus velox«. Ten je charakteristický pro některá časová údobí. U nás se může vyskytovat od konce 12. do 14. století.⁶²⁸

⁶²⁶ GRYCOVÁ 1951, 31.

⁶²⁷ GRYCOVÁ 1951, 32.

⁶²⁸ GRYCOVÁ 1950, 30, pozn. 4.

Jako motiv vzniku falza uvádí Sáša Dušková jednání se staroboleslavskou kapitulou, která si činila nárok na desátky z šestnácti kostelů, jejichž patronát náležel klášteru v Dolních Kounicích. Dohoda byla učiněna dne 5. ledna 1276 celkem výhodně pro klášter. Dále upozornila na těsnou souvislost falza s listinou z 18. března 1276, v které dolnokounický probošt Mikuláš přenechává Mačce – matce zesnulého Oldřicha z Drnholce, k doživotnímu užívání ves Nové Bránice. Jelikož podobnost listin spatřuje v písmu a v skladbě, datuje padělek nedlouho před rok 1276. Všichni badatelé se shodují, že věcný obsah falza můžeme pokládat za důvěryhodný, nicméně za groteskní pokládá Václav Richter zakladatelovu vůli,⁶²⁹ že budou klášteru náležet i všechny kostely, které poději vzniknou na jeho statcích.

6.6 Sváry Přemyslovců

V létě roku 1185 dochází ke vpádu vojsk českého knížete Bedřicha pod vedením jeho bratra Přemysla [*Otakara I.*] na území znojemského knížete Konráda Oty. Vtrhli do Bítovské a Znojemské župy, kde plenili a pálili, avšak nikdo jim nekladl odpor. Na rozhraní Znojemska a Brněnska vydrancovali statky Konrádova oblíbence Viléma, kde vypálili jeho sídlo Pulín (kostel) a všechna stavení v Dolních Kounicích, kromě kostela a kláštera.⁶³⁰ Premonstrátky stačili prchnout na Bítov.⁶³¹

V prosinci roku 1185 poslal kníže Bedřich svého bratra Přemysla ještě s větším vojskem na Moravu, ale jelikož byl Konrád Ota na jejich útok připraven, překvapil protivníka mohutným vojskem Němců a Moravanů, spojených v jeden šik. Dne 10. prosince, L. P. 1185, svedli mezi sebou Čechové a Moravané u Loděnic takovou bitvu, že křik i hluk bojujících, vřava lidí, koní a lomoz zbraní, bylo slyšet až v klášteře v Dolních Kounicích, vzdáleném odtud dobrou míli [10 km].⁶³² [Jiří Vitula nesprávně uvádí klášter v Rajhradě.⁶³³] Bitva byla dlouho nerozhodná, ale bojová převaha Čechů nakonec zvítězila. Zdálo se, že potáhnou dál krajinou jako vítězové, ale byli tak zdecimováni, že se museli stáhnout zpátky do Čech. K podmanění Moravy tedy nedošlo. Jarloch ve své kronice detailně popisuje, jak Vilém bojoval ve vojsku moravském. Přes svůj krunýř měl přehozeno liščí krzno, které bylo

---

⁶²⁹ RICHTER 1971, 66.

⁶³⁰ FRB II. 506.

⁶³¹ FRB II. 506.

⁶³² FRB II, 507.

⁶³³ VITULA 1940, 2.

roztrháno víc jak na tisíc děr. Sám však vyvázl bez zranění, spolu se svým bratrem Oldřichem, což připisovali modlitbám klášterních sester.⁶³⁴ V bitvě zahynulo na obou stranách mnoho statečných šlechticů, Hájek z Libočan uvádí až 4000 padlých. Společně byli pochováni do vykopaných jam. V každé z nich leželo až dvacet těl, které byly zasypány zeminou a kamením. Památnou bitvu dodnes připomíná smírčí kříž a občas vyorané úlomky šípů a zbraní. V létě roku 1186 se Přemyslovci usmířili a v Kníně se stali přáteli.⁶³⁵ Přibík Pulkava klade událost naopak do Dolních Kounic.⁶³⁶ Totéž vypráví i Václav Hájek a dodává, že se zde Konrád Bedřichovi podřídil. Jejich informace bychom měli brát s rezervou, neboť soudobý kronikář Jarloch o ničem takovém nehovoří.

---

⁶³⁴ FRB II, 507.

⁶³⁵ FRB II, 507.

⁶³⁶ FRB V, strana 286.

ZÁVĚR

V diplomové práci se mi podařilo shromáždit množství rozličných pramenů a literatury, které dokládají bohatost a aktuálnost daného tématu. Rozmanitost pohledů na jedno úzce vymezené téma znovu otevřelo problematiku datace vzniku gotického kostela a jeho sochařských fragmentů. Z množství hypotéz jsem se snažil podpořit tu, která se mi zdála nejlogičtější, a to na základě listiny papeže Bonifáce z roku 1390. Tato dosud unikala pozornosti. Nepředpokládalo se totiž, že původní románská bazilika stála v místech dnešní křížové chodby. Poněvadž přestavba gotického chrámu probíhala od západu, jeví se jako naléhavý archeologický průzkum v místech dnešního presbyteria. Tak by se možná našla odpověď na otázku, zda-li nestál v těchto místech kostel jiný. Tematika kláštera Rosa Coeli je velmi rozsáhlá a umožňuje tak pokračovat v dalším studiu.

SEZNAM LITERATURY

1. **BAČKOVSKÝ 1948** — Rudolf BAČKOVSKÝ: Bývalá česká šlechta předbělohorská i pobělohorská na svých sídlech v Čechách a na Moravě a ve svých znacích, Praha 1948
2. **BACHMANN 1941** — Erich BACHMANN: Beiträge zur Geschichte der Kunst im Sudeten - und Karpathenraum 4, Sudetenländische Kunsträume im 13. Jahrhundert, Brünn/Leipzig 1941
3. **BALBÍN 1665** — Bohuslav BALBÍN: Syntagma historicum, quo illustrissimae et pervetustae stirpis, comitum de Guttenstein, origines et memoriae continentur, Pragae 1665
4. **BARTÁKOVÁ 2006** — Adéla BARTÁKOVÁ: Stavební vývoj kláštera Rosa coeli v Dolních Kounicích na pozadí historických událostí (bakalářská práce na Filozofické fakultě Masarykovy Univerzity v Brně), Brno 2006
5. **BAUER 2004** — Jan BAUER: Tajnosti moravských hradů a zámků 1., Třebíč 2004
6. **BECK/BUXTORFF 1744** — Jakob Christoph BECK / August Johann BUXTORFF / Jakob Christoph ISELIN: Neu-vermehrtes Historisch- und Geographisches Allgemeines Lexicon 6, Basel 1744
7. **BENEŠOVSKÁ 2001** — Klára BENEŠOVSKÁ / Petr CHOTĚBOR / Tomáš DURDÍK / Miroslav PLAČEK / Dalibor PRIX / Vladislav RAZIM: Deset století architektury 2, Architektura gotická, Praha 2001
8. **BÍLÝ 1855** — Jan Evangelista BÍLÝ: Klášter Kounický, řečený Rosa coeli (Růže nebes), Brno 1855
9. **BÍLÝ 1856** — Jan Evangelista BÍLÝ: Klášter Kounický, řečený Rosa coeli (Růže nebes). In: Moravan. Kalendář na rok přestupný 1856, Brno 1856, 40–54

10. **BLÁHOVÁ 1996** — Marie BLÁHOVÁ: Zakládací listina Staroboleslavské kapituly. Pamětní tisk k 950. výročí první písemné zmínky o Břeclavi. 1046-1996, Břeclav 1996
11. **BOHÁČ 1969** — Jan BOHÁČ: Jak vznikla Rosa Coeli. In: Směr. Týdeník Okresního výboru KSČ a Rady ONV Brno-venkov, 12. prosince 1969, nepag.
12. **BOLINA 2002** — Pavel BOLINA: Mohl být král Václav II. stavebníkem hradu v Dolních Kounicích? In: Časopis Matice moravské, 121/2002, 485–498
13. **BORSKÝ 1993** — Pavel BORSKÝ: Dolní Kounice (okr. Brno-venkov), bývalý premonstrátský klášter Rosa Coeli. In: Sborník prací filosofické fakulty brněnské university (=F 34–36), Brno 1993, 185–186
14. **BRANDL 1892** — Vincenc BRANDL: Kniha pro každého Moravana, Brno 1892²
15. **BRETHOLZ 1895** — Berthold BRETHOLZ: Die Cerronische Manuscriptensammlung des Franzens-Museums. In: Museum Franciscum Annales, Brunae 1895, 112–113
16. **BRETHOLZ 1930** — Bertold BRETHOLZ: Das Urbar der Liechtensteinischen Herrschaften, Komotau-Reichenberg, Anstalt für Sudeten-deutsche Heimatforschung 1930
17. **BUBEN 2003** — Milan BUBEN: Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích 2, sv. 1, Praha 2003
18. **ČAREK 1985** — Jiří ČAREK: Městské znaky v českých zemích, Praha 1985
19. **ČERMÁK 1877** — Dominik Karel ČERMÁK: Premonstráti v Čechách a na Moravě, Praha 1877

20. **DEHIO 1990** — DEHIO Niederösterreich - nördlich der Donau, Wien 1990
21. **D´ELVERT 1827** — Christian D´ELVERT: Die Kaunitze. In: Gregor WOLNY: Taschenbuch für die Geschichte Mährens und Schlesiens, Brünn, 105–159.
22. **DIESBACH 1770** — Johann DIESBACH: Genealogische Tabellen des Durchlauchtigen Hauses der des Heil. Röm. Reichs Fürsten und Grafen von Kaunitz, Prag 1770
23. **DLABACZ 1817** — Gottfried Johann DLABACZ: Nachricht von dem Prämonstratenser Frauenstifte zu Kaunicz in Mähren, Prag 1817
24. **DŘÍMAL 1979** — Jaroslav DŘÍMAL: Znaky a pečeti jihomoravských měst a městeček, Brno 1979
25. **DUDÍK 1852** — Beda DUDÍK: Forschungen in Schweden für Mährens Geschichte, Brünn 1852
26. **DUDÍK 1865** — Beda DUDIČ: Mährens allgemeine Geschichte IV, Brünn 1865
27. **DVOŘÁK 1899** — Rudolf DVOŘÁK: Dějiny Moravy, Brno 1899
28. **DVOŘÁK 1994** — Jaroslav DVOŘÁK: Stavební materiál kláštera Rosa Coeli v Dolních Kounicích. In: Jižní Morava 33/1994, 273–275
29. **ELIÁŠ 1974** — Jan O[...]. ELIÁŠ: Dolní Kounice. Klášter. Stavebně-historický průzkum. I. etapa. Dějiny objektu. (Nepublikovaný strojopis) Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů, Praha 1974
30. **EMLER 1884** — Josef EMLER: Necrologium Doxanense. In: Zprávy o zasedání královské české společnosti nauk v Praze, 1884, 83–144.

31. **FAJT/SUCKALE 2006** — Jiří FAJT / Robert SUCKALE: Karel IV., císař Boží milosti. Kultura a umění za vlády Lucemburků 1310–437 (Kat. výst.), Praha 06
32. **FOLTÝN 2005** — Dušan FOLTÝN: Encyklopedie moravských a slezských kásterů. Praha 2005
33. **GRODECKI 1949** — Roman GRODECKI: Księga Henrykowska, Poznan-Wroclaw, 1949.
34. **GRYCOVÁ 1950** — Miloslava GRYCOVÁ: Dějiny kláštera „Rosa Coeli“ v Dolních Kounicích na Moravě v době feudální před revolucí husitskou (Diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně), 1950
35. **HÁJEK 1541** — Václav HÁJEK: Kronyka Czeska, Praha 1541
36. **HALADA 1992** — Jan HALADA: Lexikon české šlechty I. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti , Praha 1992
37. **HALADA 1994** — Jan HALADA: Lexikon české šlechty III. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti , Praha 1994
38. **HALL 1991** — James HALL: Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění, Praha 1991
39. **HANÍKOVÁ 2005** — Barbora HANÍKOVÁ: Poslední vzpomínání Václava Kounice. In: Brodský zpravodaj 15–16/2005, 6–7
40. **HAVLÍK 1993** — Lubomír Emil HAVLÍK: Zrcadlo slavného kraje Znojemskeho, Znojmo 1993
41. **HAVLÍK 1993^a** — Lubomír Emil HAVLÍK: Kronika o Velké Moravě, Brno 1993²

42. **HAVRÁNEK 1940** — Bohuslav HAVRÁNEK: Germanoslavistický příspěvek k českým místním názvům. In: Časopis pro moderní filologii 26/1940, 122–132
43. **HLADÍKOVÁ 2007** — Šárka HLADÍKOVÁ: Rytíři nebo lapkové (V Kostelci u Heřmanova Městce). In: Kapka. Časopis pro čtenářskou veřejnost 12/2007, 9–10.
44. **HLOBIL 2005** — Ivo HLOBIL: Neznámá Madona na lvu od Mistra michelské madony (kolem let 1340–1345). In: Umění 1/2005, 3–20
45. **HLOBIL 2005^b** — Ivo HLOBIL: Dvě světice z katedrály sv. Petra a Pavla v Brně. In: Památková péče na Moravě. Monumentorum Moraviae Tutela 9/2005, 13–26, 85–86
46. **HOMOLKA 1985** — Jaromír HOMOLKA: Sochařství. In: Jaromír HOMOLKA / Josef KRÁSA / Václav MENCL / Jaroslav PEŠINA / Josef PETRÁŇ: Pozdně gotické umění v Čechách /1471–1526/, Praha 1985, 167–254
47. **HORMAYR 1831** — Joseph HORMAYR: Taschenbuch für die vaterländische Geschichte, München 1831
48. **HORŇÁK 2009** — Radek HORŇÁK: Vstupní portál kláštera Rosa Coeli v Dolních Kounicích (Seminární práce pro předmět Rekonstrukce památek na Fakultě architektury Českého vysokého učení technického v Praze), Praha 2009
49. **HOŘÍNEK 1992** — Jan HOŘÍNEK: Klášter premonstrátek Rosa Coeli v Dolních Kounicích. Příspěvek k nejstarším stavebním dějinám (Diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity), Brno 1992
50. **HÖRSCH 2009** — Markus HÖRSCH: Zur Architektur unter König Johann dem Blindem. In: Jiří FAJT / Andrea LANGER: Kunst als Herrschaftsinstrument. Böhmen und das Heilige römische Reich unter den Luxemburgern im europäischen Kontext. Berlin / München 2009

51. **HOSÁK 1938** — Ladislav HOSÁK: Příspěvky k starému rodopisu Moravskému VII. Erb lekna. Páni z Drnholce, Kounic, Letovic, Polan a Rudíkova. In: Časopis společnosti přátel starožitností v Praze, 1938, Praha 1938, 55–57
52. **HOSÁK 1980** — Ladislav HOSÁK / Rudolf ŠRÁMEK: Místní jména na Moravě a ve Slezsku II, M–Ž, Praha 1980
53. **HOSÁK/VALOUŠEK/ŠUK 1956** — Ladislav HOSÁK / Bruno VALOUŠEK / Vratislav ŠUK: Mikulovsko. Vlastivědný sborník o historii, geologii a květeně Mikulovska, Brno 1956
54. **HOSÁK 1949** — Ladislav HOSÁK: Poznámky k místnímu názvosloví Moravy. In: Jižní Morava 57/1949, 129–139
- HOSÁK 1970** — Ladislav HOSÁK: Panství dolnokounické za Žabků z Limberka (1532–1566). In: Jižní Morava 6/1970, 27–36
55. **HOSÁK 1973** — Ladislav HOSÁK: Středověká mezinárodní obchodní cesta jižní Moravou. In: Jižní Morava 9/1973, 143–147
56. **HOSÁK/ZEMEK 1981** — Ladislav HOSÁK / Metoděj ZEMEK: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Jižní Morava, Praha 1981
56. **HRABĚTOVÁ 1984** — Irena HRABĚTOVÁ: Staročeská báseň o Vilémovi z Kounic. In: Časopis Matice moravské 103/1984, 84–100
58. **HRABĚTOVÁ 1987** — Irena HRABĚTOVÁ: Moravský rod Šišků z Kounic v 15. století. In: Vlastivědný věstník moravský 39/1987, 78–86.
59. **HRUBÝ 1936** — Václav HRUBÝ: Tři studie k české diplomacie, Brno 1936

60. **CHAMONIKOLA 1999** — Kaliopi CHAMONIKOLA (ed.): Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1550 (kat. výst.) 2, Brno 1999, 432–433
61. **CHAROUZ 1987** — Zdeněk CHAROUZ: Znovu k tzv. zakládací listině kláštera dolnokounického. In: Vývoj obydlí, sídlišť a sídelní struktury na jižní Moravě. XVI. Mikulovské sympozium 23. a 24. října 1986. Praha 1987, 181–184
62. **IOS 1981** — IOS: Pověst o založení kounického kláštera před 800 lety. In: Dolnokounický zpravodaj, 11/1981, nepag.
63. **IOS 1988** — IOS: Nejslavnější kounická pověst. O Vilémovi z Kounic. In: Dolnokounický zpravodaj, 4/1988, nepag.; In: Dolnokounický zpravodaj, 5/1988, nepag.; In: Dolnokounický zpravodaj, 6/1988, nepag.; In: Dolnokounický zpravodaj, 7–8/1988, nepag.; In: Dolnokounický zpravodaj, 9/1988, nepag.
64. **ISELIN 1747** — Jacob Christof ISELIN: Neu=vermehrtes Historisch=und Geographishes Allgemeines Lexicon, Basel 1747
65. **JANEČEK 1999** — Jiří JANEČEK: Drnholec. 750 let obce. Drnholec 1999
66. **JÁNSKÝ 2009** — Jiří JÁNSKÝ: Hroznatovci a páni z Gutštejna, Domažlice 2009
67. **JELÍNKOVÁ 2003** — Dagmar JELÍNKOVÁ: Archeologické lokality na katastrech obcí Dolní Dunajovice a Drnholec (okr. Břeclav). In: Jižní Morava 42/2003, 153–165.
68. **JIREČEK 1864** — Hermenegild JIREČEK: Slovanské právo v Čechách a na Moravě. Doba druhá. Od počátku XI. do konce XIII. Století, Praha 1864

69. **JUOK 2000** — Jiří JUOK: Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku, Nový Jičín 2000
70. **KAŠIČKA/ELIÁŠ 1975** — František KAŠIČKA / Jan O[...]. ELIÁŠ: Klášterní hrad v Dolních Kounicích. In: Památková péče 4, Praha 1975, 216–234
71. **KEBRLOVÁ 2005** — Eva KEBRLOVÁ: Stavebněhistorický průzkum. Zřícenina kláštera s kostelem Rosa coeli, Dolní Kounice, Břeclav 2005
72. **KLÁPŠTĚ 2005** — Jan KLÁPŠTĚ: Proměna českých zemí ve středověku, Praha 2005
73. **KOLAŘÍK 2007** — Jakub KOLAŘÍK: Rozkvět a pád kláštera Rosa Coeli (diplomová práce na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně), Brno 2007
74. **KOLÁŘ 1883** — Martin KOLÁŘ: Nejstarší pečeti šlechty české až do roku 1300, Tábor 1883
75. **KOLÁŘ 1902** — Martin KOLÁŘ: Českomoravská heraldika, Praha 1902
76. **KOLLÁR 1839** — Jan KOLLÁR: Sláva bohyně a původ gména Slawůw čili Slawjanůw, Pešť 1839
77. **KONEČNÝ/BORSKÝ/HOŘÍNEK 1994** — Lubomír KONEČNÝ / Pavel BORSKÝ / Jan HOŘÍNEK: K nejstarším stavebním dějinám kláštera Rosa Coeli v Dolních Kounicích. In: Jižní Morava 33/1994, 265–273
78. **KONEČNÝ 1987** — Lubomír KONEČNÝ: K otázce lokalizace Pulína. In: Vývoj obydlí, sídlišť a sídlištní struktury na jižní Moravě. XVI. mikulovské sympozium 23. a 24. října 1986, Praha 1987, 175–180
79. **KONEČNÝ 1988** — Lubomír KONEČNÝ: K nejstarším dějinám Drnholec-ka. In: Jižní Morava 27/1988, 149–154

78. **KOŘÁN 1981** — Ivo KOŘÁN: K vývoji tzv. svatovítského typu madony. In: Umění III, Praha 1981, 193
81. **KOŘÁN 1989** — Ivo KOŘÁN: Život našich gotických madon. In: Umění III, Praha 1989, 193, 210
82. **KOŘÁN/JAKUBOWSKI 1976** — Ivo KOŘÁN / Zbigniew JAKUBOWSKI: Byzantské vlivy na počátky české malby gotické a roudnická madona v Krakově. In: Umění III, Praha 1976, 219
83. **KOŘÁN 1995** — Ivo KOŘÁN: Etika Miraculosity. In: Umění VI, Praha 1995, 501, 502; 513, pozn. 4.
84. **KOS 1984** — Přemysl KOS: Názvy míst v okolí Dolních Kounic. In: Dolnokounický zpravodaj 1/1984, nepag.
85. **KOVÁŘ/MUSÍLEK 2009** — Miroslav KOVÁŘ / Martin MUSÍLEK: Benediktinské opatství sv. Petra a Pavla ve Vilémově. In: Časopis Společnosti přátel starožitností 3/2009, 157–159.
86. **KRÁL 2003** — Vojtěch KRÁL: Heraldika. Souhrn pravidel a předpisův znakových, Brno 2003
87. **KROUPA 2005** — Petr KROUPA: Zřícenina kláštera s kostelem Rosa Coeli v Dolních Kounicích – Stavebně-historický průzkum, Brno 2005
88. **KROUPA 1999** — Petr KROUPA / Kaliopi CHAMONIKOLA (ed.): Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1550 (kat. výst.) 2, Brno 1999, 123–124
89. **KUBÍN 2000** — Petr KUBÍN: Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis, Praha 2000

90. **KUBŮ 1997** — František KUBŮ: Štaufská ministerialita na Chebsku, Cheb 1997
91. **KUTAL 1941** — Albert KUTAL: Fragmentsy sochařské výzdoby kláštera Rosa coeli v Dolních Kounicích. In: Zeitschrift des Mährischen Landes-museums. Neue Folge I, Brünn 1941, 196–214
92. **KLINGENSTEIN 1975** — Grete KLINGENSTEIN: Der Aufstieg des Hauses Kaunitz, Göttingen 1975
93. **KRATOCHVÍL 1904** — Augustin KRATOCHVÍL: Kounice Dolní (=Vlastivěda Moravská. II/1. Brněnský kraj, Ivančický okres), Brno 1904, 138–157
94. **KRATOCHVÍL 1907** — Augustin KRATOCHVÍL: Archiv Dolních Kounic, města na Moravě, Popovice 1907
95. **KUDĚLKA 1984** — Zdeněk KUDĚLKA: Románská architektura na Moravě. In: Rudolf CHADRABA (ed.): Dějiny českého výtvarného umění I/1, Praha 1984, 78
96. **LEHNER 1903** — Ferdinand Josef LEHNER: Dějiny umění národa Českého 1, sv. 1, Praha 1903
97. **LEHNER 1907** — Ferdinand Josef LEHNER: Dějiny umění národa Českého 1, sv. 3, Praha 1907
98. **LÍBAL 1948** — Dobroslav LÍBAL: Gotická architektura v Čechách a na Moravě. Praha 1948
99. **LÍBAL 1984** — Dobroslav LÍBAL: Gotická architektura. In: Rudolf CHADRABA (ed.): Dějiny českého výtvarného umění I/1, Praha 1984, 188, 189

100. **LÍBAL 2001** — Dobroslav LÍBAL: Dolní Kounice /Brno-venkov/. Zřícenina kostela P. Marie s bývalým klášterem premonstrátek. In: Dobroslav LÍBAL (ed.): Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek, Praha 2001, 78–81
101. **LINHART 1982** — Jan Křtitel LINHART: Kounicové, Brno 1982
102. **LOSERTH 1897** — Johann LOSERTH: Bilder aus der Reformationszeit in Mähren. In: Zeitschrift des Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens I, Brünn 1897, 65–73
103. **LOUDA/JANÁČEK 1974** – Jiří LOUDA / Josef JANÁČEK: České erby, Praha 1974
104. **LUTONSKÝ 2003** — Boleslav LUTONSKÝ: Lexikon genealoga, Praha 2003
105. **MACHEK 1954** — Václav MACHEK: Česká a slovenská jména rostlin, Praha 1954
106. **MACHOVÁ 2000** — Jitka MACHOVÁ: Nemovité kulturní památky jižní Moravy. Soupis památek a literatury, sv. 7, Okres Brno-venkov, Brno 2000
107. **MAZAL 2005** — Přemysl MAZAL: Zřícenina kláštera s kostelem Rosa Coeli v Dolních Kounicích – Dokumentace současného stavu, Brno 2005
108. **MEDING 1791** — Christian Friedrich August von MEDING: Nachrichten von adelichen Wapen 3, Weissenfels und Leipzig 1791
109. **MENCL 1948** — Václav MENCL: Česká architektura doby lucemburské, Praha 1948
110. **MENCL 1960** — Václav MENCL: Vývoj okna v architektuře českého středověku. In: Zprávy památkové péče 5–6, Praha 1960, 201

111. **MICHNA 1993** — Pavel MICHNA: Přehled archeologických výzkumů na Moravě a ve Slezsku za rok 1992. In: Vlastivědný věstník Moravský 4, Brno 1993, 409
112. **MYSLIVEČEK 2001** — Milan MYSLIVEČEK: Panoptikum symbolů, značek a znamení, Český Těšín 2001
113. **MYSLIVEČEK 2005** — Milan MYSLIVEČEK: Velký erbovník. Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české, sv. 1, Plzeň 2005
114. **NEKUDA 1969** — Vladimír NEKUDA: Břeclavsko, Brno 1969
115. **NOVOTNÝ 1913** — Václav NOVOTNÝ: České dějiny I/2, Praha 1913
116. **NOVOTNÝ 2009** — Robert NOVOTNÝ: Prapředci, zakladatelé, hrdinové. In: Dějiny a současnost. Kulturně historická revue 4/2009
117. **NOVOTNÝ/SEDLÁK 1981** — Vladimír NOVOTNÝ / Jan SEDLÁK: Památkový a uměleckohistorický přínos obnovy interiéru kapitulního chrámu sv. Mořice v Kroměříži. In: Památky a příroda 9, Praha 1981, 528–537
118. **PALACKÝ 1839** — František PALACKÝ: Pře rodopisná w Čechách roku 1546 wedená. In: Časopis českého museum 13/1839, 399–433.
119. **PALACKÝ 1848** — František PALACKÝ: Dějiny národu českého w Čechách a w Morawě I/1, Praha 1848
120. **PALACKÝ 1854** — František PALACKÝ: Dějiny národu českého w Čechách a w Morawě I/2, Praha 1854
121. **PALIVEC 1978** — Viktor PALIVEC: Heraldická symbolika, Praha 1978
122. **PAPROCKÝ 1593** — Bartoloměj PAPROCKÝ: Zrcadlo Markhrabstvĳ Moravského, Olomauc 1593

123. **PAPROCKÝ 1602** — Bartoloměj PAPROCKÝ: Diadochos id est Svccessio, Praha 1602
124. **PERTHES 1855** — Justus PERHES: Historisch-heraldisches Handbuch zum Genealogischen Taschenbuch der gräslichen häuser, Gotha 1855
125. **PEŘINKA 1910** — František Vácav PEŘINKA: Klášter premonstrátek v Kounicích. In: Sborník historického kroužku 1-2/3-4, Praha 1910, 10-17/113-130
126. **PEŠINA 1677** — Tomáš PEŠINA: Mars Moravicus, Pragae 1677
127. **PETRŮ 1965** — Jaroslav PETRŮ: Rosa coeli v Dolních Kounicích. Brno 1965
128. **PFOTENHAUER 1879** — Paul PFOTENHAUER: Die Schlesischen Siegel von 1250 bis 1300, Breslau 1879
129. **PILNÁČEK 1930** — Josef PILNÁČEK: Staromoravští rodové, Vídeň 1930
130. **PILNÁČEK 1972** — Josef PILNÁČEK: Rody starého Slezska, Jílové u Prahy 1972
131. **PILNÁČEK 1996** — Josef PILNÁČEK: Rody starého Slezska 4, Brno 1996²
132. **PITER 1762** — Bonaventura PITER: Thesaurus, Brunae 1762
133. **POJSL 2003** — Miloslav POJSL: Dvanáct století naší architektury, Olomouc 2003
134. **PRESL 1846** — Jan Svatopluk PRESL: Všeobecný rostlinopis, čili, Popsání rostlin we všelikém ohledu užitečných a škodlivých I, Praha 1846

135. **PROFOUS 1951** — Antonín PROFOUS: Místní jména v Čechách 3, M-Ř, Praha 1951
136. **PROKOP 1904** — August PROKOP: Die Markgrafschaft Mähren in Kunstgeschichte beziehung 2. Grundzüge einer Kunstgeschichte dieses Landes mit besonderer Berücksichtigung der Baukunst, Wien 1904
137. **PUBITSCHKA 1778** — František PUBITSCHKA: Chronologische Geschichte Böhmens IV, Prag 1778
138. **RADIMSKÝ 1946** — Jiří RADIMSKÝ: Zánik kláštera Rosa coeli v Dolních Kounicích. In: Časopis společnosti přátel starožitností, Praha 1946, 268–274
139. **RADOVÁ 1972** — Milada RADOVÁ: Architektura románská, Praha 1972
140. **RADOVÁ-ŠTIKOVÁ 1975** — Milada RADOVÁ-ŠTIKOVÁ: Dolní Kounice, hrad, klášter a městečko – stavebně historická studie. In: Acta polytechnica. Práce ČVUT v Praze 10, I, 4, Praha 1975, 75–93
141. **RASPE 1771** — Gabriel Nicolaus RASPE: Handbuch der neuesten Genealogie, Nürnberg 1771
142. **RICHTER 1971** — Václav RICHTER / Ivo KRSEK / Miloš STEHLÍK / Metoděj ZEMEK: Mikulov, Brno 1971
143. **RICHTER 2001** — Václav RICHTER: Umění a svět. Studie z teorie a dějin umění, Praha 2001
144. **ROYT 2000** — Jan ROYT: Zahrada mariánská – mariánská úcta ve výtvarném umění od středověku do 20. století, Sušice 2000

145. **ŘIHÁČEK 1999** — Milan ŘIHÁČEK: Budování mariánské svatyně – přestavba kláštera do gotiky. In: Naše město Dolní Kounice 3/99, 3–15
146. **ŘIHÁČEK 2004** — Milan ŘIHÁČEK: K lokalizaci tajemného Pulína–Pulmu (nepublikovaný rukopis), 2004
147. **ŘIHÁČEK 2007** — Milan ŘIHÁČEK: Píseň o Vilémovi z Kounic. In: Naše město Dolní Kounice 4/2007, 722–725.
148. **ŘIHÁČEK 2009** — Milan ŘIHÁČEK: Historie kláštera Rosa Coeli v Dolních Kounicích od založení do současnosti, Dolní Kounice 2009
149. **SAMEK 1994** — Bohumil SAMEK: Dolní Kounice. In: idem (ed.): Umělecké památky Moravy a Slezska, sv. 1 A/I, Praha 1994, 391–393
150. **SEDLÁČEK 1899** — August SEDLÁČEK: Z Kounic. In: Ottův slovník naučný 14/1899, 1000–1002
151. **SEDLÁČEK 1906** — August SEDLÁČEK: Stoš. In: Ottův slovník naučný 24/11906, 174–177
152. **SEDLÁČEK 1914** — August SEDLÁČEK: Pýcha urozenosti a vývody u starých Čechův a Moravanův. In: Věstník Královské České Společnosti Nauk 1914, 10–11.
153. **SEDLÁČEK 1925** — August SEDLÁČEK: Českomoravská heraldika. Část 2, zvláštní, Praha 1925
154. **SEDLÁČEK 1998** — August SEDLÁČEK: Historické pověsti lidu českého, Praha 1998⁵
155. **SEDLÁČEK 2001** — August SEDLÁČEK / Vladimír RŮŽEK (ed.): Atlasy erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty II, Praha 2001

156. **SEDLÁČEK 2003** — August SEDLÁČEK / Vladimír RŮŽEK (ed.): Atlasy erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty IV, Praha 2003
157. **SEDLÁK 1972** — Jan SEDLÁK: Einige Beispiele des „Frühgotischen“ Historismus in Mährischen Architektur des 15. Jahrhunderts. In: Sborník prací filosofické fakulty brněnské university (=F 16), Brno 1972, 17–34
158. **SCHAUBER/SCHINDLER 2002** — Vera SCHAUBER / Hanns Michael SCHINDLER: Rok se svatými, Kostelní Vydří 2002
159. **SCHIKORA 1947** — Rudolf SCHIKORA: Naše světla, Frýdek 1947
160. **SCHMID 1957** — Karl SCHMID: Zur Problematik von Familie, Sippe und Geschlecht, Haus und Dynastie beim mittelalterlichen Adel. Vorfragen zum Thema »Adel und Herrschaft im Mittelalter«. In: Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins 105, NF 66, 1957, 1–62.
161. **SCHMID 1959** — Karl SCHMID: Über die Struktur des Adels im früheren Mittelalter. In: Jahrbuch für fränkische Landesforschung 19, 1959, 1–23
- SCHÖNFELD/PILAT** — Johann F[...]. von SCHÖNFELD / Kaspar PILAT: Materialien zur Diplomatischen Genealogie des Adels der österreichischen Monarchie, Prag 1812
162. **SCHWOY 1793** — Franz Joseph SCHWOY: Topographie vom Markgrathum Mähren, Wien 1793
163. **SKUTIL 1987** — Jan SKUTIL: Diskusní příspěvek ke koreferátu Z. Charouze: Znovu k tzv. zakládací listině kláštera dolnokounického. K místnímu jménu Pulín. In: Vývoj obydlí, sídlišť a sídelní struktury na jižní Moravě. XVI. Mikulovské sympozium 23. a 24. října 1986. Praha 1987, 185–186

164. **SIEBMACHER 1885** — J[...]. SIEBMACHER: Wappenbuch. Der Adel von Oesterr. Schlesien, Nürnberg 1885
165. **SIEBMACHER 1899** — J[...]. SIEBMACHER: Wappenbuch. Der Mährische Adel, Nürnberg 1899
166. **STASIAK 1910** — Ludwik STASIAK: Ród Stwoszóow od wodza wojsk polskich z r. 1181 Ottona Stwosza, aż do ostatniego z rodu Bogusława Stwosza, Krakow 1910
167. **STEJSKAL 2003** — Karel STEJSKAL: Dějiny umění. Umění na dvoře Karla IV., Praha 2003²
168. **STOSCH 1736** — Melchior Friedrich von STOSCH: Genealogia Des Hoch= Gräflich= Freyherrlich= und Hoch=Adelichen Geschlechts Derer von Stosch, Breßlau und Leipzig 1736
169. **STUDENÍK 2008** — Jan STUDENÍK: Stavební a historický vývoj kláštera Rosa coeli v Dolních Kounicích na Moravě do doby posledních Přemyslovců (bakalářská práce na Katolické teologické fakultě Karlovy Univerzity v Praze), Praha 2008
170. **SUCKALE 1993** — Robert SUCKALE: Die Hofkunst Kaiser Ludwigs des Bayern, München 1993
171. **SVOBODA 1935** — Václav J[...]. POKORNÝ / Karel SVOBODA / Jaroslav JUNGSMANN / Marie GOTTWALDOVÁ: Klášter „Rosa coeli – růže nebeská“ v Dolních Kounicích, Dolní Kounice 1935
172. **ŠIMÁK 1924** — Josef Vítězslav ŠIMÁK: Kronika Československá I., 2. Praha 1924
173. **TESAŘ 1921** — Petr TESAŘ: Tlumačov. Popis dějepisný, místopisný a statistický, Tlumačov 1921

174. **TOMEK 1866** — Václav Vladivoj TOMEK: Základy starého místopisu Pražského, Praha 1866
175. **TUREK 1947** — Adolf TUREK: Příspěvky k dějinám manského zřízení na statcích moravských klášterů do třicetileté války. In: Časopis společnosti přátel starožitností, Praha 1947, 15–29
176. **ZEMEK/TUREK 1983** — Metoděj ZEMEK / Adolf TUREK: Regesta listin z Lichtenštejnského archivu ve Vaduzu z let 1173–1526. In: Sborník archivních prací 33/1983
177. **UNGER 2003** — Josef UNGER: Dolní Kounice (okr. Brno-venkov). Klášter Rosa coeli. Středověk. Záchranný výzkum. In: Přehled výzkumů 44/2003, 248.
178. **UNGER 2008** — Josef UNGER: Archeologie církevních památek na Moravě a ve Slezsku, Opava 2008
179. **UNGER 1994** — Josef UNGER: Archeologický výzkum církevní architektury v jižní části okresu Brno-venkov. In: Jižní Morava 33/1994, 25–33
180. **UNGER/ZEMEK 1982** — Josef UNGER / Metoděj ZEMEK: Z osudů nedávno zaniklého Mušova. In: Jižní Morava 21/1982, 103–129
181. **VACEK 1892** — František VACEK: Kostely, církve a chrámy v Čechách. In: Method. Časopis věnovaný umění křesťanskému 4/1892, 41–46
182. **VACEK 1905** — František VACEK: Sociální dějiny české doby starší, Praha 1905
183. **VÁVRA 1957** — Ivan VÁVRA: Příspěvek k diskusi o Pálavě, In: Vlastivědný věstník moravský 12/1957, 243–245
184. **VÁVRA 1957^b** — Ivan VÁVRA: Mikulovsko. In: Časopis Společnosti přátel starožitností 65/1957, 186–188.

185. **VEBER 2002** — Václav VEBER / Milan HLAVAČKA / Petr VOREL/ Miloslav POLÍVKA / Martin WIHODA / Zdeněk MĚŘÍNSKÝ: Dějiny Rakouska. Praha 2002
186. **VERMOUZEK 1990** — Rostislav VERMOUZEK: Znojemská cesta, západní větev. In: Jižní Morava 29/1990, 19–39
187. **VERMOUZEK 1988** — Rostislav VERMOUZEK: Znojemská cesta. In: Jižní Morava 27/1988, 115–131.
188. **VITULA 1940** — Jiří VITULA: Dolní Kounice, pozoruhodná obec jihomoravská. In: Nedělní Den, prvního září 1940, 2
189. **VLASÁK 1866** — Franz VLASÁK: Der Altböhmische Adel und seine Nachkommenschaft nach dem Dreissigjährigen Kriege, Prag 1866
190. **VRBKOVÁ 2007** — Stanislava VRBKOVÁ: Vědeckovýzkumná činnost. In: Rok 2007 v Regionálním Muzeu v Mikulově, 155.
191. **VT 1996** — VT: Nositelé erbů. Kounicové. In: Země Koruny České 5/1996, 38–39.
192. **WOLNÝ 1856** — Gregor WOLNÝ: Ehemaliges Nonnenstift Prämonstratenser Ordens, die Himmelsrose (rosa coeli) genannt, zu Kanitz (=Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften II/1, Brünn Diöcese), Brünn 1856, 363–372
193. **WURZBACH 1864** — Constantin von WURZBACH: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich 11, Wien 1864
194. **ZAP 1880** — Karel Vladislav ZAP: Česko-moravská kronika 1, Praha 1880
195. **ZEDLITZ-NEUKIRCH 1837** — Leopold ZEDLITZ-NEUKIRCH: Neues Preussisches Adels-Lexicon oder genealogische und diplomatische Nachrichten IV. P–Z, Leipzig, 1837

196. **ZAORALOVÁ 1998** — Marie ZAORALOVÁ: Rodinný archiv Kouniců. (1272) 1278 – 1960. 1. Inventář, Brno 1998
197. **ŽEMLIČKA 1990** — Josef ŽEMLIČKA: Ke zrodu feudální „pozemkové“ šlechty ve státě Přemyslovců. In: Časopis Matice moravské 109/1990, 17–38
198. **ŽEMLIČKA 1997** — Josef ŽEMLIČKA: Čechy v době knížecí, Praha 1997
199. **ŽEMLIČKA 1998** — Josef ŽEMLIČKA: Rod, rodina a příbuzenstvo Hroznaty Tepelského. K otázce fyzické kontinuity české šlechty. In: Západočeský historický sborník 4/1998, 5–39

SEZNAM PRAMENŮ

CDB I – Gustav FRIEDRICH (ed.): Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I, Pragae 1904–1907

CDM I – Antonín BOČEK (ed.): Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae I, Olomucii 1836

CDM IV, č. 123, 171.

CDM IV – Antonín BOČEK (ed.): Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae IV, Olomucii 1845

FRB II – Josef EMLER (ed.): Fontes rerum Bohemicarum II, Praha 1874

FRB III – JIREČEK / EMLER (ed.): Fontes rerum Bohemicarum III, Praha 1882

FRB V – Josef EMLER (ed.): Fontes rerum Bohemicarum V, Praha 1893

MSL I – Jan BISTRŮCKÝ / František SPURNÝ / Ludvík VÁCLAVEK / Metoděj ZEMEK (ed.): Moravské a slezské listiny liechtenštejnského archivu ve Vaduzu I, Mikulov 1991

MGH II – Bertold BRETHOLZ (ed.): Die Chronik der Böhmen des kosmas von Prag. Monumenta Germaniae Historica, nova series II, Berlin 1923

MGH XI – Georgivs Heinricvs PERTZ (ed.): Monumenta Germania Historica XI, Hannoverae 1851

SEZNAM ZKRATEK

FF MU Filozofická fakulta Masarykovy Univerzity

MG Moravská galerie

MZA Moravský zemský archiv

MZK Moravská zemská knihovna

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

RESUMÉ

Název práce

Klášter Rosa Coeli – nejstarší šlechtická fundace na Moravě

Diplomová práce je interdisciplinárně zaměřená na gotickou zříceninu kláštera Rosa Coeli v Dolních Kounicích u Brna. Jedná se o nejstarší ženský premonstrátský klášter na Moravě a zároveň nejstarší šlechtickou fundaci, založenou roku 1181. Práce je postavena na důkladném heuristickém shromáždění literatury a pramenů, které jsou následně konfrontovány s jednotlivými pomocně vědními disciplínami. V první části je uveden přehled vývoje dosavadního bádání, včetně inventáře rozličných pramenů. Poté následuje popis areálu kláštera a hypotézy o jeho stavebním vývoji. Dále jsou uvedeny tři dosud nevydané listiny, které částečně osvětlují i stavební vývoj kláštera. Důležitým pramenem je listina papeže Bonifáce, vydaná v roce 1390. Z ní vyplývá, že k vybudování kláštera muselo dojít až po roce 1390, což se neshoduje se slohovou analýzou některých architektonických fragmentů. Toto zjištění je zatím otevřené. Druhou část práce tvoří kritická sonda do rodokmenu fundátorů kláštera, pánů z Pulína a napravuje některé mylné závěry dosavadního zkoumání. Vnáší nový pohled na dosud spornou lokalizaci jejich rodového sídla. Bylo zjištěno, že zakladatelé kláštera, jenž užívali v erbu leknín, byli s největší pravděpodobností spřízněni s rozrodem tzv. Hroznatovců, kteří měli v erbu paroží. Společnými praotci byli pak Vilém, Pula a Heřman z 12. století, patrně bavorského původu.

Klíčová slova

Dolní Kounice, Rosa Coeli, Kounici, Vilém z Pulína, Genealogie

SUMMARY

Name of thesis

Convent Rosa Coeli — the eldest noble foundation in Moravia

This interdisciplinary thesis is focused on Rosa Coeli, the Gothic ruin, located in Dolní Kounice near by Brno. It is the oldest female Premonstratensian monastery in Moravia, which is at the same time example of the oldest noble foundation which is dated back to 1181. The thesis is based on a solid Heuristic analysis of the various written sources, which are additionally confronted with the various scientific disciplines. The first part condenses an overview of current research developments which includes inventory of various sources. It is followed by a architectonic description of the monastery and by the hypotheses about its development. It is continued by analysis of three (previously) unreleased documents, which provide particular insight into the development and construction of the monastery. The very fundamental source is the Pope Boniface's document which was issued in 1390. It states that the construction of the monastery had to happen after the year 1390 so it does not coincide with the analysis of some architectural fragments - this conclusion is still open. The second part is based on a critical genealogical analysis of the monastery supporters, the House of Pulín. It corrects some wrong conclusion of the earlier studies. It brings a new assumption about their ancestral settlement. It was found out that the founders of the monastery, whose heraldry pictured a water lily, were most likely related to the so-called House of Hroznatovci, which had a symbol of attire on their herald. Their common ancestors were William, Pula and Herman from the 12 century, who had probably Bavarian origin.

Keywords

Dolní Kounice, Rosa Coeli, Kaunitz, William from Pulín, Genealogy